

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

BRESLAUER

PHILOLOGISCHE ABHANDLUNGEN.

DRITTER BAND.

VIERTES HEFT.

DE HYGINI MEMORIA SCHOLIIS IN CICERONIS ARATUM HARLEIANIS SERVATA

SCRIPSIT

GEORGIUS KAUFFMANN

DR. PHIL.

BRESLAU.

VERLAG VON WILHELM KOEBNER.

1888.

DE HYGINI MEMORIA SCHOLIIS
IN CICERONIS ARATUM HARLEIANIS SERVATA

SCRIPSIT

SCHOLIA APPARATU CRITICO ET NOTIS INSTRUCTA

ET

CATALOGUM STELLARUM ADHUC INEDITUM

ADIECIT

GEORGIUS KAUFFMANN

DR. PHIL.

VRATISLAVIAE

APUD GUILELMUM KOEBNER

1888

GUILELMO STUDEMUND

SACRUM

Anno 1884 scholia in Ciceronis Aratum ab Iosepho Vogels[1]) edita sunt ex codicibus duobus Musei Britannici, Harleiano 647 saec. IX/X (*A* apud Vogelsium, item nobis) et apographo eius *A* Cottoniano Tib. B 5 saec. XI (*b* apud Vogelsium, nobis *K*) parum *K* accurate conlatis.[2]) ego quoniam auctore Reifferscheidio[3]) uiro clarissimo ac nuper acerbo fato his litteris erepto ad haec studia accessi, non tantum codicis *K* apographum a uiro docto aliquo Anglo Reifferscheidii in usum diligenter confectum usurpare potui, sed etiam codicis *A* accuratam conlationem insigni Alfredi Hilgard benignitate factam adeptus sum.

Spectant haec scholia ad primam Ciceronis 'Arati' qui hodie exstat partem, qua singula signa secundum mutuum eorum situm enumerantur,[4]) et cum imaginibus, quibus haec carminis pars exornata est — in singulis enim paginis sui cuique imagini uersus sunt subscripti[5]) — ita sunt coniuncta, ut in *A* pulcherrimis eius imaginibus inscripta sint capitalibus litteris, in *K* extra

---

[1]) Scholia in Ciceronis Aratea aliaque ad astronomiam pertinentia e cod. Mus. Brit. Harl. 647 pars I Crefeld (progr.). — hunc codicem ad Ciceronis carmen recensendum praeter Dresdensem adhibuit Bährens PLM I p. 2.

[2]) Prima horum scholiorum notitia iam Guilelmo Ottley debetur, qui codicem *A* insigni imaginum eius pulchritudine adductus secundo uel tertio saeculo attribuendum esse miro consilio studuit probare. cf. Archaeologia or miscell. tracts relating to antiquity etc. uol. XXVI London 1836 pag. 47—214. describuntur codices pp. 48 sq. 145 sqq.

[3]) cf. Reifferscheid Ann. dell'Inst. 34 (1862) p. 108. Wattenbach Schriftwesen i. MA. ed. 2 p. 298 adn.

[4]) u. cap. II in. — quae reliquae Tulliani carminis parti in *A* adscripta sunt excerpta Pliniana et alia (u. cap. IV), ab his plane differunt, cum et alienae sint originis et alio modo carmini adiuncta.

[5]) Simili ratione Germanici carmen ex codice Susiano (cf. Bährens PLM I p. 145 sq.) expressum est in Grotii Syntagmate Arateorum Lugd. B. 1600. — Harleiani imaginem praebent specimina, quae tabulis apud Ottleium depictis continentur, unde unum mutuatus est Vogels.

figuras, quae pingendi artem Anglosaxonum propriam manifeste indicant, litteris minusculis adiecta.

Originem autem ducunt scholia codicis *A* omnia ex Hygini de astronomia libro; librarius *K* minorem horum partem repetiuit, ceterorum loco scholia Sangermanensia quae Breysigius uocauit (Germanici Aratea Berol. 1867) exscripsit.

Eiusdem modi scholiorum partim ex Hygino partim ex Sangermanensibus desumptorum ex codice bibliothecae capitularis Uercellensis hodie deperdito Cyriacus Anconitanus fragmenta
C nonnulla *(C)* excerpsit, quae in commentariorum eius particula[6]) seruata et abscondita indagauit Aug. Reifferscheid (u. adn. 3).

Scholia haec Hyginiana[7]) non solum ad restituendam Hygini memoriam multum conferunt, sed, cum Hyginum cum Ciceronis Arato coniunctum offerant, ad utriusque libri astronomici per medium aeuum propagati condicionem inlustrandam uidentur apta. fluxisse ea apparet ex archetypo Hyginiano illo deperdito
X *(X)*, a quo nostri codices originem petunt omnes[8],) integriore. nam Hyg. II 33 (p. 71, 21 Bunte), cum nostri codd. eadem laborent lacuna, scholia Harleiana uberiorem exhibent lectionem, quam uere Hygini esse scholiorum Germanici Basileensium adsensu, quibus illud de Lepore caput ab interpolatore ex Hygino insertum esse Bursianus[9]) ostendit, omni dubitatione eximitur.

Itaque nobis primum de subsidiis criticis, quibus nunc ad restituendum nostrorum Hygini codicum archetypum *X* uti licet, disserendum est (cap. I), tum (c. II) in scholiis Harleianis quae librariis debeantur (§ 1), quae ei qui ex Hygino ea conposuit (§ 3), qua in re fragmenta illa Uercellensia quamquam perexigua grato sunt auxilio (§ 2), ut segregatis iis, quae a
Y scholiorum Hyginiano exemplo *(Y)* afuisse certis argumentis

---

[6]) in 'fragmentis Pisaurensibus' quae uocantur ab Hannibale Oliuerio editis: Commentariorum Cyriaci Anconitani noua fragmenta notis illustrata. Pisauri (ex Mus. Oliuer.) 1763 pp. 42—44.

[7]) De ceteris ab Hyginianis alienis, quae minoris sunt momenti, in epimetro egi.

[8]) cf. Bursian Münchener Sitzungsber. phil. hist. Cl. a. 1876 p. 4.

[9]) in annal. philol. a. 1866 p. 766 adn. 13. sunt autem uerba 'et postea in ipsius figura dicemus'.

euincitur, ad codicem *X* cum *Y* conparandum accedamus (c. III). denique, quid de Hygino cum Ciceronis 'Arato' coniuncto iudicandum sit, statuemus (c. IV).

Caput I.

De Hygini codicum archetypo *X*.

In Hygini qui fertur de astronomia libro recensendo certis et solidis artis criticae fundamentis caremus. nam qui anno 1875 Lipsiae eum edidit Bernhardus Bunte, nec conferendis multis, qui supersunt, libris manuscriptis satis operae dedit, nec quae ratio inter paucos, quibus utebatur, intercederet, quaesiuit. ac ne Lugdunenses quidem codices, quibus Augustinus van Staveren neglegentius ex more illius aetatis usus erat, inuestigare et de integro adire operae pretium esse duxit, sed duos codices inter se dissimillimos contulisse contentus modo ex hoc modo ex illo lectiones hausit, tertio pessimo eoque mutilo passim usus, itemque lectionibus nonnullis, quas ueteres editores Schefferus Munckerus Staverenus e codicibus protulerant.

Codices Buntei hi sunt:

Dresdensis 183 saec. IX/X (bibl. reg. cod. Dc. 183); u. Bunte praef. p. 11-13. hunc neglegentissime a Bunteo adhibitum ipse contuli. *D*

Guelferbytanus '18. 16. Aug.' apud Bunteum (p. 13) signatus (Bursian Münch. Sitz. Ber. l. c. p. 2 adn. 3) et saeculi XII initio adscriptus. *G*

Guelferbytanus '65 Ms. Aug.' saec. XV; in hoc dimidia fere Hygini pars (p. 67, 13—110, 17) deest; u. Bunte p. 14. *N*

Conradum Bursian defunctum esse, priusquam mythographorum latinorum editionem, quam iampridem parabat (cf. annal. philol. a. 1866 p. 784) conficeret, eo magis dolendum est, quod quattuor illorum quos contulit codicum lectiones, quas quidem publici iuris fecit (Münch. Sitz. Ber. 1876 p. 1—56), cum ad emendandos singulos locos et peruersam Buntei rationem refutandam potissimum sint prolatae, ad singulorum codicum condicionem et auctoritatem inlustrandam minus conferunt. itaque quam maximas ago gratias uiris inlustrissimis regiae Monacensium bibliothecae, quae scripta a Bursiano relicta hereditate accepit, praefectis, qui benigne mihi concesserunt, ut Bursiani schedas per aliquot menses in usum meum excuterem.

Sunt autem codices hi, de quibus conferenda sunt quae Bursianus commentationis supra memoratae initio rettulit:

R Reginensis 1260 saec. IX iam a Munckero (u. infra adn. 4) passim laudatus.

M Montepessulanus 334 saec. X. utrumque codicem Bursianus cum *D* non interpolatorum in numero habet; qui sequuntur, eos interpolatos dicit:

P Parisinum 8663 saec. XI.

B Bruxellensem 10078 saec. XII.

Praeter Bursianum apparatui quem uocant critico conparando et augendo operam dedit unus[1]) Ed. Heydenreich (Die Hygin-handschrift der Freiberger Gymnasialbibliothek. Freiberg 1878 progr.), qui Stavereni codicibus inspectis demonstrauit eis quas ille profert lectionibus fere nullam esse auctoritatem tribuendam — ex codicis Vossiani primi 71 lectionibus ab inpressis uerbis discrepantibus (p. 19—23 Bunte) 18 protulit Staverenus, quarum in duodecim errauit —, codice *D* denuo conlato quam temere eo Bunteus usus sit exemplis (l. c. p. 2) probauit, de aliis quibusdam codicibus antea fere ignotis nonnulla protulit, denique
F codicis deterrimi Fribergensis (*F*, saec. XV) lectiones a Bunteana editione discrepantes omnes diligenter uulgauit.

Octo his codicibus si addideris editionem principem Uenetam
U (*U*) codicis manu exarati loco habendam, habes quae mihi ad manus fuerunt codicum subsidia, exigua illa quidem, si cum multis illis, qui adhuc in bibliothecis latent, contuleris.

Inter eos autem codices, quibus priores editores usi sunt, inprimis memoria sunt digni[2]) quattuor illi, quos ab Iano Ulitio conlatos[3]) Thomas Muncker uir de Hygino optime meritus in editione Mythographorum latinorum anno 1681 Amstelodami emissa adhibuit. sed cum Ulitianos in uniuersum, uel unum ex

---

[1]) Nam C. Robert libro a. 1878 edito 'Eratosthenis catasterismorum reliquiae' quamquam etiam de Hygino bene est meritus, tamen cur ex ipsis codicibus noua subsidia ad uerba emendanda quaereret non habuit. de codice *V* ab eo inspecto u. infra p. 6.

[2]) De codicibus in editionibus Soteriana et Moreliana adhibitis et de codice Modii u. infra p. 13 sq.

[3]) Haec codicum excerpta margini editionis Parantii illita fuisse Munckerus (praef. fol. 3) testatur.

Ulitt., 2 Ulitt. etc. laudet, nec quid singulis debeat distinguat, suae cuique libro lectiones reddi non possunt. tamen cum auctoritate inter se ualde eos fuisse dispares, si nostrorum codicum lectiones conparabis, a quibus plane alienas paucas apud Munckerum deprehendes, eluceat, et 'tres fuisse Petauianae, Regiae bibliothecae apud Parisios quartum' ipse Munckerus (praef. fol. 2) testetur, licet suspicari Parisinum illum eundem esse atque Bursiani codicem *P*. Petauiani autem libri cum maximam partem in Christinae Sueciae reginae bibliothecam i. e. Uaticanam Reginensem migrauerint, suspicandum est Bursiani codices Reginenses, praestantiorem illum *R* et codicem Reg. 1207 saeculi XI (u. p. 7), eosdem esse atque duos illorum Munckeri Petauianorum. et de *R* quidem pro certo habere hoc ausim. in prima enim eius pagina est scriptum 'Petri Danielis Aurel.', cuius libros in Petauii bibliothecam migrasse constat.[4]) tertius denique Petauianus haud scio an hodie Lugduni Batauorum adseruetur, inter codd. Voss. lat. 4° n. 15[us], quem Leopoldus Hervieux (u. infra) a Sueciae regina Isaaco Vossio, cuius auxilio in conparanda bibliotheca usa erat, dono datum esse coniecit.[5]) quamquam singulas Munckeri codicum lectiones cum eorum qui hodie exstant memoria conparandi operam nec subii nec potui subire, cum et codice Vossiano 15 et altero Reginensi sim destitutus. — praeter hos codices nonnullarum lectionum mentionem facit Munckerus ex 'Susii codice', de quo u. infra c. II § 1 adn. 20, et ex 'membranis Rulaei', de quibus u. p. 7 adn. 9.

Augustinus van Staveren (Mythographi latini. Lugd. B. et Amstelodami 1742. 4) tribus Vossianis, codice Ti. Hemster-

[4]) u. Burs. l. c. p. 2, et quam in adnotatione laudat Hermanni Hagen de Petro Daniel disputationem (Bern. 1873) initio. — huic rationi non obstat, quod eiusdem codicis *R* nonnullis lectionibus nomine codicis *A* uel Anonymi idem Munckerus usus est (Burs. p. 3 adn. 4). nam paucae lectiones commemorantur, neque quidquam de codice illo, ne de eo quidem uiro qui eum contulerat conpertum habuit Munckerus. — huius codicis excerpta aeque atque ceterorum quattuor ex bibliotheca Nic. Heinsii ad Munckerum peruenerant (praef. fol. 2).

[5]) Ulitius (Ian van Vliet) a. 1641/2 Parisiis uersabatur (Biogr. uniuerselle s. u.). tum igitur quattuor illorum codicum lectiones Hygini Parantianae editioni (u. supra adn. 3) adscripsit, quae fortasse post mortem eius (a. 1666) ad Nic. Heinsium peruenit (u. adn. praec.). bibliothecam autem Pauli Petauii (mortui iam a. 1614) a. 1650 (Delisle Cabinet des manuscrits I 288) Christina per Isaacum Vossium emit.

husii (*H* ap. Bunteum), codice Iacobi Philippi d'Orville (*O* ap. Bunt.) se usum esse testatur (praef. p. 8 sq.). de Orvilliani sorte nihil constat. ex Vossianis autem is, quem Staverenus *V* uocat Vossianum primum (Voss. lat. 8° membr. n. 269), hodie quoque Lugduni exstat sic notatus: catalogi prioris n. 84 membr. in 8° saec. IX/X (cf. Kiehl Mnemosyne II a. 1853 p. 86). hunc ab Ed. Heydenreich conlatum esse iam dixi. eundem codicem mutilum — desinit enim II 22[6]) — C. Robert excussit (u. l. c. p. 47), qui undecimo saeculo rectius eum uidetur attribuisse. sane ex paucis quas profert lectionibus eum meis codicibus melioribus, qui saeculi sunt noni decimiue, nequaquam parem esse elucet. Stavereni Vossianus secundus (Voss. n. 314) = catal. prioris n. 92 membr. in 4° saec. XIII (Kiehl p. 87) et ipse ab Ed. Heydenreich conlatus est (l. c. p. 5).

Denique Vossianus tertius (Voss. 4° 290)[7]) teste Kiehlio (p. 84) hodie quoque inter Vossianos seruatur = prioris catalogi Voss. 15 membr. 4° (8° Kiehl) saeculi fere XI. hunc codicem miscellaneum[8]) qui Hyginum fol. 155ª — 188ª continet, quem unum ex Munckeri codicibus Petauianis fuisse conieci, describit Leopoldus Hervieux Les fabulistes latins, Paris 1884 uol. I p. 228—242. contra ii qui Lugdunensi bibliothecae praesunt doctissimi uiri Eduardo Heydenreich 'Vossianum tertium' petenti miserunt codicem 'MM. Lat. Bibl. Publ. O. N. 225' signatum, quem a Stavereno Vossiani tertii nomine iniuria esse insignitum testati sunt (Heyd. p. 5 adn. 2). hunc quem *L*(eidensem) uocat et ipsum Heydenreich contulit (cf. l. c. p. 19 adn. 2). sed errasse uidentur uiri illi et Kiehlio potius est adstipulandum, qui (p. 83) hunc codicem, 'Noui Mss. Catalogi n. 425 (XVIII. 225) membr. saec. XII' apud eum notatum, eundem esse dicit atque Hemsterhusianum a Stavereno usurpatum. hic enim codex primum a Stavereno memoratur ad p. 51, 12 Bunte (*aduentum*), quod egregie cadit in codicem illum 'Leid. 225' mutilum, qui testibus Kiehlio et Heyden-

---

[6]) Staverenus tamen per totum Hyginum Vossiani primi lectiones adfert primo et secundo Vossiano ut uidetur confusis. u. Rob. l. c.

[7]) Sic Stav. et Kiehl, 294 Hervieux. tamen de eodem codice eum agere atque Kiehlium ex paucis iis quae de Hygino profert (l. c. p. 238) intellegitur.

[8]) Staverenus dicit codices suos et Vossianos et *HO* 'non nisi Hygini Astronomicon poeticum continere'.

reichio a p. 51,9 ed. Bunte *(qui cum maxime)* incipit.[9]) contra 'Vossianum 15' totum Hyginum, certe initium eius continere Kiehlii et Leopoldi Hervieux testimonio firmatur; et 'Vossianus tertius' quem eundem esse Kiehlium secutus censeo, a Stavereno continenter adfertur ab initio usque ad II 16. in fine huius capitis legentibus non monitis desinunt Vossiani tertii lectiones et incipiunt codicis 'Leid.' (prima est *superuenit* p. 56,13), de quo in praefatione nihil dicit Staverenus nec Kiehlius (p. 85) quidquam potuit eruere. hoc uero statuit, non eundem esse 'Voss. tert.' et 'Leid.'; nec desiisse 'Vossianum tert.' in II 16 inde apparet, quod ad II 34 a Stavereno laudatur.

Sed de his rebus diiudicabunt qui ipsos codices inspicient. ego ad eos qui praeter hos innotuerunt codices breuiter recensendos pergo.

De altero Reginensi (Reg. 1207 saec. XI, desinit p. 116,20 ed. Bunte: *lumen*), quem fortasse unum ex Munckeri Ulitianis esse monui, conferas uelim Heyd. p. 6. ibidem de duobus Uaticanis saec. XIV et XV[10]) et uno Palatino saec. XIII a Bursiano repertis nonnulla leguntur. uilioribus his codicibus adde quem Kiehlius l. c. p. 85 memorat cod. Voss. 18 catal. prioris olim 237 chart. 8⁰ saec. XV (desinit p. 106,26 ed. Bunte), et duos quos in schedis Bursiani indicatos inueni: cod. Montepess. 452 saec. XV, et cod. Basil. F II 33, quem recentissimae esse aetatis docemur uerbis quae initio Hygini leguntur (ap. Heydenr. p. 27). denique his est adnumerandus codex Uindobonensis 3111 a Cuspiniano exaratus (Archiv f. Gesch. d. Kreises Unterfranken 1884 p. 279), cuius notitiam Georgii Schepss u. d. comitati debeo. uetustior est codex Sangall. 250 saec. XI, quo Hyginum contineri primus Bursianus indicauit (scholia Sangermanensia ex eo iam prompsit

---

[9]) Eiusdem codicis postea Hemsterhusiani lectiones nonnullas haud scio an iam Munckerus attulerit. in praef. enim (p. 6) sero se adeptum esse narrat 'Eualdi Rulaei ueteres membranas, quae Poetici Astronomici librum tertium et quartum nec non partem maiorem secundi continebant'. quae quanti sint pretii ut probet, tres commemorat lectiones ex libri II capite 15 'quod in illis primum est' — in Leid. 225 quod etiam capitis 14 extrema pars est conseruata, huic opinioni uix obstat —, quae cum iis quas Staverenus ex *H* profert consentiunt. cf. pp. 55,2 *quo dimisso,* 54,23 *ut aquilam* eqs. u. Bunte ad h. l., 54,6 *patria* quod codices Stavereni omnes habent.

[10]) De hoc codice, Uat. 3110, cf. Breysig in Germanici editione, p. XXII.

Breysigius, u. Germanici ed. p. XXVII). hunc quoque Ed. Heydenreich contulit et (l. c. p. 19—21) accurate descripsit. idem iam commemorauit (p. 27) fragmentum Bernense et ipsum a Bursiano inuestigatum (in Lucani codicis Bernensis 45 saec. X folio ultimo), quo initium primi libri (usque ad p. 24,20 *partibus*) continetur fortasse ex *R* ipso transscriptum. denique in Britannia ad hunc diem ab iis qui Hygini codicibus operam dabant neglecta hos libros seruatos esse conperi: duos saeculi XI qui Ciceronis Aratum ex codice *A* de quo in capite secundo nobis agendum erit descriptum habent, Harleianum 2506 et Cantabrigensem R. 15.32 Trinity College,[11]) et optimorum nostrorum aequalem (saec. IX) codicem Ashburnhamensem Barrois 226.4° (Zangemeister Wiener Sitz. Ber. phil. hist. Cl. 84 a. 1876 p. 573).

Inter codices autem, quibus mihi ad restituendum archetypum *X*[12]) uti licet, non ea intercedit ratio, ut alius ex alio fluxerit; nec quaenam quasi unius gentis familiae ab illo deriuatae sint potest discerni, cum deficiant plures, inprimis uetustiores, quibus interualla et lacunae suppleantur, quae singulorum codicum meorum continuam memoriam et cognationis ordinem interrumpunt. id igitur unum statuendum est, quibus maxima auctoritas sit. huius uero scriptoris eo minoris esse pretii codices, quo recentioris sint aetatis, et tria eorum genera distinguenda esse, quibus totidem Hyginianae memoriae per medium aeuum propagatae et magis magisque turbatae quasi aetates significentur, ex huius de astronomia libri per medium

[11]) De Harleiano, in quo carmen imaginibus (non scholiis) exornatum est, cf. Ottley l. c. p. 146, Vogels l. c.; de Cantabrigensi H. Schenkl Wiener Studien VII 1880 p. 341, quo teste hic codex et alia ad astronomiam et computum pertinentia saec. X exeunte scripta conplectitur — in his 'Hyginum et Marcianum' —, et Ciceronis carminis posteriorem partem, inde a u. 227, saec. XI exaratam. prior igitur pars deest, quae in ceteris codd. in singulas particulas dissoluta imaginibus subscripta est. ita hac maioris pretii parte separata et ut uidetur deperdita — simile est fragmentum Lugdunense saec. XIII, de quo u. infra c. II § 2 n. 19 — quod reliquum erat carminis cum ceteris illis commentariis ad astronomiam pertinentibus in unum codicem coniunctum aetatem tulit.

[12]) Ab eodem priorum editorum codices et ii qui hac demum aetate reperti sunt originem ducunt, inter quos unus Ashburnhamensis optimo meorum generi (u. infra) aetate par est, Sangallensem 250, Leidensem 225, Vossianum primum deterioribus ut adsignemus, paucae eorum quas nouimus lectiones suadent.

aeuum seruati condicione intellegitur. nam ut dicendi genus uulgare et inconditum a librariorum, qui eum perscribebant, sermone latino non nimis longe distabat, ita res de quibus agitur accommodatae erant ad doctrinam eorum et VII artium liberalium disciplinam scholasticam.[13]) itaque non eadem religione in perscribendo Hygino librarii utebantur, qua in propagandis optimorum antiquitatis scriptorum et poetarum libris coercebantur. cum igitur non ad uerbum exempla sequerentur, sed sententiam fere conplexi memoriter singula redderent, transponendo, omittendo, similes locutiones uel uoces inter se mutando traditam lectionem temere turbauerunt. atque etiam locos corruptos sanare uel pro sua quantulacunque scientia ita corrigere conati sunt, ut uocum rariorum uel obsoletarum loco quae ipsis usitatae essent ponerent, et doctrinae frustula aliunde decerpta uel de suo prompta traditis uerbis insererent.

a) uetustiores

Minime corrupti sunt codd. uetustiores, ex meis *DMR* saec. IX/X exarati, sed ne hi quidem ab interpolationibus immunes. immo uero etiam *R*, cui Bursianus nimiam auctoritatem attribuit, quamquam propius abesse uidetur a communi archetypo quam *DM*[14]), scribarum doctrinam tantopere resipit, ut ad restituendum archetypum aequo iure ratio eius habenda sit atque librorum *DM*, qui ut corruptelis laborant locis in *R* integris, ita non semel archetypi memoriam seruauerunt in *R* uitiatam. uelut per totum tertium librum paene uniuscuiusque capitis ultima uerba, quibus summa stellarum sideris adfertur, in *R* temere mutata sunt. cap. 10 (p. 85,18) *R* habet 'ita omnino est *ordo* stellarum XX', cum in ceteris codd. *ordo* desit, ita ut sententia sit

---

[13]) u. infra cap. IV. ac ne fabulae quidem siderales neglegebantur, quamquam ad caelestium rerum scientiam minus pertinebant et ut homines christianos eosque monachos decebat, ut 'ridiculosissima gentilium deliramenta' contemnebantur.

[14]) Ex ipso *X* descriptos esse tres hos codd. nego, neque enim raro isdem deturpati sunt mendis, cum ceteri genuinam seruauerint lectionem (u. cap. III). — *DM* ab uno exemplo esse deriuatos non paucis testimoniis uidetur probari. e. g. pro *spectare* (inprimis in libris III et IV) fere ubique habent *exspectare* (idem de Ulitianis duobus testatur Munckerus ad p. 25,7 Bunte). — etiam Reginensem alio intercedente ab eo archetypi apographo, ex quo uetustiores meos fluxisse statuo, originem ducere ii potissimum testari uidentur loci, quibus lectiones eius corruptum iam exemplum indicant integris ceteris codicibus. e. g. p. 69,10 (schol. **10** 13) *satus esset.*

'haec (u. 15) i. e. Andromeda est stellarum XX'. de ceteris locis uelim adeas Bursianum l. c. insertum autem esse substantiuum illud a librario, qui quid genetiuus *stellarum* sibi uellet minus perspiceret, etiam eo conprobatur, quod eodem remedio usi sunt recentissimorum codicum *FU* librarii, nisi quod fere ubique pro *ordo* scribunt *numerus*. denique patrocinantur traditae lectioni ii loci quibus aut nomen signi de quo agitur praemittitur, ut cc. 26 *(corona . . est st.)*, 28 *(effusio aquae . . . st. est)*, aut pronomen, ut cc. 8 et 9. sed etiam in cap. 8 ('hic — scil. Cepheus — totus omnino est stellarum*) XIX') *ordo R* inseruit, in cap. 9 ut *numerus* adderet, *haec* (scil. Cassiepia) in *hic* mutauit. idem c. 36 substituit 'ita *totus* est stellarum *ordo*' pro 'ita *tota* (Nauis, cf. c. 8 *totus*) e. st.' — ceteris locis aliis uerbis utitur Hyginus, 'ita sunt stellae' uel 'habet stellas'; ubicumque autem fieri potuit, in *R ordo (numerus* c. *9)* insertum est excepto cap. 40[15]).

Nihilominus codex *R* et *DM*, cum minime propriis interpolationibus et corruptelis inter se differant, ubi consentiunt, archetypi *X* plerumque seruasse lectiones uidentur; ubi inter se discrepant (aut singuli aut unus a ceteris), qui codex speciem interpolationis prae se ferat, quaerendum est et recentiorum codicum aliqua ratio habenda. raris locis iam *RDM* a primario codice aberrasse (u. supra adn. 14) eorundem memoria certissime conprobatur; quamquam hi caute respiciendi sunt.

b) deteriores

sunt autem codices saeculi XI/XII *BGP*, inter quos principem quasi locum uidetur tenere *G*, qui a librario maxime temerario ex exemplo probae notae transscriptus est nec raro optimas atque ab omni specie interpolationis liberas et scholiorum Harl. adsensu conprobatas lectiones solus exhibet. — deteriorum memoriae fere sunt pares secundae manus codicum uetustiorum, quae in *DM* (de *R* Bursianus tacet) ipsis codicibus non multo sunt recentiores, certe saeculo X uix inferiores. fluxerunt enim in uniuersum ex deterioris generis codicibus, ita ut non paucis locis uetustiorum

*) *est stellarum* traditum est. Bunteus scripsit *stellarum est*.

15) Alio modo in Hasperi 'Hygino philosopho' (u. infra cap. IV sub f.) tradita uerba sunt mutata. summae enim stellarum paene ubique his uerbis adiunguntur 'ita sunt (omnes)'. — genuinas autem lectiones in solo *R* seruatas hoc loco commemoro II 23 p. 65,10 *exiluisset et* a ceteris omnibus omissum (u. Bursian l. c. p. 26) et II 33 p. 72,6 *ad comedendum* (Burs. l. c.); u. infra cap. III.

corruptelae ex integra recentiorum memoria sanarentur, saepius genuina lectio deteriore adscripta turbaretur.[16])

c) infimum genus

Denique infimi generis codices saec. XV, utpote quos genuinam memoriam in ceteris foedatam ullo loco seruasse ueri sit dissimillimum, ab archetypo restaurando prorsus sunt amo-

---

[16]) Nonnullis ex *D* sumptis exemplis hoc liceat probare, quibus simul neglegentia Buntei inlustretur, qua codicis *D* et Reginensi et Montepessulano simillimi imaginem praebuit incertam et a uero alienam. — p. 61,13 quae pro codicum *DGN* lectione uendit uerba *nacti sunt recuperatisque corporibus* eqs. (eadem habent edd. ante Bunteum omnes et *F*, sed inuerso ordine), superscripta sunt a m. 2 deleta lectione *nacti corpora recurauerunt et*, quam eandem *MRBP* (3 Ulitt. et nonnulli Stav.) exhibent, nisi quod pro *recurauerunt* paene omnes (praeter *P* 'Leid.' 'Voss. sec.') habent *recuperauerunt*. et recte quidem. nam haec uox facile potuit abire in *recurauerunt* non solum propter similitudinem conpendiosae scripturae, sed etiam cum uerbum recurandi aptiorem uel faciliorem uideretur librario habere sensum (de *recreatis* quod Munckerus ex 'Susii cod.' profert u. infra c. II § 1 adn. 20). — p. 62,5 tacet Bunteus uoces *illi* et *faciunt* a m. 1 omissas et superscriptas esse a sec. m., u. 6 *dixerunt* correctum esse in *dicunt*. cum autem haec praesentia in solis codd. *PFNU* exstent, perfecta habeant *MRBG* in quo *fecerunt* ut in *D* omissum est (et Ulitt. et codd. Stav. paene omnes), *fecerunt* et *dixerunt* Hygino sunt reddenda (cf. u. 3 *uoluerunt*). sed dubito de uoce *illi* quae etiam in *MRB* deest. in *D* enim ipso — etiam hoc Bunte neglexit — et in *BG* pro hac uoce ante *simulacra* exstat *Liberi* [insequuntur uerba punctis postea notata *sidera fixum dixerunt*, quae inrepserunt ni fallor, cum librarius ab initio uocis *si*mulacra aberrasset ad *si*dera]. sic *illi* uetustioribus omnibus refutatur, *Liberi* commendatur codice *D* et sententia, nam de Liberi simulacris cornutis hoc loco est sermo, supra (u. 1) de simulacris Hammonis. — p. 67,2 recte Bursianus ex *R* restituit *crinem* (cf. 6. 9. 11) quae lectio codice *D* confirmatur, in quo *crinem* correctum est in uulgatam lectionem *crines* quam Bunte intactam reliquit. — p. 77,8 *autem* quod *BGP* inter *Demiphon* et *omnium* habent — Bunte recte om. — in *D* (= *M*) supra lineam est additum, quod neglexit Bunte. — ib. 21 *filias eius* = *MR* (*PFU edd.*) etiam ex *D* est restituendum, in quo quod Bunte probauit *regis* (*regis filias BG* alteruter Mor.) genuinae lectioni superscriptum est. — p. 78,8 *dicunt* in solo *D* supra lineam legitur, recte deest in codd. et edd. omnibus (similis in *MP* est interpolatio *aiunt* pro *autem*). — p. 88,22 Bunte 'ex *D*' edidit *pedibus aestiuum orbem, extremo ore caput Delphini tangere uidetur,* ceteri codd. omnes habent *pedibus aestiuo orbe (orbi R) niti, extremo* eqs. ac ne *D* quidem cum Bunteo facit, sed uoce *niti* librarii errore omissa manus sec. pro *aestiuo orbe,* quippe quod sensu iam careret, *aestiuum orbem* correxit. — p. 102,6 *circulum* quod Bunte recepit, in *D* pro uulgata lectione *locum* est correctum, quam nullo pacto licet inmutare. neque enim de circulo est sermo eodem, ad quem singula signa sphaera semel uersa redeant, sed id dicit auctor, ad suum quodque sidus locum, a quo profectum sit, semel uertente se mundo necesse esse reuerti.

uendi. sunt autem *F*, cui nimiam auctoritatem attribuit Ed. Heydenreich[17]), et mutilus ille Guelferbytanus *N*, et codicis *F* simillimus is codex ex quo editio princeps *U* expressa est.

Haec[18]) prodiit Uenetiis a. 1482 cura Erhardi Ratdolt

[17]) Lectionum codicis *F* propriarum maxima pars memoria uetustiorum est deterior: e. g. ex ea Hygini parte, quam scholia Harleiana conplectuntur, *ab Ioue* schol. c. **1** 8; *quodammodo* **2** 9; *giganta, homines* **3** 3.9; *ut etiam, uero, duas* **6** 8. 17. 26; *cubaret, uideretur, consequentem collocauit* **7** 5. 12 sq.; *id est maritimis conchyliis, in interscapilio habet stellas VII* **9** 7. 13; *pro ingenio, hic Musis* **10** 14. 16; alia. praeterea u. supra p. 10. itaque etiam eae quae meliores uidentur, docti cuiusdam librarii uel lectoris sagacitati potius debentur. inprimis nomina propria ita sunt corrupta, e. g. schol. **3** in. *Diogneti Erythraei* et **20** *Ctesiae.* **14** pro *Aristomachus FU* habent *Aristonicus,* pro *Catrea* in u. seq. *Erythrea.* ut his locis exempli lectio falso est correcta, potuit aliis locis fieri, ut nomina corrupta recte a docto recentissimae illius aetatis librario, fortasse ex alio libro mythographico, emendarentur. huc referam quod Heydenreich p. 24 laudat ut recte in *FU* seruatum *Pleiones* (p. 64,6), cum in archetypo fuisse *Plesiones* ceteri codd. satis testentur (cf. p. 63,10), (ex Ouidio? — cf. etiam Hyg. fab. 192, p. 122,19 ed. Schmidt). non pluris aestimem quod p. 38,5 (u. Heyd. p. 26) *FU* habent *Laetus filio,* cum ceteri codd. archetypi formam corruptam indicent *laetis,* de quo loco cf. Bursian in ind. lect. aest. Ien. a. 1874 (Emendationes Hyginianae) p. 13 sq., qui '*Letus* uel *Latus*' in illa uoce num lateat dubitans *Electrae* mauult scribere. praeterea Heydenreich (p. 23) ex *F*(*U*) Hygino reddendos esse censet Iouis nominis casus obliquos a nominatiuo *Iuppiter* deriuatos, *Iuppitris* etc., et ablatiuum *ficubus* p. 76,8 (sermo est de fructibus arboris, cf. u. 6 *ficorum*, u. Neue lat. Formenl. I 513) pro *ficis.* sed ne genetiuus quidem *Iuppitris* uidetur ab hominibus litteratis usurpatus esse (u. adn. 25), ceterorum casuum plane nulla fit mentio. alterius autem uocis datiuum et ablatiuum plur. semper esse secundae declinationis F. Neue l. c. exemplis probauit Capri de uerbis dubiis loco (Keil t. VII p. 109,15) insuper laudato. nominatiui plur. *ficus* quem p. 76,12 priores edd. habent (cum etiam *F* h. l. seruauerit *fici*) de fructu dicti unum exemplum protulit Neue l. c. p. 512 ex Celso. — cauendum igitur est, ne tam uilis auctoritatis codicum testimoniis nisi huius modi formas Hygino inputemus. librarii cuiusdam potius doctrinae eas adscribemus, qui ut postea Schefferus (u. infra p. 15) plebeium Hygini sermonem ipso Hygino magis adfectabat.

[18]) Haec una cum Soteriana et Moreliana a uiro clarissimo Gottingensi bibliothecae praefecto mihi missa est. — editio uere princeps Ferrariae a. 1475 prodiit, ex qua num *U* sit orta diiudicare non possum rarissima illa editione destitutus. cf. Schweiger Handbuch f. class. Bibliographie Leipzig 1832 tom. II pars 1 s. u. Hyginus. Bunte l. c. p. 9. — de Aldina anni 1496, quam ut editionem primariam Schefferus (praefat. in.) adfert, nihil usquam conperi. cf. Muncker praef. fol. 2b 'ab Aldo quem etiam a. 1497 idem Astronomicon suis typis descripsisse *aiunt.*' Schweiger: 'eine Ausgabe 4° Ven. 1489 ist wahrscheinlich nur ein Irrtum'.

Augustensis. ex ea quae fluxerunt editiones singulas enumerare nolo, cum non omnes uiderim.[19])

Primus ab ea recessit et codicum duorum manuscriptorum auxilio Hyginum 'ab innumeris quibus scatebat uitiis repurgatum' edidit Ioannes Soter Coloniae a. 1534 (σ). codices eius 'sic σ
satis, ut eius aetatis ratio ferebat, emendate descripti' meorum generi deteriorum uidentur pares fuisse (praeter ceteros *B* cum Soterianis lectionibus consentit). hanc editionem prioribus omnibus multo praestantiorem non quanti debebat aestimauit Iac. Micyllus, qui a 1535 Basileae (apud Heruagium) una cum Hygini fabulis tum primum in lucem prolatis astronomicum eius librum excudendum curauit. sed paucis mutatis Uenetam recensionem[20]) repetiuit. in notis tamen ad marginem adscriptis et suas coniecturas et 'aliorum' lectiones i. e. Soterianas commemorat. Micyllum paene ad uerbum secutus est Io. Scheffer in Hygini editione a. 1674 Hamburgi et Amstelodami emissa[21]), quamquam in notis singulis capitibus subiunctis interpretando et emendando bene Hygino consuluit.

Contra Soterianam a duobus his uiris neglectam repetiuit et nouis manuscriptis subsidiis, quamquam plerumque traditam retinuit lectionem, auxit Guil. Morelius Parisiis a. 1559 (μ). μ
quae editio imaginibus Micyllianis additis a. 1589 in officina Sanctandreana (Heidelbergensi) recusa est: 'Astronomica

---

[19]) cf. Schweiger l. c. — ex hoc sua Bunte satis neglegenter excerpsit. contra iam Munckerus de ratione quae inter singulas editiones intercedit nonnulla protulit.

[20]) Ni fallor secutus editionem Ioannis Ludouici Vives Valentini a. 1514 ab Ioanne Lambert Parisiis publici iuris factam, ex qua (teste Schweigero) iterum excusus Hyginus a. 1517 Parisiis apud Paschasium Lambert prodiit, quo libro typographicis mendis maxime foedato utor. nam maior similitudo Micyllo intercedit cum huius editionis quam ipsius Uenetae et imaginibus et uerbis. hoc unum commemorem, uersus Arati graecos pag. 103,16 sq. ed. Bunte, qui in *U* atque etiam in Soteriana desunt, legi in Micylli et in Parisina illa editione, ita ut ab Ioanne Vives ex ipso Arato insertos eos esse sit coniciendum.

[21]) Ipse in praefatione dicit se sequi editionem Lugdunensem a. 1608 (ab Ioanne de Gabiano) paratam et teste Munckero ex editione Iacobi Parantii recusam, qui a. 1578 Parisiis secundum Micyllum 'pauculis tantum et quae nullius ferme momenti essent nouatis' Hyginum ediderat.

ueterum scripta isagogica graeca et latina'.[22]) codices se usurpasse dicit Morelius 'duos praestantissimos', alterum meliorem, e bibliotheca Salignacei, alterum amici cuiuspiam alterius. quos 'non fuisse tam praestantes quam putabat ipse credereque alios uolebat', quamquam recte Schefferus obseruauit,[23]) tamen iis praestare quibus primum Hyginus innotuerat ex codicum nostrorum conparatione intellegitur. id simul apparet, quod iam Munckerus perspexit quattuor illorum codicum Ulitt. excerptis nisus, non tam temere, quam putabat Schefferus codicibus ipse destitutus, multa a Morelio inmutata esse sed reuera codicum auctoritatem eum esse secutum. Schefferus autem propterea uetustiorum editionum lectiones uere Hyginianas esse duxit, quod ei saepe magis cadere

---

[22]) Buhle (Arati phaen. uol. I p. XXIII) praeter hanc editionem eiusdem anni adfert Astronomica ueterum ab Hieronymo (non Ioanne) Commelino edita, quae ipsum non uidisse apparet. eandem esse utramque, sed in nonnullis exemplaribus editionis illius perrarae pro 'In officina Commeliana' exstare 'In officina Sanctandreana' recte ut uidetur testatur Frid. Schöll Gesch. d. griech. Litt. Bd. I übers. v. Fr. Schwarze p. (XXIII) et p. (XXVII).

[23]) Horum codicum, quorum lectiones nonnullas editioni suae Morelius subiungit, alter reuera uidetur melioris notae fuisse, sed errauit Morelius cum huic potiore auctoritate non attributa utrumque aequo iure usurparet. Schefferus praeter hos Morelii codices passim laudat lectiones codicis Francisci Modii ab hoc uiro uulgatas in libro qui inscribitur Nouantiquae lectiones (Francofurti 1584). qui codex — nam unum tantum ei praesto fuisse ex ea qua in laudandis illis 'membranis' utitur ratione mihi uideor posse concludere; alius codicis uidetur mentionem facere p. 515 ubi (ad Hyg. p. 67,7 Bunte) *Zephyritidis* 'diserte adeo in antiquissimo msto codice quo ab eruditissimo I. c. Suffrido Petro (Coloniensi, l. c. p. 29) usus sit conprobari se uidisse' testatur — hic igitur codex qualis fuerit propterea difficile est diiudicatu, quod quid ei debeatur, quid e coniectura Modius mutauerit saepe est incertum. [nam codicis lectiones suis coniecturis eum temptasse u. g. elucet ex iis quae p. 48 sq. de Hygini loco p. 41,15 ed. Bunte disserit.] id uero nego, uetustioribus meis eum parem fuisse — cf. e. g. quae p. 100,4 perperam habet inserta ('ex membranarum penu' Mod.) = *BGF* et p. 42,4 *lapidem* = *BG* (de utroque loco u. Bursian.) — et deteriori fere generi eum esse adsignandum censeam. ita Micyllianae recensionis ab *U* non multum abhorrentis Modius et Schefferus non paucos locos ex codice illo emendauerunt — e. g. illud *numerus* quod in *FU* ubi summae stellarum adduntur fere ubique inrepsit (u. supra p. 10) iam Modius (p. 325) deleuit — et eundem quidem in modum quo in Sanctandreana exstant, quare suspicatus est Schefferus Modii codicem hanc editionem parantibus ad manus fuisse (cf. e. g. quae dicit ad pp. 82,13. 76,3 ed. Bunte).

uidebantur in uulgarem et inelegantem, quo uti illum intellexerat,[24]) sermonem, quam nouae lectiones, quas ut ad incorruptae latinitatis leges temere accommodatas neglexit. sic genetiuum *Iupitris* qui p. 49,5 in *U* legitur, Prisciano nisus studet conseruare,[25]) sic siqua minus concinne in *U* sunt dicta quam in ed. Sanctandreana — cuius lectiones non raro nostris optimi generis codicibus confirmantur — uetustiores illas editiones mauult sequi. nec uero tacendum est interdum hoc studio inductum Schefferum genuinas lectiones uetustiorum editionum nostris codicibus probatas iure retinuisse, cum Sanctandreana deteriorum codicum lectionem repraesentaret interpolatam.

Editionem Sanctandreanam perpaucis locis mutatam recudit Thomas Muncker, qui codicibus de quibus supra dixi instructus in commentariis plurimos locos emendauit. eum secutus Augustinus van Staveren nisi quod orthographia singulari delectatur, ipsum quem uocant contextum rarissime inmutauit, sic ut usque ad annum 1875, quo Bunteana editio prodiit, Hyginiani libri ea ualuerit forma in quam tribus amplius saeculis ante, anno 1559 a Morelio redactus est. Buntei autem editio (β), quamquam multis locis illa integriorem memoriam ex *D* eum β
restituisse non nego, adeo caret certa artis criticae ratione, tot locis sine iusta causa uulgatam lectionem inmutat, tot locis intactam relinquit, ut ne Morelianae quidem recensioni praestet.

---

[24]) cf. eius 'De aetate atque stylo Hygini dissertationem' editioni praefixam, cuius initio et fabulas et astronomiam dicit habere 'tam multa nemini paene usurpata et quasi singularia, qualia sunt ellipses pleonasmi graecismi composita pro simplicibus simplicia pro compositis locutiones uerba denique alias uix occurrentia et id genus.'

[25]) Priscian. instit. VI 39 [I 229,9 ed. Hertz]: 'sic etiam Iuppiter Iuppiteris et Iuppitris ut Caesellio Vindici placet *debuit declinari*, nam Iouis nominatiuo quoque casu inuenitur'. sed 'debuit declinari' certe id sibi uult, non ita declinatum esse nomen 'Iuppiter', sed grammaticum hanc formam ex analogia earum quae uere exstabant finxisse. habent autem formam *Iupitris U* et Micyllus, qui tamen in margine iam (ex Sot.) adnotauit 'Iouis.' — ceteros casus quorum omnino non uidetur facta esse mentio, etiam Schefferus repudiauit. ablatiuus autem *Iupitre* exstat p. 88,2 in *FU*, p. 50,19 in *U*; datiuus *Iupitri* p. 54,7 in *FU*; accusatiuus denique *Iupitrem* p. 70,6 in *U* et superscriptus in *F* cuius prima manus habet *iupiter* (ed. Paris. a. 1517 h. l. habet *Iouem*). u. supra adn. 17 ex.

Caput II.

De scholiorum exemplo Hyginiano Y.

Uiginti quattuor signa (Cic. uu. 1—222, sed Procyoni uu. 222—226 subscripti sunt), ad quae scholia Hyginiana pertinent, haec sunt:

	his codd. scholia continentur:	
1. Aries	*A* (fol. 2[b]) *K*	
2. Deltoton	*A* (fol. 3[a] etc.) *K*	
3. Pisces	*A C*	
4. Perseus	*A C*	
5. Pleiades scholiis carent u. § 3 in.		
6. Lyra	*A K*	
7. Olor	*A K*	
8. Aquarius	*C*	hoc folium in *A* amissum est.
9. Capricornus	*K*	
10. Sagittarius	*A*	
11. Sagitta	*K* (in *A* euanuit)	
12. Aquila	*A*	
13. Delphin	*A*	inferiores partes paene euanuerunt. Orionis nonnulla legit Hilgard.
14. Orion	*A*	
15. Canis	*A*	
16. Lepus	*A*	
17. Argo	*A*	
18. Cetus	*A*	
19. Eridanus	*A K*	
20. Ara	*A*	
21. Piscis	*A*	
22. Centaurus	*A* (a Vogelsio neglectum)	
23. Hydra	*A* sed paene detersum.	
24. Procyon	*A*	

His accedunt

25. Planetae, quorum scholia in *AK* exstant, uersibus carent.

§ 1. De codicibus *A* et *K*.

Eundem in codice *A* singulis imaginibus scholia inscripsisse et infra eas uersus Ciceronianos exarauisse contra Ottleium (l. c. p. 173) I. Vogels (l. c. p. 5) iustis causis negauit. etiamsi non nimis mira sit in uno homine tanta litterarum ductus diuersitas, quanta inter scholia et carmen Arateum intercedit[1]), uix est credibile librarium carminis quamquam neglegentiorem tamen linguae latinae peritum etiam scholia perscripsisse, quae ab homine linguae latinae multo minus perito exarata sunt. immo ab eodem scholia scripta sunt qui imagines pinxit, carminis uersus alii debentur librario. ab illo figuris egregia arte delineatis litterae ita sunt inscriptae, ut singuli uersus uariis coloribus[2]) picti et formis imaginum et lineamentis etiam uarie incuruatis quam artissime accommodati[3]) quasi necessarii ad exornandas imagines et apte perficiendas additi esse uideantur.

Id igitur potius cum ageretur, ut oculi eorum qui imagines inspicerent delectarentur, quam ut scholia iis inscripta commode

---

[1]) Quod scholia capitalibus, uersus carminis minusculis litteris scripta sunt, iniuria Vogelsius huc rettulit. nam idem librarius, cum carmen usitato litterarum genere scriberet, ad scholia imaginibus inscribenda alius formae litteris uti poterat, quae ad tam singularem scribendi modum aptior esset. — conferas etiam Ottleium (p. 48): 'the poem was written under the figures in minuscules, and the text of Hyginus, within them, in small capitals: this last kind of writing having been preferred for the figures because of the regularity and the heights of the letters and the means it afforded of making the lines of the writing very close together and at same time distinct from each other, so that by it a certain evenness of tint might be obtained which was desirable in the writing in the figures'.

[2]) sic cum in ceteris imaginibus paene omnibus tum in Argo naui (**17**) et Lyra (**6**), de quibus liceat Ottleii uerba adferre: 'in the writing within the figure variety has been studied not little. upon the poop of the vessel, the lines are alternately darkred and lightgrey, all the upper part of the hulk is written with minium, and the part supposed to be under water, with darkbrown' (p. 155). — in Lyrae imagine 'the writing is partly red and partly brown . . . it having been doubtless the intention of the calligraphist to distinguish, by this means, one member of the instrument from another' (p. 152). — in Aquila (**12**) 'the text is written with brown, except on the tips of the wings and the tail where minium is employed, apparently to make the bird look more brilliant' (p. 153).

[3]) Hoc facile potuit fieri propter capitalem litterarum formam, quae nec supra nec infra uersus nimis excederent.

legerentur, nec uerba artifex accurate distinxit et interdum media ipsa nimio spatio diremit, ut quantum posset fieri paria inter singulas litteras essent interualla. in fine uersuum ne lacunae hiarent, saepius neglecto syllabarum conexu priores tantum uocabuli litterae uel sola prima adiungebantur, reliquae in posteriore uersu sequuntur. sic prioris uersus extremae litterae singulae binaeue ad quemuis uocabuli locum pertinentes initio insequentis uersus falso saepissime scribebantur. rarius occurrunt litterae in ipso uersu perperam bis positae.

Eius modi erroribus egregie fauit singularis scribendi difficultas, cum secundum diuersas imaginum formas et circuitus litterarum aut longi uersus exarandi essent modo directi modo incuruati, aut breuissimi, cum medii uersus interiecta aliqua imaginis parte cui nihil inscriberetur discerperentur[4]), cum maiore spatio interiacente ad aliam imaginis partem inscribendam esset transgrediendum[5]), et alia similia. porro omissis litteris in qualibet uocabuli sede foedissime peccauit codicis *A* librarius et his de causis et errore oculorum a priore littera ad eandem proxime uel paullo post positam aberrantium.

Ignorantiae autem librarii multo luculentius hoc est testimonium, quod crebro in codice litterae similes inter se permutatae sunt. de qua re paucis agendum est, ut lectiones nonnullas non antiquae memoriae uestigia indicare, sed librarii erroribus deberi intellegatur. fauit eis litterarum forma capitalis, quarum nonnullae inter se tam similes sunt, ut utram scripserit librarius saepe non possit discerni, aliae quamquam dissimiles tamen, cum eiusdem fere essent ambitus et magnitudinis, et ipsae poterant inter se confundi a librario litteras singulas parum curante[6]).

Sic fere nihil interest inter *C* et *G* apice promiscue omisso uel adiecto, inter *E* et *F* cum etiam imae litterae *F* lineola

---

[4]) sic in Argo naui puppis scholiis inscripta tribus remis diuiditur.

[5]) a Persei bracchio dextro ad sinistrum, uel ab Arietis pede tertio ad quartum.

[6]) Cauendum tamen est, ne nimium librario inputemus in codice usu adeo detrito, ut nonnulla scholiorum loca plane exstincta sint. quare etiam singulas litteras non raro arrosas esse uel ex parte euanuisse consentaneum est. cf. e. g. **20** 1. 9 **15** 9 **7** 16 al.

soleat adfigi[7]), inter *N* et *H*[8]), *Y* et *V*[9]) breuissima addita cauda uel omissa. litterae *V* forma rotunda *U* cum *O* interdum confunditur summa circuli parte uel clausa[10]) uel falso aperta. ab *O* autem saepius discerni uix potest *D*.

Humerus pro *Homerus* **17** 9. *lombo* **15** 22. fortasse huc cadit quod bis in *A* exstat *uom* pro *uum:* **3** 11 *aestiuom* **7** 14 *ouom* (*ouam* *K*). **12** 10 *ospicatam* pro *<a>uspicatam* u. infra. — *O* pro *D* legit *K* **25** 11 ubi pro *incenderit* scripsit *cenoerit.*

Crebro peccatum est in litteris *A* et *M* perscribendis, cum illa dimidia sit formae capitalis litterae *M*, in primis ubi utraque littera exaranda erat.

cf.[11]) **3** 7 *caussam ut* = *causa aut,* **6** 18 *liram utem* = *lira autem,* **18** 11 *curuaturmm* = *curuaturam.* adde **2** 6 *tera unaret* pro *terminaret* (ibidem *M* post *A* praue adiungitur: *aliquam* pro *ali<i>qua* **12** 18 *caudam* pro *cauda*) **25** 25 *etiaamarat.* = *etiam Erat.* — contra omittendo peccauit **2** 7 *trifaria,* **3** 2 *syriam de flumen* pro *syriam ad flumen* littera *E* propter eam quae sequitur *F* praue inserta. **16** 4 *a* ante *Mercurio* excidit. **12** 10 *aquilam ospicatam* pro *a. auspicatam* simul litteris *O* et *U* ut saepius (u. supra) confusis. dubius his exemplis adiungo **12** 1 *raptamanti* pro lectione uulgata *rapuisse et amanti,* in qua corruptela latere mihi potius uidetur *raptum amanti.* (cf. 8 2). — *AI* pro *M* est scriptum **14** 25.

A pro *R* habes **17** 18 *quaternatia cum* pro *quaternas circum,* u. p. 21. cf. **20** 1.

Litteras *TIL* inter se simillimas confundi non est mirum.

cf. *ei* pro *et* **17** 19, *et* pro *ei* **6** 11, *per uentre[m]* pro *peruenire* **12** 15, *tunc a* pro *iuncta* **7** 14. — *clesias* pro *Ctesias* **20** 6. — *diuiditurcuius* = *diuidit circulus* **12** 14. — *sicillam* = *siciliam* **2** 6, *sublectu* = *sub<re>iectu* **17** 19.

---

[7]) e. g. **3** 6 post *esitare* additur littera quae et *E* potest esse et *F*, **25** 15 in *Eratosthenes* inter *E* et *R* littera *F* praue inserta est. simile codicis *A* uitium indicat quod *K* **11** ex. habet *aere figi;* u. p. 22.

[8]) Pro *habuisse* **10** 7 legitur *hasuisse* uel *nasuisse,* **12** 5 *nunc* pro *hunc* eadem uoce paullo praecedente. adde quod **25** 6 et 19 librarius codicis *K* *pheetnonta* et *uenement* legit.

[9]) Pro *cygnum* **7** 1 is qui in Reifferscheidii usum codicem *A* contulit legit *cucnum (cygnum K).* cf. **10** 4 *saturus.*

[10]) Uix huc pertinet quod *Q* pro *C* interdum est scriptum: **6** 28 *qum* pro praepositione *cum,* **17** 5 *qui* pro *cui.*

[11]) Ex eodem errore uidetur ortum quod **9** 8 *K* habet *Capricornus occasum aspectans* pro *Capr. ad occ. spectans.* neque enim cogitandum est de *occasum adspectans* quod ab Hygini dicendi usu abhorret. — simile est quod **8** 2 Cyriacus seruauit *ereptum* [*a*] *parentibus.*

Item *E* cum *I* confudit librarius, neque ita solum ut neglectis transuersis illius litterae lineolis *I* scriberet, uerum etiam *E* pro *I*.

e. g. *dicimus* **1** 3, *uirgini* **6** 22, *fugeri* **16** 1, *pedis* **19** 8, *efficit* **22** 4; *hostis* **9** 7, ubi de accusatiui forma in *-is* terminata non est cogitandum, quippe quae nostris Hyg. codd. nusquam probetur. — *memoreae* **6** 15, *perspecitur* **6** 22, *uedetur* **20** 8, [*uocare* **19** 2] *tredecem* **18** 11, *mare* **17** 17, *canes* **15** 4. **12** 17 utrum *hoccedit* an *hoccidit* et **18** 8 *hec* an *hic* scriptum sit incertum esse Hilgardus testatur[12]).

P[13]) pro *L* (*piniola* = *lineola* 3 15, *epaphum*(?) 25 25), *T* (*capreus* 14 12), *E* (*opagri* 6 3 *parum* 6 31) scriptum est, *S* pro *B*[14]), alia, quae utrum soli librario *A* debeantur an ex exemplo iam corrupto orta sint dubites.

Interdum litterae propterea sunt turbatae, quod librarii oculi ad sequentes iam procedebant.

25 30 *primum* ante *menses* pro *primus*, ib. 18 *uereris* pro *Ueneris* sed priore *R* non satis accurate scripta. **24** 6 *quod quoddante* pro *qui quod ante*, **10** 23 *habem autem* pro *habet autem*, ubi *M* ante *A* inrepsit (u. p. 19), ib. **5** *croam* pro *Crotum*[15]). *Gorgonam a* pro *Gorgonas a* Cyriacus tradidit **4** 3.

---

[12]) Retinendum est **21** 1 *dei*, **20** 5 *deis*, cum nostri codd. habeant *dii*, *diis*. cf. p. 69,23 ubi ex corrupta codicum lectione *dei* est restituendum (u. Burs. ad l.). adde *eisdem* **24** 2 (u. infra adn. 21).

[13]) *P* et *D* confunduntur: **3** 12 *dolum* pro *polum*, **20** 9 *excipiens* ubi utra littera sit scripta incertum est. **10** 21 *addarere* pro *apparere* (non *adparere*. illam enim formam et scholia habent **3** 4 et nostri codd. omnibus quibus haec uox exstat locis. ceterum u. infra p. 23 n. 21). **6** 4 ex *aplicuisse* restituerim *adlicuisse*, quamquam *applicuisse* et Isidorus uidetur legisse (orig. III 21) et simili notione inuenitur p. 30,6 *ad Dianam se applicauisse* (cf. p. 47, 11). sed *adlicuisse* ut ad sensum certe est aptius, sic haec perfecti forma insolita satis apud Hyginum firmatur uno quo praeterea est seruata loco, Pisonis annalium scriptoris ap. Priscian. X 3, t. I p. 497,9 Hertz [u. Neue lat. Form. II p. 494]. — *D* pro *B* (*ad* pro *ab*) **6** 29 et **9** 9, quam codicis *K* lectionem iure huc referas. *B* pro *D* ut uidetur **19** 5 *abluitur*, cum ex sententia restituendum sit *adluitur*. cf. **18** 7 '(nauis) priorem partem . . prope adluere flumen Eridanus uidetur'.

[14]) *Nasuisse* pro *habuisse* **10** 7. contra **15** 9 non *tsmbore* exstat quod Vogelsius legit sed *tempore*.

[15]) *Audiendas* **6** 4 (*addiendas A*) pro *audiendum* — cf. id quod praecedit *feras* — iam ante hunc librarium inrepsisse uidetur. cf. **18** 10 *ad reliquam corporis curuaturam* pro *reliqui*. alia.

Accedunt litterae inepte uariis uerborum locis insertae, siue nulla causa siue propter praecedentis similitudinem[16]).

conf. e. g. **1** 18 *cauda[us]unam* (*c. eius u. K*), **3** 5 *quo[d] facto,* **18** 5 *a[d] cauda,* **7** 14 *peperit[p]quod,* **10** 5 *euf[l]emes* (u. p. 24), **14** 14 *the[s]bis,* **24** in altero uersu Arateo scholiis adnexo *uisdens* pro *uisens.* forsitan etiam **4** 10 *phorcisu* (*Phorcis* Cyriacus) huc referatur, quamquam *X* seruauit *phorcisi.* **6** 14 *potenterat* ex *poterant* potius corruptum uidetur quam ex *potuerant.* — etiam uoces nonnullae eodem modo praue sunt insertae. sic **2** 2 *id* ante *quod* repetitum est ex uerbis praecedentibus. ib. 9 *ut[a]triangulum.* **12** 7 *[sub] c<r>ete subreptam.* **3** 5 *piscium [de] formam,* quod codicis *A* esse proprium genuina quam Cyriacus memorat lectione[17]) conprobatur.

Itaque singula uerba non pauca adeo mutilata sunt uel conplura in unum quasi conglutinata, ut si Hygino duce careremus, quid in eis lateret uix indagaremus. e. g.: **6** 11 *delectaretuditet* pro *delectaretur dicitur ei,* **4** 15 *umeralem* pro *umerum laeuum.* **17** 18 in *quaternatiacum* latere *quaternas circum* conparato Hygino uidetur (u. ad l.), **19** 8 uerba *ad leporis pedes et protinus* abierunt in *altiorispedisusprtinus.* **25** 15 pro *Eratosthenes ait de causa* scripsit *A*: *efratos athenensis dicat sic.* paullo supra (u. 10) uerborum *appellatam dicit* solae reliquae sunt litterae *ali (alii K).*

Plura supersedeo cumulare exempla. sed paucis h. l. liceat absoluere de apographi *K* librario. qui cum in uniuersum exempli *A* uestigia fideliter sequatur nec raro uerba aperte corrupta perscribat, saepius mutila uerba suo Marte corrigere conatur[18]), non raro recte ut **6** 7 *patrem huius* pro *patre uiuss,* **2** 8 *constitutos* pro *constitos,* **7** 12 *sequentem* pro *sequen,* ib. ex. *exoritur* pro *exori*[19]). interdum iniuria ab exemplo recedit aut neglegentius inspecto aut sententia minus intellecta, sic **6** 12

---

[16]) Supra (n. 7) iam attuli *esitare[f]quod, e[f]ratos.* — simile est quod Cyriacus in Aquario (**8** 8) seruauit *iubeam* pro *iubam.*

[17]) Etiam in Cyriaci codice similia occurrere menda iam hic moneo: *in* post *laeuum* **4** 15, ante *polum* **3** 12. *ereptum* [*a*] *par.* (u. not. 11). contra in communi eorum exemplo iam fuit *ex qua* **4** 8. — plura huiusmodi exstant in *K.*

[18]) *Terra unaret* 2 6 = *tera unaret (terminaret), uidit* pro mutilato *udit* **6** 11, *eius* (praecedit *quae* falso pro *quem*) pro *<ten>ens* **7** 9, *musas ut ea collecta* pro *m.* *<a>utem coll.* **6** 13, *testudo* pro *testudi<nis>* ib. **23.**

[19]) Litteras et uoces in *A* bis positas, etiam locum illum **6** 29 sqq. bis exaratum, recte omittit. — **6** 18 *est* post *locus* in *A* praue omissum inseruit, fortasse cum legeret in illo codice quod nunc euanuit. sed superfluum est quod **7** 16 inter *nata dicitur* habet *esse* et **11** 5 *est* post *subiectus.*

initio a Libero sit speculatus pro *initia Liberi s. sp.,* ibid. 13 pro *it* (*id*) praecedente littera *s* scribit *sic,* 2 9 particula *ut* deceptus *demonstratur* in coni. imperf. mutauit; 7 1. 2 habet *appellantur, orum,* ubi *A* recte *appellant, ornin.* maxime ab *A* recedit 1 10: *demonestenes* pro *Eratosthenes.* — In iis igitur scholiis, quae solo *K* seruata sunt, Capricorno (9) et Sagitta (11), non raro ex mendis eius quid habuerit *A* discernemus: *occasum aspectans* (9) uitium codicis *A* quasi proprium indicat (u. adn. 11), ibidem *ad hiemali* scriptum est pro *ab h.* (u. adn. 13). **11** 7 ex uerbis *ad humeros Ophiuchi* in *K* factum est *ad merosophim,* certe cum prima littera *u* (uel *hu*) et ultima *i* in *A* iam excidissent. ib. 2 '*Prometheo* occiso *refertur*' ex '*Promethei* iocinora *fertur*'. nec noua lectio occulta est in eiusdem capitis extremis uerbis '*quo* ferre *solet* aere *figi*', sed librarii *K* ingenio debentur, qui uerba Hygini *quo ferrum solet affigi* fortasse sic scripta in *A* inuenerat: *quo* ferr *solet* ae*figi* (u. adn. 7)[20]).

[20]) h. l. mentio fiat codicis cuiusdam (Iac.?) Susii, cuius lectiones a Munckero laudatae mire cum *K* consentiunt:

Hyg. II 20 p. 60,3 '*quod Ino tostum seuerit* quod in libro antiquo disertim scriptum inuenit Susius, quemadmodum in margine codicis notauerat.'

ib. u. 4 *Eratosthenes*] 'uet. cod. Susii perperam *Demonesthenes* heic habuit'.

p. 61, 13 '*recreatis* ex uet. cod. Susius in margine libri sui.' (cf. supra p. 11 adn. 16).

III 19 p. 89,19 '*coniungens* Ulitt. 2 et Susianus'.

ib. 21 *in interscapilio*] 'praepositionem non agnoscunt Ulitt. 3. nec Susianus liber in quo fuit *inter scapula*'.

ib. 22 'Si in ceruice duas tantum colloces [tres *FU edd.*] erunt numero XVII. quomodo Ulitt. 2 et Susianus exhibent.'

Has igitur lectiones ex quodam 'antiquo codice' in margine codicis sui Susius enotauerat, omnes ex duobus de Ariete capitibus desumptas, ita ut integrum illum librum Hygini fuisse minime ueri sit simile. iam uero omnes illi loci in nostro de Ariete scholio (**1** 9. 10. 16. 18. 19) exstant praeter tertium (*recreatis*). et cum *coniungens* et summam XVII etiam nonnulli nostrorum Hyg. codicum exhibeant, ceterae lectiones tres — in primis illud *Demonesthenes* (*demonestenes K*) — tam singulari modo cum *K* concinunt (primo loco etiam *ante* quod in scholiis iniuria excidit in Susii illo antiquo libro defuisse uidetur), ut casu id euenisse mihi persuadere non possim. quid si Susius quondam uidit codicem *K,* et primum eius scholion exscriptum cum postea Hyginianum esse cognouisset, lectiones eius uarias in sui exempli margine adnotauit? *recreatis* autem pro *recuperatis* e coniectura in margine adscripsit?

Sed iam ad librarium codicis *A* reuertamur, quem, quamuis multa eorum quae describebat non intellegeret, tamen non prorsus ignarum fuisse lingnae latinae eo conprobatur, quod scripturae conpendiis interdum utitur, ut **17** 17 *hec*, conferas etiam **1** 22 *cōplurib;* **25** 4 *eumq neq.*

Orthographia in uniuersum scholia Harleiana Hygini codicibus, inprimis in nominibus propriis perscribendis, praestant[21]). pro *ad, id, sed* interdum in codice *A* scriptum est *at* **3** 15 **4** 3 (*C* utroque loco *ad*) **7** 7 **17** 9, cf. **12** 6 *et* pro *ad*; *it* **6** 13; *set* **6** 12 **14** 9 **25** 9; *aput* **22** 9. diphthongi[22]) cum plerumque recte sint scriptae, tamen non tantum *e* pro *ae* inuenitur: *fuge* **1** 9, *andromede* **2** 12 (idem *C* habet **3** 12), *aquile* **7** 6, *preceps* **10** 22, *pene* **13** 8 **15** 9, *argonaute, grece* **17** in., sed etiam *cepisse* pro *coepisse* **14** 9; *ae* pro *e* legitur: *compraessam* **1** 4 cf. **7** 10, *unaquaequae* **6** 31, *nequae* **7** 4, *utraquae* **12** 18. sed etiam hac in re cauendum est ne librario *A* inputemus quae omnia fideliter ex exemplo transscripsit. **4** 13 enim *excecatis* (cf. **14** 16 *excecatum*)

---

[21]) De praepositionum in uerbis conpositis adsimilatione non minus incerta est scholiorum quam Hygini codicum auctoritas, cum etiam in illis singularum uocum scripturae inter se discrepent. itaque eam quam scholia singulis locis exhibent formam retinere satis habui. ueluti *conplures* habent scholia **12** 5 **19** 1 **25** 11, *conlocare* **1** 15 (**3** 14) **22** 19, ceteris locis omnibus *compl., coll.;* **7** 5 *inpetrare* **25** 18 *impetrauit* (quod in *X* utroque loco est). *adlicuisse* et *adluere* scholia Harleiana seruauerunt (u. supra adn. 13), cum in Hygini codd. paene omnibus formae exstent adsimilatae. *adsequi* et **10** 9 (= *M*) et **25** 17 (= *D*) est traditum; priore loco etiam *adsiduitate* legitur (*diligentia X*), cum uocis *assiduus* hanc tantum formam *X* uideatur exhibere. cap. **15** initio (*adpositus* = *D*) nisus etiam **14** 8 *adposuisse* (= *D*) scribere malui. contra quod **9** 4.10 *K* habet *obpugnaret* (= *D*), *subpositus* (= *B*), huic librario adscribendum uidetur, cum **21** 2 *A* habeat *oppugnare* (= *X*). — **3** 12 et **6** 24 *A* recte seruauit *bracchium*, **22** 13 *haruspicium*. *umerus* in *A* recte scriptum est **6** 25 **10** 20 **22** 23, cf. **4** ex. *umeralem*, sed *humerus* **14** 28 **22** 16 in scholiis, aeque atque in codd. Hygini. pronominum *hic* et *is* quaedam formae neglecta aspiratione uel addita confusae sunt: *his is* (**3** 6, cf. *exisset* = *ex his et* **10** 14), *hi(i) ii* (**3** ex. ubi *hi* = *X* est restituendum), *hisdem isdem*, quae forma meliore utitur auctoritate quam *iisdem* (cf. **17** 6 et **6** 25), sed *eisdem* scholia habent **24** 2.

[22]) Pro *ii* more antiquo *i* exaratum est: *ali* saepius, *Acti* **17** 6, *medis* **6** 25 *Mercuri* **25** 28.

iam in exemplo eius fuisse inde concludam, quod Cyriaci frg. *excitatis* exhibet. — *euflemes* 10 5 in *A* scriptum est pro *eufemes* littera *l* perperam inserta (u. supra p. 21), cf. 25 24 *cefali*, cum ceteris locis littera *ph* recte sit seruata (*Cephali* 15, *Euphratem*, *Pherecydes* etc.)[23]. in *tracia* (6 32, *thracia* ib. 10) littera *h* omissa est. — 16 2 *fincxissent*, 10 14. 24 *adiuncxisse*, *dexstro* (*destro* 14 28) iam exemplo attribuenda sunt.

Ex his, quae singillatim persecuti sumus, facile concluseris haec scholia Hyginiana redire ad codicem, quem si 'capitalibus' litteris exaratus erat, non post quintum p. Chr. n. saeculum confectum esse constat. cf. Studemundum, Breslauer Philologische Abhandlungen II fasc. 3 p. IX. itaque dubito, num iam in hoc litterae *g* et *j* mutatae fuerint, cf. 6 11 *obgecisse A*, *obiecisse K*, quamquam similis ni fallor scripturae exemplum ex Cyr. cod. seruatum est. in Aquario (8 7) enim pro *hiemali* apud Cyriacum legitur *geniali* i. e. *gemali iemali* omissa aspirata (cf. e. g. *iemalē R* pro *hiemalem* p. 92,7)[24].

Sed etiamsi maiorem harum rerum partem ipsi librario *A* inpertiamus, id certe statuemus nec consulto eum traditam memoriam mutasse, quamquam permulta peccauit, et, cum ipse ex Hygino haec scholia, qua est ignorantia, non excerpserit, exemplo eum usum esse eundem iam in modum imaginibus cum scholiis exornato.

---

§ 2. De codice *C*.

Hoc egregie confirmatur fragmentis illis a Cyriaco Anconitano seruatis, de quibus nunc agendum est.

De codice Cyriaci hodie deperdito[1]), quem a Pompeio Compagnonio Auximatium Anconae uicinorum et Cingulanorum epi-

---

[23]) Falso *ph* inrepsit 25 25 in *epaphum*, quod ex *elatum* (*elafum*) corruptum esse arbitror. cf. 2 7 *triphariam K*, *trifaria A*.

[24]) *j* pro *g* positae exemplum ex Hyg. codd. est *ienua R*, *iaenua D*, *ianuam P*, pro *genua* pag. 42,9.

[1]) Mommsen CIL III 1 p. XXII.

scopo[2]) edendum acceperat, haec narrat Oliuerius (fragm. Pisaur. praef. p. 8): 'Pauca nunc de codice ipso ex quo haec Cyriaci fragmenta desumpta sunt praefari oportet. Cyriaco ille aetate ferme suppar est, quod ex ipsius characteris forma facile dignoscitur. qui codicem descripsit, uel Cyriacum nouerat uel ipsius probe manum, inde saepe notat: manu Cyriaci, manu propria, manu alterius. unde esset fortasse erui posset ex pag. 30, ubi domesticae rationes anni 1431 licet alio charactere in haec uerba perscribuntur *Richolse Giovanni de Bandercho che lavora le terre de Monte Chaperi l'anno 1431* etc. sed Piceni topographia haud satis explorata mihi est. illud tamen certum est codicem hunc domesticis rationibus assignatum neque tamen inscriptum aliquot post annos grauioribus nobilioribusque rebus attributum fuisse; rationes enim ad a. 1431 pertinent, Cyriaci fragmenta itinera ab eo confecta annis 1442 et 1443 complectuntur'. itaque codex ille non solum repertus uidetur esse in regione Anconae Cyriaci patriae uicina, sed etiam scriptus, fortasse a ciue quodam et amico Cyriaci qui extra urbem praedium possidebat. sed utut haec res se habet, certe transscriptus est ex autographo Cyriaci ab homine diligenti ac probo. neque enim tantum adnotat si quid ab alia manu scriptum ei occurrit, sed etiam aedificiorum formas, imagines signorum uel aliarum rerum, quas Cyriacus ex more suo commentariis adpinxerat, se omittere singulis locis monet[3]), neque solas inscriptiones latinas perscribit, ut multi

---

[2]) Huius in manus perpaucis ut uidetur annis ante ('cum e tenebris opportune prodiisset' Oliu. praef. p. 7) peruenerat. conferas uelim epistulam eius dedicatoriam ad Academiae Etruscorum Cortonensis socios datam (Oliuerii editioni praefixam) p. 4 et Oliuerii praef. p. 7.

[3]) sic (p. 17? cf. Oliu. not. 96) p. 31 'hic deficit statua erecta cum' etc. — ib. 'hic deficit currus biiugalis cum quadam nauicula superimposita et statua feminea pulcerrima. Item alia statua rustici uindemiantis pulcerrima.' p. 40: 'hic desunt duae imagines Martis.' atque etiam animalia secundum ipsam naturam Cyriacum depinxisse e. g. elucet ex epistula eius ad Philippum Mariam ducem Mediolanensem data (in Oliu. comm. p. 55 sq. inserta), qua 'zorophan' (camelopardalem), elephantos, crocodilos, quos in Aegypto uiderat, depictos ei misit. etiam h. l. notat ille codicis scriba: 'hic deficiunt imagines animalium praedictorum.' insignis autem eius pingendi ars — ut solent illius aetatis uiri litterati nimiis laudibus inuicem se extollere — laudatur in epistula quadam ab Oliuerio not. 108 edita (ubi etiam camelopardalis imago commemoratur), cui adde Caroli Arretini carmen partim a

eorum qui Cyriaci operum partes conpilauerunt (cf. Mommsen l. c.), sed et graecas addit et quae praeterea Cyriacus commentariis suis admiscet, bibliothecarum catalogos, excerpta codicum, alia ab aliis eius expilatoribus saepe neglecta diligenter seruauit.

Eiusdem codicis Auximatis[4]) apographon seruatum est Neapoli (Mommsen CIL V 2 p. XVI), teste Rossio (ap. Hübnerum CIL II p. 692) circa medium saec. XVI exaratum. sed cum epigraphica tantum perscripta sint, reliqua plerumque omissa, nostrum Uercellensis codicis fragmentum eo contineri uix est sperandum. praeterea num ipsum Cyriaci huius commentariorum particulae autographon hucusque alicubi lateat, num alterum eius apographon sit seruatum, ex ea quam I. B. Rossius parat editione[5]), spero, apparebit.

Denique Oliuerius, quamquam bonus ille Pisaurensis Piceni prope Pisaurum sitae prouinciae facile certe potuit 'topographiam magis explorare', quamquam similis ut ita dicam simplicitatis saepius in eius notis occurrunt exempla, tamen ipsum codicem uidetur diligentissime expressisse neque quidquam mutasse et typographi menda multo accuratius in textu quam in notis emendasse.

Sic memoriam eorum quae Cyriacus scripsit integram fere apud Oliuerium seruatam esse statuere licet. quae uero ipsi Cyriaco fides habenda sit, ex ea qua in describendis illis Uercellensibus fragmentis usus est ratione intellegetur. sed iam hic uidetur proponendum, hoc codicis manuscripti frustulo ab eo seruato egregie confirmari laudes, quibus Mommsenus probitatem eius et fidem et diligentiam in titulis conligendis et perscribendis extollit[6]).

Laurentio Mehus (Kyriaci Anc. Itinerarium Florent. 1742 p. LIII sq.) expressum, quo Mercurii imagine (u. Voigt, Wiederbelebung des class. Alt. I p. 286 sq.), quam 'propria pinxerat ille manu', antiquam artem superari praedicatur.

[4]) Excerpta Suaresii ex eo sumpta (in cod. quodam Uat.) commemorat Mommsen l. c., cf. Oliu. praef. p. 8.

[5]) Voigt l. c. I p. 271 n. 1.

[6]) 'In conparando bonarum litterarum instrumento tam gnauam operam collocauit, tam intimo corde antiquitatem dilexit et suspexit, tam egregia fide quae uidisset rettulit, ut haud scio an longe praeferendus sit reliquis omnibus qui quidem eo tempore in hisce studiis in Italia operam posuerint . . . deinde ut probus ita accuratus fuit et curiosus'. CIL III 1 p. XXIII.

Cyriacus cum a. d. XI. Kal. dec. a. 1442 Liguria peragrata Nouariam et Comum petens Uercellas uenisset, 'in antiqua ipsa Capit. Bibliotheca uetustos et praeclaros libros quamplures' cum alios inuenit tum 'Arati librum antiquissimum', ex quo cum nonnulla excerpserit, solam eius codicis iamdudum ut uidetur deperditi (an alicubi occulti?) notitiam posteritati tradidit[7]).

'Aratum'[8]) illum Ciceronis carmen fuisse duobus locis, quibus Cyriacus scholiis uersus carminis ad eadem signa pertinentes adiunxit, probatur. idem testatur codicem scholiis, quorum quattuor ser-

7) Eorum qui de bibliotheca Capit. Uercell. agunt nemo eum commemorat: Franc. Anton. Zachariae soc. Ies. Excursus litterarii per Italiam ab a. 1742 ad a. 1752 uol. I Uenet. 1754 p. 59. — Lettera dell'abate Giov. Àndres al Sig. ab. Giac. Morelli sopra alcuni codici delle biblioteche capitolari di Novara e di Vercelli Parmae 1802 pp. 77, 99 sqq. — Frid. Blume Iter Italicum I (Berlin 1824) pp. 87—101, IV (Halle 1836) p. 132 sq. — eiusdem Bibliotheca librorum manuscriptorum italica (Gottingae 1834) p. 5—7. — Neigebaur in Serapei uol. XVIII (a. 1857) p. 177. — eundem frustra quaesiuit Aug. Reifferscheid, dum Uercellis a. 1865 patrum latinorum codicibus describendis operam inpendit. nec postea inuentus est. nam P. Knöll, qui a. 1877 Uercellis fuit, uidisse se eum negauit. — Wirceburgi eum frustra quaesiuit Georgius Schepss, quem de eo adieram.

8) Utrum codici inscriptum fuit 'Aratus' uel 'Arati phaenomena', an Cyriacus sic eum nominauit, cum inscriptione careret? certe librum caelestium signorum imaginibus et uersibus ad astronomiam pertinentibus instructum ipse Cyriacus Arati nomine potuit appellare, utpote quo carminum astronomicorum genus quasi in uniuersum iam antiquitus sit denominatum. et Germanici quidem Aratum Cyriaco, hominum litteratorum qui tum Florentiae antiquitatis studiorum illius aetatis praecipua in sede uersabantur amico, notum fuisse inde concludas, quod et codex Strozzianus illo tempore iam Florentiae fuit, et Urbinatem qui non ex ipso Strozz. est descriptus (Robert l. c. p. 209) ibi exaratum esse licet suspicari (Voigt l. c. I p. 574 sq.). Strozzianus enim fuerat (u. Breysig praef. p. XXI) Colucii Salutati Cancellarii illius Florentini litterarum studiosissimi, cuius post mortem (a. 1406) fortasse statim in Pallae Strozzii manus peruenit. — an una cum Salutati codice Pliniano (Paris. Reg. 6798, *e* ap. Sillig. praef. p. XVI) ad Leonardum Arretinum (Detlefsen in Philolog. 28 p. 300) et tum demum in bibliothecam Strozziorum uenit? — Germanici igitur codicem, fortasse ipsum Strozzianum, facile poterat Cyriacus Florentiae uidere [idem iam coni. C. Robert l. c. p. 210 not. 25]. contra Ciceronis fragmentum ea quidem aetate nondum repertum esse uidetur. Leonardus enim Arretinus epist. VII 4 (t. II p. 83 Mehus) et alios libros dicit 'a Cicerone in latinum fuisse conuersos, et insuper Arati librum de figuris coelestibus, qui libri omnes iamdiu periere.'

uauit, instructum etiam imaginibus fuisse exornatum. nec minus ex eius uerbis elucet scholia aliquo modo cum imaginibus fuisse coniuncta, et uersus Ciceronis pariter per singulas paginas distributos et suae quosque imagini subiunctos fuisse atque in *A* et eius apographis. nam uu. 20—26 (ed. Bährens), de Perseo, et 55—58, de Aquario, quos horum signorum scholiis Cyriacus adiunxit, iidem in Britannicis codicibus Persei et Aquarii imaginibus subscripti sunt. Aquarii autem uersus in medio enuntiato desinunt, cum insequens uersus (59) iam sub Capricorno, in pag. seq. quam non curabat Cyriacus, legeretur. ceterum cur ad has tantum imagines uersus adscripserit Cyriacus, ad reliquas duas omiserit, certam causam non magis licet adferre, quam cur haec potissimum quattuor scholia elegerit. quae cum neque ad signa deinceps subsequentia pertineant et ordine apud eum exstent carmini contrario — Delphinus (**13**), Aquarius (**8**), Perseus (**4**), Pisces (**3**), — forsitan suspiceris eum euoluto ad extremum libro cum quaedam digna quae perscriberentur uel imagines ceteris insigniores uidisset, rursus librum a fine ad initium percurrendo nonnulla excerpsisse. sed utut hoc se habet, ea absit suspicio in ipso codice defuisse quae Cyriacus omisit, aut mutilum eum fuisse, cum uiginti quinque imaginum priorem tantum partem respexerit.

Ex hoc igitur codice in uniuersum Britannicorum simili quattuor illa scholia Cyriacus seruauit. quorum tria tantum Hyginiana sunt, quartum quo de Delphino agitur ex scholiis Sangermanensibus depromptum est, quibus codicis *K* scholiorum maxima pars, in his Delphini, debetur. de hoc in Epimetro disserendum erit; reliquorum, quae Hyginiana sunt, duo, Perseus et Pisces, cum codice *A* conparari possunt, tertio quod respondeat scholion Aquarii in *A* una cum Capricorno excidit, nec codice *K* defectus suppletur. ipsa autem scholia cum infra una cum Harleianis sint exprimenda, hoc loco quae Cyriacus singulis praemittit uerba et carminis uersus satis est proferre:

ARATI LIBER ANTIQVISS. SVPER DELPHINI figuram.
Neptunum *eqs. u. Epimetr. sub fin.*

Item in antiquissimo Arati libro ad Ganimedis figuram.
In Aquario.

Aquarium hunc *eqs. u. schol.* 8.

Ipse autem labens multis equus ille tenetur
Piscibus, huic cervix dextera mulcetur Aquarj
Serius hoc obitus terre visite quinis
Quam gelidum valido de corpore frigus anhelans.

(= *Cic. Arat. u.* 55–58. *adfero lectiones codicis D — in A hoc folium excidit —:* 55 mutis *coni. Turnebus, Bährens* | 56 dextra | aquarii *D,* Aquari *editiones* | 57 haec | terra eius sit equiuis *D,* terrai uisit equi uis *Priscian. Bährens* | 58 pectore *Bährens ex Cic. n. deor.* II 112)

Item in Arati libro ad figuram egregiam Persei talerati, & dextera Medusae caput, sinistra vero gladium gerentis. Perseus

Hic mobilitatis *eqs. u. schol.* 4.

E pedibus natus summo Iove Perseus es,
Quos humeros retinet defixum corpore Perseus,
Quam summum ab regione Aquilonis flamina pulsat,
Hic dextram ad sedes intendit Cassiepiae,
Diversosque pedes vinctos talaribus habtis (sic *Oliuer.*)
Pulverulentus uti de terra lapsus repente
In coelum victor magnum sub culmine portat.

(= *Cic. Arat. u.* 20—26. *adfero lectiones codicum A (= H ap. Bähr.) D:* 20 natum | per se auis est *A,* persea uisses *D,* Persea uises *edd.* | 21 umeros A^1, humeris *uulgo,* umero *Bährens; idem post* retinet *puncto posito lacunam unius uersus post hunc uersum statuit* | defixo | 22 Cum *A,* quem *Cic. n. deor.,* qua *ed. Morel., Bährens* | summa | pulsant *A Cic. n. deor., edd.* | 23 cassiepiam *A* (m *suppunxit m. 2*) casiepheae *D* | 24 aptis | 25 puluerulentis *D* | elapsus A^1, elapsa A^2, elapsu *D,* elapsu' *Bährens* | 26 caelum | magno *manus 1 in A ex* magnum *correxit, Bährens*)

Ad Pisces.

Pisces Diognetus *eqs. u. schol.* 3 1

Ad alium piscem.

Eratosthenes autem *eqs. u. schol.* 3 8.

Iam si scholia utriusque codicis de Perseo et de Piscibus conparamus, mire in uniuersum ea inter se congruere, ab Hygini archetypo *X* recedere primo obtutu apparet. nam eadem Hygini frustula excerpta exhibent, et Piscium scholion inter utrumque piscem in *AC* pariter est distributum (u. p. 34). neque solum

transpositis et omissis uerbis consentiunt[9]), sed etiam — quod maius est — locutionibus et uerbis quorum loco alia Hyginus habet similia, et locis apud Hygininum tegris eodem uitio deturpatis. sic **4** 1 '*nouo* genere conc. *erat* natus', ib. 5 'quam Graeci aidos dixerunt' pro uberioribus Hygini uerbis, et similiter 12 'ab una (uno *A*) earum exceptum', 11 *uigilasse* pro *uigilias egisse,* 14 *sopitam* pro *consopitam.* **3** 8 *capere* pro *captare* quod propter id quod praecedit *capere* uidetur inrepsisse (ex eadem causa ortum uidetur **4** 15 *cuius* pro *huius*), ib. 4 nota casus mutatos 'figur*a* piscium form*am*'. denique **3** in. 'Diognetus Erythraeus' in *AC* recte conseruatum est, in *X* corruptum.

Ad tantum utriusque consensum accedunt uitia quaedam leuiora, quae artissimae eorum propinquitatis et Cyriaci fidei sunt testimonia: **3** 9 *eodem* pro *eo,* 12 *bracchia* pro *bracchio,* 14 omissum *non,* **4** 8 *ex* ante *qua* (praecedit *ex adamante*), denique 5 quod utrique codici adscribo *dutus (diutius C)* pro *indutus.* sed de h. l. singulariter corrupto infra disseretur (p. 31 sqq.).

Tamen neque *A* ex *C* transscriptus est, nam *A* nulla nisi Hyginiana scholia habet, cum *C* etiam Sangermanensia admiscuerit[10]), neque *C* ex *A*, quod ex fine scholii **4** intellegitur, ubi

[9]) Transpositis uerbis ab Hygino recedunt **3** 10 *alter boreus alter notius,* **4** 7 *probari potest.* — omissa sunt multa, nec pauca quae ab eo qui haec scholia ex ipso Hygino conposuit eiecta uidentur (u. infra § 3 p. 41). sic **3** 5 deest in acc. c. inf. perf. pass. *esse,* cuius rei apud Hyginum ipsum permulta exstant exempla. **4** 10 *tragoediarum scriptor* post *Aeschylus* est omissum. falso autem excidit **3** 14 *non,* quo omisso sensus in contrarium uertitur, quod quamquam in utroque facile potuit neglegi, tamen si cum ceteris conparatur, artissimae codicum adfinitatis nouum est argumentum. nec minus quae **4** 10 exstat manifesta lacuna, ubi haec supplenda sunt uerba *Graeae fuerunt Gorgonum custodes.*

[10]) 'Arati librum antiquissimum' quem Cyriacus inspexit reuera unum fuisse eumque Ciceronis Arateorum codicem nihil est cur negemus. nam ex uno atque eodem codice Cyriacum quattuor illa fragmenta exscripsisse ex ipsis eius uerbis (cf. illud *item* secundo et tertio fragmento praefixum) apparet. neque id licet suspicari, illum codicem ita fuisse instructum ut, cum imaginum caelestium signorum potius ratio haberetur quam integrae et bene digestae carminis Aratei memoriae, singula folia ex duobus codd. Arateis, altero Ciceronis scholiis Hyginianis aucto, altero Germanici scholiis Sangermanensibus adscriptis, in unum librum essent conposita. nam quamquam simile quid potuit fieri in Arato, cui et graeco et latino 'librarii et pictores' tanto detrimento fuerunt, tamen scholia quae Breysigius uocauit Sangermanensia cum carmine Arateo neque in nostris Germanici codicibus coniuncta sunt neque in eo fuerunt, ex quo Delphini illud scholion fluxit. u. epimetr.

in *A* post *sinistrum* propter similitudinem litterarum excidit *crus,* et *umerum laeuum* ex Harleiani librarii more corruptum est in *umeralem,* cum *C* utroque loco genuinam lectionem seruauerit. his adde leuiora codicis *A* menda quae *C* uitauit, e. g. **3** 7 *caussam ut* cf. p. 19; 5 ante *formam* falso insertum *de,* paullo infra *quod facto* pro *quo facto,* 15 *uut piniola,* **4** 9 *nem* pro *nemo,* 10 *phorcisu,* 12 *uno* pro *una.*

Quae in *C* exstant uitia, dubium est utrum codicis sint an Cyriaci an eius qui commentarios eius exscripsit. nam quamuis probe et diligenter Anconitanus ille haec fragmenta perscripserit, non illa quam hodie profitemur ἀκριβείᾳ usus praecipue quantum ad orthographiam attinet suae aetatis consuetudini interdum quasi inuitus inseruit. uelut in Aquario *Ganimedem* facile Cyriaco attribuas, quippe qui in uerbis quae ei scholio praefixit eadem orthographia usus sit: quamquam in *A* (**12**) haec uox pariter bis scripta est (cf. **6** 18 *liram*). *Polidicte* **4** 3 pro *Polydecte (A)* fortasse iam in Cyriaci codice fuit, litteris *i* et *e* inter se propter similitudinem confusis[11]).

Nonnulla menda eorum quae in *A* occurrunt simillima sunt: **3** 2 *in Syria<m> ad,* **8** 3 *ereptum a* littera *a* perperam inserta (cf. p. 19 n. 11), **3** 11 *aequinoctiale et,* **4** 3 *gorgonam a* cf. p. 20, **3** 14 *capuli* pro *scapulis, collocatur* pro *collocatus.* ib. 10 *ideoque* pro *ideo quod,* quamquam h. l. fortasse is qui Cyriaci commentarios perscripsit conpendia inter se confudit. eadem oritur suspicio **4** 15 ubi *diuiditur* pro actiuo scriptum est conpendio addito. ibidem post *laeuum* inrepsit *in.* **4** 7 ante *a* omissum est *iam.* — Haec cum codici malim inputare, alia ab eo abiudicanda uidentur, ut Θ conpendium pro *circulus* **3** 14, de quibus singulis disceptare longum est[12]). sed cum ex codicis *A* conparatione eluceat Cyriacum lectiones uel minutiores et aperte corruptas seruasse, minus opinor errabimus, si maiorem illorum partem ipsi codici Uercellensi inputabimus.

Sed ad inlustrandam Uercellensis illius condicionem plus conferunt uerba quae apud Cyriacum ad finem fragmenti de Perseo leguntur 'diutius ea aduerso non poterat uideri, quam

---

[11]) cf. p. 20. — de *excitatis* pro *excecatis* **4** 13 u. p. 24.

[12]) Certe codicis non est, sed fortasse Oliuerii αιδος graecis litteris exaratum. u. not. ad **3** 12.

Graeci αιδος dixerunt'. quae post *galeam* (u. 5) excidisse collata codicis *A* memoria elucet 'qua dutus ex adu. n. p. u. quam gr. a. dixerunt non ut quidam'. haec cum eo quo nunc apud Cyriacum exstant loco librario iure inepta uiderentur, ab eo ita correcta sunt, ut extrema illa 'non ut quidam' omitteret, et pro *dutus* — hoc eum legisse ex eadem codicis *A* lectione et ex emendatione eius elucet — *diutius* scriberet, et *ea* pro *ex* emendaret uel litterarum (capitalium) similitudine deceptus legeret. post *galeam* autem quod reliquum erat *qua* propter id quod sequeretur *interpretantur* in accusatiuum facile potuit mutari. quomodo autem factum sit ut uerba illa de sede sua migrarent, explicatur singulari illa ratione qua codicis *A* scholia in ipsis imaginibus exarata sunt. in exemplo tam artificioso perscribendo quam facile poterant neglegi uerba in bracchio uel pede uel alia imaginis parte e corpore prominente scripta et aut omnino omitti aut falso loco adnecti[13])! in Persei imagine Harleiana (quam Vogelsius ab Ottleio mutuatus scholiorum editioni addidit) initium scholii scriptum est in umeris et in summo pectore usque ad eum locum ubi bracchia a corpore in diuersas partes discedunt. pergit scribere *A* in dextro bracchio, tum ad sinistrum transit, quo usque ad manum — qua Medusae caput tenet Perseus — inscripto redit ad pectus et reliquum corpus breuibus uersibus inplet. iam ei qui exemplum sic instructum perscriberet facillime poterat accidere, ut bracchio dextro confecto non ad sinistrum transgrederetur, sed conexu sententiae neglecto ad medii pectoris uerba, quae cum dextri bracchii uerbis fere cohaerent, et toto demum corpore litteris operto quod omiserat sinistrum bracchium ad finem litteris inpleret. ut igitur genuinus ordo enuntiatorum in eum qui nunc est apud Cyriacum corrumperetur, in exemplo eodem modo atque *A* instructo in Persei imo bracchio dextro necesse est fuisse uerba *praeterea galeam qua (A: dilexisse existimatur)*, in sinistro bracchio toto haec: *dutus ex aduerso non*

---

[13]) Hoc I. Vogels expertus est, qui uerba Arietis pedibus posterioribus inscripta (1 ex.) eodem Cottoniani librarii errore inductus falso expressit, cum *proo—creatum — ali crete — a dicunt,* qui quattuor uersiculi in altero pede summo leguntur, ita discerperet, ut *proocreatum* iam uerbis quae in Arietis corpore sunt adnecteret, reliqua uersiculo proximo pedis prioris (*est in Boeotia*). simili ni fallor errore uerba codicis *A* schol. 7 13—15 (*ut — Spartam*) in *K* lacerata sunt.

poterat uideri quam Graeci aidos dixerunt non ut quidam (A: —tur talaria et petasum accepit praet. gal. qua dutus ex adu. non), in pectore *inscientissime interpretantur* eqs. (*A: poterat uideri* eqs.). numeri litterarum, quas in sinistro bracchio utriusque figurae inscriptas fuisse censemus, optime — si consideramus figuras utriusque codicis simillimas nec tamen pares fuisse, magnitudine, forma litterarum, uersuum interstitio inter se discrepuisse — consentiunt: Harleiani fere 60, alterius 65. quae praecedunt (in umeris et bracchio dextro) in *A* sunt litterae fere 170, in illo exemplo fuerunt paullo plus ducentae.

Eodem modo orta uidetur lacuna in Aquarii fragmento — desunt uerba ‘infundens. Hegesianax autem Deucalion<a> dicit esse, quod eo regnante tanta uis aquae de’ —, sed uerba suo loco neglecta omnino omissa sunt. in hac enim figura — quam in *A* Persei fere similem fuisse ex Cottoniana imagine intellegitur — si ea uerba quae ante lacunam *C* habet, litterarum fere 163, in summo pectore et in dextro bracchio scripta fuerunt, ea quae interciderunt, litterarum fere 70, in sinistro bracchio necesse est fuisse. hoc igitur neglecto librarius a dextro bracchio ad pectus transiit et reliqui corporis litteras descripsit, quae in nostro fragmento sunt circiter 325. hic numerus minor quidem est quam litterarum in reliquo corpore Persei exaratarum (in *A* fere 540, in *C* 500), sed etiam figura Aquarii minor erat Perseo (hic totus est litterarum 770, Aquarius 560), et bracchia iam inde ab ipsis umeris distendebantur, ita ut pectoris summi inter ea siti spatium deminueretur, cum ipsa maius praeberent.

Hi duo errores Cyriaco non possunt inputari, qui etiam manifesta codicis uitia accurate expressit, sed eius sunt, qui codicem a Cyriaco inspectum confecit. in exemplo igitur quod secutus est eodem modo atque in *A* scholia imaginibus erant inscripta. ipsum autem librarium codicis Uercellensis scholia non inscripsisse imaginibus, sed extra eas adiecisse ut hoc eius errore ueri fit similius, ita aliis causis confirmatur.

Nam Delphini imagini scholium (quod primum adfert Cyriacus) non fuisse inscriptum, sed ‘super eius figuram’ — quod idem in *K* factum est — ipse Cyriacus testatur. in eodem autem codice parti imaginum adiecta fuisse scholia, parti inscripta nemo sibi persuadebit. itaque etiam cetera scholia imaginibus adscripta

erant in modum codicis *K*, quocum *C* eo quoque congruit, quod Sangermanensia scholia Hyginianis admiscuit. eadem ratione factum esse uidetur, ut Aquarii et Persei uersus Cyriacus adderet, Delphini et Piscium neglegeret. cum enim, ut in codice *K*, uersus carminis infra figuras Aquarii et Persei subiuncti cum scholiis circum totas fere imagines scriptis paene cohaererent, Cyriacus a scholiis quasi ultro ad uersus describendos perrexit. contra Delphini et Piscium uersus a scholio interiecta imagine seiuncti erant. quod de Delphino Cyriacus testatur, Piscium autem tabula in illo codice eodem modo atque in *K* ita instructa erat, ut scholion in duas columnas diuisum esset, quarum in altera necesse est fuisse uerba, quibus Cyriacus uerba 'ad Pisces' praefixit, in posteriore, quibus 'ad alium piscem.' Uercellensis enim codicis librarius, cum exempli scholion eodem modo atque in *A* inter duos pisces distributum ex more suo extra imagines describeret, ea quae intra piscium corpora inuenerat, utrique pisci singultim adiunxit. neque huic suspicioni obstat, quod post 'ad Ganimedis figuram' — cuius nomen ni fallor illa pincernae deorum figura recognita Cyriacus schedis suis inscripserat, priusquam ad ipsa codicis uerba, in quo fortasse ut in *AK* ad singulas imagines nomina uniuscuiusque signi adiecta erant, perscribenda pergeret — satis mire additur 'in Aquario', nisi uero quod in Cyriaci autographo erat '.i.aquariū' (id est Aquarium) librarii errore corruptum est. denique inscriptas imagines ni fallor Cyriacus dignas habuisset quas expressis uerbis commemoraret, aut quo erat pingendi studio (u. supra n. 3) depingeret. sed neque ipse quidquam de hac re dicit, neque is qui commentarios eius ex, scripsit imaginem se omisisse monet (u. supra p. 25).

Etiam quae de imaginum specie ac forma commemorat Cyriacus, quamquam perpauca sunt — de Delphino et de Piscibus nihil dicit—, in Britannicas imagines optime quadrant. quod Aquarii signum Ganymedem dicit, cum Cottoniana imagine (Harleiani hoc folium amissum est) conuenit, sed de hoc signo fuisse consensus (u. Ottl. p. 152) uidetur. unum Perseum paullo accuratius describit, propterea, ut uidetur, quod haec imago in illo codice ut in *A* pulchritudine ceteris praestabat, nam 'egregiam' eam uocat. sed quae addit, a nostris imaginibus paullisper differunt, in quibus taleratus' quidem est Perseus, sed Medusae caput sinistra retro uersa tenet, dextra manu porrecta non gladium gestat sed

'harpen', proprium illud Persei 'telum falcatum'[14]). de manibus autem facile potuit Cyriacus errare et illud telum 'gladium' nominare, cum accuratius deberet 'falcatum ensem' (sic Ouid. met. 4, 727). nec uero, si in ipso *C* gladius pro telo illo pictus fuit, in uniuersum etiam inter imagines illius codicis et Britannicorum tantam similitudinem intercessisse licet negare, quantam inter ipsos codices fuisse carminis uersuum, quos Cyriacus seruauit, conparatione ultro probatur.

Ex his ii tantummodo, qui ad Perseum pertinent (20—26), cum codice *A* conparari possunt, cum Aquarii uersus (55—8) in eo uno folio amisso interciderint. sed suppetit codex *D* ex eodem atque *A* archetypo ortus, quem recentissimus huius carminis editor Aem. Bährens primus adhibuit. — eosdem uersus codicis *A* imaginibus subscriptos fuisse iam monui (pag. 28), maior autem cum sit eis similitudo cum codicis *D* lectionibus (cf. u. 22 *quam*[15]), *pulsat*, 20 *perseus es*) quam cum *A*[16]), hinc quoque intellegitur codicem *C* eiusdem quidem esse originis cum nostris codicibus — inprimis conferas ineptum illud *multis* in primo Aquarii uersu, u. 58 *corpore*, 21 *humeros*[17]),

---

[14]) Hoc telum eadem est forma in Grotii cod. Susiano (Grot. Syntagm. Ar. p. 41), contra in ueteribus Hygini editionibus gladium aduncum Perseus gestat. — ceterum in ipsa antiquitate ambigitur inter falcem, ensem falcatum, ensem, cf. Preller Griech. Myth. II[3] p. 66 n. 2. in uasis fictilibus plerumque quantum uideo falcem tenens fingitur. eius quod in *AK* et Susiano habet teli simillimum inueni in cratere quodam ab Ottone Iahn edito in Philologi uol. 27 tab. I fig. 3. cf. Roscher Die Gorgonen und Verwandtes p. 115. nec uero de conexu, qui inter codicum Arateorum imagines et ipsam artem antiquam intercedit — cuius rei Persei imagines manifesto sunt exemplo — nunc disserendum est.

[15]) *qua* est restituendum, quod ante Bährensium iam ed. Morelii praebet, cf. Arat. u. 250 ἐν βορέῳ, Auien. 563 *sub flabris aquilonis.*

[16]) Etiam in *D* carmen binis columnis scriptum easdem in partes diuisum est nominibus signorum rubro colore inter singulas interiectis. nec tamen Uercellensis ex ipso *D* fluxit, quippe qui scholiis et imaginibus careat.

[17]) Falsum id esse elucet, sed dubites, utrum cum prioribus editionibus *umeris* scribas, an cum Bährensio *umero.* illud malim, cum Auieni (u. 562) auctoritate firmetur, quem Ciceronis Arati habuisse rationem multis exemplis probatur, qua de re Gust. Sieg De Cicerone Germanico Auieno Arati interpretibus Halis 1886 (pp. 31. 44) breuius egit. cf. Arat. 249 ἐπωμάδιοι et Eudoxum ap. Hipparch. p. 176 *A* (Petau. Uranolog.) παρὰ δὲ τοὺς πόδας τῆς Ἀνδρομέδας ὁ Περσεὺς ἔχει τοὺς ὤμους.

26 *magnum*[18]) — nec uero ex *A* pendere. accedit quod 23 lectionem habet integram *Cassiepiae* in utroque codice corruptam, et 56 *Aquari*. etiam locus ille (u. 57) a Prisciano solo recte seruatus in *C* a genuina memoria eo tantum recedit, quod *n* et *u* litterae per Cyriaci ni fallor librarium confusae sunt et uetus illa genetiui forma euanuit, cum *D* eadem iam interpolatione laboret qua ed. Aldina (a. 1499) *terrai iussit (D: terra eius sit = terrae iussit)*[19]). nec uero menda desunt. uelut initio Persei *C* eandem habet corruptelam atque Aldina et ceterae ueteres editiones *Perseus es*, quae, cum neglectis quibusdam litteris facile sit orta, differt ab interpolatione codicis *A*, quacum aliqua ex parte consentit codex Lugd. Bat., qui *Persea uisa est* exhibet. magis degenerauit u. 25 *lapsus* (*terra elapsu*' recte Bährens ex *D*), cum etiam Aldina *terrae lapsus* seruauerit.

Cum igitur *A* et *C* ex eodem exemplo Harleiani in modum instructo descriptos esse liceat suspicari, quamquam paullo maius intercedere posse interuallum non negem, ab eo ipso, qui codicis *A* scholia et imagines depinxit, excerpta ea ex Hygino non esse nouo argumento probatur.

Id qui fecit quomodo fecerit iam perquiramus.

---

§ 3. De scholiasta.

Ex numero eorum signorum, quae Ciceronis fragmento continentur, una Pleiadum (5) tabula scholiis caret[1]). id non propter

---

[18]) Non dubito Grotio (notae in Cic. frgg. p. 74) et Bährensio praeeuntibus *magno* scribere. nam 'sub culmine' sine adiectiuo offendit.

[19]) In codice Lugd. Bat. (Buhle Arateorum t. II p. 211) genetiui forma trisyllaba deleta pro genuina lectione *uisit*, ut metro satisfieret, *peruisit* est correctum. — hic codex idem uidetur atque fragmentum illud Leidense saec. XIII, cuius lectiones a Grotii editione recedentes publici iuris fecit Luc. Müller N. Mus. Rh. 20 (1865) p. 142 sq. sane in eodem uersu (222) desinunt (u. Buhle t. II p. 222 ad eundem uersum), et lectiones, quas ex parte tantum neque ut uidetur accurate Buhle adfert, in uniuersum consentiunt.

[1]) Nomina tantum singulis uirginum capitibus ab eodem, qui ea pinxit et cetera scholia exarauit, superscripta sunt, et eo quidem ordine quo apud Ciceronem enumerantur (u. 35 sq.), qui cum ab Arato tum a Germanico differt. praeterea adscriptum est 'septem Pliades uel Athlantides', eodem modo quo singulis signorum imaginibus nomina in *A* solent adfigi. *K* Sangermanensia secutus est. — u. Ottl. l. c. tab. XIV et XV.

imaginis formam, qua capita septem illarum uirginum certo quodam ordine disposita sunt (u. Ottl. tab. XIV), factum esse ex simillima planetarum (25) tabula intellegitur, in qua quinque deorum capita suo quodque scholio circumdatum ad unius imaginis concordiam magna arte inter se coniuncta sunt (Ottl. tab. XIX). sed ea potius fuit causa, quod, cum apud Hyginum Pleiades non ut cetera signa proprio loco commemorentur, sed una cum Hyadibus ut Tauri appendices[2]) (II 21. III 20), hic de Pleiadibus locus eum qui ad imagines inlustrandas Hyginum conpilauit fugit. eadem ratione in uniuersum Hygini uestigia scholiastam illum secutum esse iam demonstrandum est.

Ex secundo et tertio Hygini libro haec scholia conflata sunt ita, ut in unaquaque imagine ad fabulas siderales ex secundo libro desumptas tertii libri caput, quo de eiusdem signi situ, ortu et occasu, ordine et numero stellarum agitur, adiungeretur. praefixum est nomen signi aeque ac singulis Hygini capitibus. contra recte sunt omissae quae non solum in deterioribus codicibus, sed etiam ex uetustioribus in *DR* saepius insuper adduntur inscriptiones, e. g. 'de Perseo' etc., quae in *X* et in scholiorum exemplo Hyginiano *Y* defuerunt. etiam pronomen demonstratiuum, a quo narratio singulorum capitum ordiri solet, in scholiis conseruatum est (**20** *is* pro *hic*, **18** *hic* pro *de hoc*, u. adn. 4). quod *K* in **11** *Sagittam hanc* scripsit, huic librario tribuo, nec minus quod in **8** apud Cyriacum exstat *Aquarium hunc* a codicum *AC* communi fonte alienum esse censeo. cf. Hyg. II 2. 8. 9. 13. 15. 18. 22. 25. 27. 28. 32. 34, ne dicam de iis locis, ubi pronominis genetiuus uel cum praepositione ablatiuus exstat[3]). et nomina signorum reuera ut inscriptiones separata a conexu narrationis initio singulorum capitum esse conlocata aperte monstrat Piscium initium (II 30 sch. **3**). cf. 41. 14. 40. in solo II 7 (**6**) Lyrae nomen etiam primi enuntiati est subiectum. [II 23 pronomen *hic* a Bunteo iniuria omissum est, cum in uno *D* interciderit.]

[2]) Itaque imagines Pleiadum desunt in uetustis Hygini editionibus (ante Munckerum et Staverenum, qui Germanici codicis Susiani imagines ex Grotii Syntagmate mutuati sunt) et ni fallor in eis codd. recentioribus, qui imagines habent. scholia igitur haec Harleiana cum ab Hygino originem ducant, imagines ad antiquum aliquem codicem Arateum redeunt. u. not. ad schol. **1**.

[3]) Idem mendum interdum in deterioribus Hyg. codd. occurrit, *Sagittam* (**11**) *GP* habent, et initio Cygni (**7**) *Olorem hunc FU.*

Sic initio singulorum scholiorum nominibus praemissis eadem, quae in tertio libro apud Hyginum necessario exstant, is qui scholia conpilauit non raro omittit, e. g. schol. **1. 8** (ubi in *C* intercidit *habet*). **11. 15. 18**[4]). **19. 20** (ubi uerba *Piscis autem qui notius dicitur* hac de causa omittit). retinuit ea **2. 9. 21** et, pronomine quod apud Hyginum sequitur omisso, in **24**. a pronomine ex Hyg. desumpto incipit **3. 4. 17**, in **4** *cuius* pro *huius* in *AC* exstat. in **12** bene incipit *Eius ala dextera,* ita ut *Aquilae ala d.* (cf. III 4 *Coronam*) in *Y* fuisse uideatur, quocum consentit *R* (cf. Hasperi Hyg. *Dextra ala Aquilae,* ita ut *ala* ablatiuus sit) et *B*, cum ceteri omnes habeant *Aquila ala dextra.* denique **6** pro Hygini initio *Lyra haec* apte scripsit *Lyra autem* (idem casu habet *F* conpendiis ni fallor confusis). in **7** et **10** tertii libri capitum initia desunt, in **13** et **14** inferioris imaginum partis uerba detrita sunt, solum c. **16** tertii libri particula caret (u. infra).

Eorum, quae in secundo et tertio libro de singulis signis leguntur, maiorem minoremue partem scholiasta exscribit ratione habita singularum imaginum formae et magnitudinis. sic breuia utriusque libri capita de Ceto, de Pisce, de Ara, de Procyone tota seruata sunt (schol. **18. 20. 21. 24**), praeterea de Naue capita ampliora (**17**), quibus nauis figura satis spatii suppeditabat. de Sagittario (**10**) u. p. 42. plerumque autem partem (priorem) secundi libri capitis exscripsisse contentus tertii quantum potest adiungit. etenim id egisse scholiasta uidetur, ut, quamquam fabulas non neglexit, tamen ad astronomiam potius quae pertinerent ex tertio libro desumeret. sexies enim neglecta fabularum parte tertii libri capita integra transscripsit: Arietis, Lyrae, Capricorni, Sagittae, Aquilae, Canis (schol. **1. 6. 9. 11. 12. 15**). et in **11** quidem cum fieri non posset, ut secundi libri caput totum describeretur, et propter insolitam eius magnitudinem et figurae (sagittae) exilitatem, breuissima fabula, quam uberiori narrationi praemittit Hyginus, descripta tertii libri caput commode adiungit. c. **9** duarum quas Hyginus profert fabularum priorem eamque

---

[4]) Pistricis nomen omittit, ita ut ea quae sequuntur ad Cetum sint referenda. nihilominus quod Hyginus habet *haec* retinuisse uidetur (u. 8, sed in codice *A* legitur *hec* uel *hic*). Ceti autem uocabulo in priore scholii parte ubique ut masculino utitur scholiasta. inter codices Hygini de genere eius non conuenit. praeter nomin. Hyginus adhibet *Ceto;* u. Neue, lat. Formenl. I p. 328.

breuiorem excerpsit. c. **12** ex tribus fabulis, quas primae adnectit Hyginus, neglecta secunda[5]) mediam eligit ut breuissimam.

Sed luculentius, qua ratione scholiasta usus sit, eumque non sine aliquo iudicio ad excerpendum Hyginum accessisse apparet ex scholiis **1** et **6**. in utroque enim ad scholion ex secundi libri prima fabula et tertii integro capite conpositum alia secundi libri particula insuper adnectitur, uidelicet cum ex inprouiso spatii aliquid in figura superesset. neque inprudenter ea quibus uacua imaginis pars inpleretur ex secundo libro elegit. in primo enim scholio tertii libri toti capiti (sch. **1** 13—19) eam secundi libri partem subiungit (**1** 20—22), quae primam fabulam quam initio exscripsit (**1** 1—12, usque ad pag. 60,6 ed. Bunte, omissis extremis eius uerbis[6]) *quare ut supra diximus obscurius uideatur*) insequitur (p. 60, 6—9). et primum quidem duae de Arietis origine sententiae enarrantur, quas apte scholiasta addit. contra alterius quae sequitur de Phrixo et Cretei uxore narrationis (usque ad u. 25) initium tantum pedi postremo Arietis inscriptum est, sed integro enuntiato. melius in **6** ad secundum librum confecto tertio redire coactus (**6** 28) non Hygini ordinem sequitur, sed neglecta longiore eius de Mercurii caduceo digressione (p. 43,15—44,5) de morte Orphei fabulam et breuiorem et, quoniam supra iam de Orpheo egit, ad conexum aptam supplet. et cum ad totam fabulam transscribendam spatium non sufficeret, Hygini uerba de Thraciae mulieribus a quibus Orpheus est discerptus (p. 44, 10—12) non inepte contraxit (**6** 32 sq.).

Eadem autem fere uerba (*quibus ab Ioue — in Tracia sunt*) iam semel perscripta in extremis quinque codicis uersibus (cf. Ottl. t. XVI) iterum leguntur adiectis ultimis *carpere dedit.* haec quin addita sint, ut spatium imae lyrae expleretur[7]), nemo dubitabit. nec tamen ipse scholiasta et illa ex Hygino uerba elegit iis quae nimium spatium exigerent in breuius contractis

---

[5]) Sed prima eius uerba *nonnulli etiam dixerunt* — quae Vogelsius omisit — neglegenter transscripsit. conf. quae p. 42 congessi neglegentiae eius exempla.

[6]) Omissa haec esse a scholiasta, cum uerba *ut supra diximus*, quae apud Hyg. ad caput quod praecedit de Triangulo spectant, in scholiorum ordine sensu carerent, uix licet conicere, cf. p. 42.

[7]) Librarius *K*, qui nec certo imaginum spatio obstrictus est, neque ea, qua librarius *A* est inscitia, uerba haec praue repetita recte omittit.

et eadem uerba iterum imagini inscribenda curauit. immo uero accurate hic licet discernere eum, qui scholia ex Hygino conpilauit aliqua imaginum ambitus ratione habita, a librario qui, fortasse iussu scholiastae, ea, quae ex Hygino excerpserat scholiasta, imaginibus artificiose inscripsit et, cum excerpta non sufficerent ad totam imaginem lyrae explendam, aliquot uersus repetiuit.

Ipsi autem scholiastae attribuendi uidentur bini Ciceronis carminis uersus, qui in **20. 21. 24** ad secundi et tertii libri capita integra, ita ut ad Hyginum recurri non posset, exscripta (intra imagines) adduntur: uu. 167 sq., 183 sq., 222 sq., a quibus singulae carminis particulae, quibus de tribus illis signis agitur, initium capiunt. scholiastae autem supplementa haec esse ea potissimum de causa arbitror, quod uerba Arae (**21**) uersibus praefixa *de qua Cicero sic dicit* a librario sane excogitari non poterant[8]).

Denique scholiastae inputem, quod in fine Planetarum (**25**) in scholio circa Mercurii caput scripto adiunctum est *quae stellae planetae sunt dictae.* sunt enim uerba quae initio Hyginiani capitis (p. 78,16 sq.) leguntur in breuius contracta, quae scholiasta cum suo loco omisisset, ut ea tantum, quae ad ipsam Iouis stellam pertinerent, circum Iouis caput scriberet, ad finem, cum spatii aliquid reliquum esset, addenda curauit. ad secundi planetae scholion idem adiunxit *Phaetho* (u. 15).

In ceterorum signorum scholiis eam tertii libri partem potius respexisse uidetur, qua de siderum situ, ortu, occasu agitur, quam posteriorem, qua singularum uniuscuiusque signi stellarum sedes enumerantur. hanc autem haud scio an propterea neglexerit, quod sedes et numeros stellarum perquirentibus ipsae imagines stellis ornatae praesto erant. sic in scholiis Trianguli, Piscium, Eridani (**2. 3. 19**), cum secundi libri integra capita exscripta sint, tertii prior pars additur, et ita quidem, ut c. **2**, postquam de situ signi dictum est, summa tantum stellarum adiecta sit. idem in **8** et in **3** factum est, ubi codicum *AC* consensu quae satis apte desunt iam a scholiasta omissa esse uidetur probari. sed errauit conpilator, quod, cum utriusque piscis stellarum numeros ex

[8]) Praeterea moneo illud *uisdens* pro *uisens* in altero Procyonis uersu prorsus cadere in menda illius pictoris magis quam librarii propria, ita ut hos uersus iam in eius exemplo eundem quem in ipso *A* tenent locum litteris capitalibus intra imaginem exaratos obtinuisse ueri sit simile.

Hygino deberet desumere, eius tantum cuius prior apud Hyginum fit mentio numerum ut uniuersum adiunxit. huiusmodi uero neglegentiae uel errorum exempla plura in eo deprehendi (u. infra) nemo mirabitur. contra paullo ante finem rectius omittit *ab Arietis pede primo.* neque quartum scholion, de quo et ipso *AC* consentiunt, habemus cur librarii culpa mutilatum esse suspicemur. nam libri secundi capite paene toto exscripto — omittitur ea quae ad finem apud Hyginum additur Euhemeri sententia et ante eam integro sensu *conlocatum* — tertii prima tantum uerba de situ Persei adduntur, neque conexum eorum turbat, quod *a reliquo corpore* in *AC* deest. denique c. **19** quantum tertii libri omiserit scholiasta, quantum *A*, ambiguum est. nam quamquam extrema uerba *huius figurationem hiemalis circulus diuidit* sensu non carent et stellarum summa eis additur, tamen restat suspicio librarii culpa nonnulla intercidisse. similiter in sch. **7** paucis uerbis ex medio tertii libri capite depromptis — pro *nominauit*, quod secundi libri fabulae extremum est uerbum, scholiasta breuiorem uocem *dicit* (in *A* euanidam?) uidetur scripsisse — summa stellarum adiungitur. sed librario tribuendum uidetur, quod **10** et **22** in medio catalogo stellarum scholion desinit. nam cum secundi libri caput integrum sit transscriptum, etiam tertii totum ex Hygino desumpsisse scholiastam in tam magna figura coniciendum est. librarius autem propter ipsum maiorem solito figurae ambitum errauit, ita ut extremis exempli uerbis spatium deesset. unum restat scholion **16**, quod secundi libri fabulam apte conclusam, tertii nihil seruauit, unde etiam hoc loco a scholiasta nonnulla ex III 32 addita, a librario propter spatii inopiam omissa esse fortasse conligas.

Nec tamen certi quidquam de singulis locis statui potest. id unum licebit constituere, eas lacunas, quibus sententiarum conexus turbatur, a scholiasta in uniuersum esse abiudicandas, deberi ei maximam partem earum, quae integro fere sensu tolerari possunt.

Quamquam igitur inprimis extrema singulorum scholiorum pars in breuius cogebatur, ut ei quod suppeteret spatio accommodaretur, aut contractis sententiis aut eiectis iis, quae incolumi sensu deesse possent[9]), etiam mediis in scholiis, si qua minus

[9]) Inprimis cf. **6** 32 *propter quod Uenus* eqs., cui adde **17** 20: *quae quare non tota sit dixi.*

necessaria ad rem esse uiderentur, a scholiasta omissa esse his docetur exemplis. ad secundi libri finem nonnulla eum omisisse iam pag. 41 monui. praeterea conferas 8 6 *fieret* pro Hyginiana lectione *factus esse diceretur,* **21** 5 omissa uerba *quam agere incepissent,* quae superuacanea sunt, **6** 26 in fine tertii libri, priusquam ad alteram secundi libri particulam exscribendam pergeret, breuiter scripsit *unam in basi.* — alia in conexu Hyginianae orationis neglecta sunt uel in breuius contracta: **10** 22 uerba de Corona, quippe quae iam supra (u. 16 sqq.) commemorata esset, et ib. 19 libri tertii initium *Sagittarius* — *Centauri* apte omisit. **15** 19 in computo pro *in capite autem alteram* scripsit *in capite I,* et 20 *praeterea habet* omisit. ib. *stellas* inter *singulas* et *obscuras* omissum scholiastae inputo. **7** 16 *ceteras specie corporis praestans* iam a scholiasta omissum uidetur, ut ea quae sequuntur uerba *quam* etc. (u. pag. 41) adnecterentur. etiam **24** 1 quae turbant potius conexum uerba *sed a nonnullis Orionis existimatur* in scholiis desunt. his adde, quae pag. 30 iam conlegimus ex codicum *AC* consensu exempla, et **7** 9 sq., **14** 16 sq. (om. *existimatur*)[10]), et alia huiusmodi.

Nec tamen desunt loci, quibus minus considerate Hyginum conpilator secutus est. quod in Piscibus (**3**) et fortasse in Ceto (**18**) neglegentia eius commissum est, supra iam memoraui. praeterea uerba, quae saepissime apud Hyginum occurrunt *ut ante diximus* et similia, ordinis signorum Aratei ab Hygino diuersi nulla ratione habita paene ubique perscripsit. e. g. **1** 3 *de qua alibi plura dicimus* (*dicemus* Hyg.), quo loco Hyginus ad 'fabulas' uidetur lectores delegasse, in scholiis sensu carent. ib. 15 *quod supra diximus*, cum Deltoton (**2**) in scholiis sequatur. **3** 3 *de quo supra* (II 28, in scholiis nusquam) *diximus.* **16** 7 sq. *de quo* (sc. Orione) *et ante in Scorpionis signo diximus et postea in ipsius <figura dicemus>*, quod neutrum in scholiorum ordinem quadrat, cum Scorpionis (II 26) non exstet scholion, Orionis (II 34) praecedat (**14**). ut nihilominus interdum huiusmodi adnotationes etiam ad scholiorum ordinem aptae sint, casu factum est. sic **3** 9 et **8** 12 ad c. **20** referri possunt, **20** 4 ad **3** spectat, **12** 15 ad **11** 4.

[10]) Sed ib. 18 post *ferens* iniuria deest *dicitur,* cuius uocis fortasse reliquiae ante *uenisse* in codice erant.

Eorum quae 4 10 in *AC* desunt uerborum *Graeae fuerunt Gorgonum custodes de quibus* eqs., prima *Graeae f. G. custodes* iniuria intercidisse apparet. incertum est, utrum quae desunt consulto a scholiasta omissa sint, an librarii culpa interciderint.

Ut ab hac parte in medio quaedam relinquuntur, quae utrum librariis an scholiastae sint inputanda dubites, sic ab altera parte dubitatio exsistit inter scholiastam et id ipsum, quo usus est, exemplum Hygini. sed nonnulla iam hoc loco de hac re uidentur posse constitui: quae desunt in scholiis, iam in codice illo Hyginiano *Y* defuisse nullo modo licet suspicari. quae in breuiorem formam redacta sunt locutionibus uel uerborum structura mutatis, scholiastae deberi uidentur. quamquam aliquot structurae uel locutiones ab *X* diuersae sine dubio iam in *Y* infuerunt. nec minus codicis *Y* sunt, quaecunque praeter archetypi *X* memoriam in scholiis exstant (iis scil. quae scholiasta addidit exceptis). de collocatione denique uerborum certi nihil potest statui, sed, ut nostros Hygini codices, sic *XY* inter se discrepuisse, interdum scholiastam a tradita uerborum positione recessisse consentaneum est.

Caput III.

De Hygino ex *Y* emendando.

Huius quaestionis cardo uertitur in uerbis iam pag. 2 laudatis *et postea in ipsius <figura dicemus>* (16 8), quibus codicem *Y* neque pendere ex *X*, in quo illa uerba desunt, conprobatur et artius cohaerere cum eo Hygini exemplo, quo interpolator ille Germanici scholiorum Basileensium usus sit. contra in *X* genuina lectio seruata est u. 5 *quadrupedum,* in *A* et schol. Bas. in *animalium* mutata, cf. epitomen quam C. Robert uocauit (τετραπόδων Robert l. c. p. 172,11), et scholia Sangermanensia (*quadrupedes* Rob. l. c. p. 173, Germ. ed. Breysig pag. 170,20). apparet igitur codicem *Y*, cuius memoria frustulo similis codicis scholiis Basil. conseruato firmatur, nonnusquam eadem uia a tradita lectione recessisse, qua *X* et nostros Hygini codices, et in restituenda Hygini memoria utroque exemplo utendum esse. idem probatur memoria ultimi enuntiati huius scholii, cui restituendo *XY* pro sua uterque parte inseruiunt. cum enim *X* (u. 8) recte seruauerit *et* (ante *ante*) et *fingi*[1]), utrumque in *Y* et exemplo interpolatoris scholiorum Basil. omissum, idem enuntiatum laborat uitio iam a Bursiano temptato, cuius sanandi uia fortasse codicis *Y* uestigia sequentibus patet. duplex enim uerbum *oportere* cum offenderet, in codicibus deterioribus nonnullis priore loco (post *negant*) omissum est, quos β neglecto codice *D* secutus est. contra Bursianus, cum sententiae structuram neglegentius et minus concinne in modum anacoluthi conpositam esse intellexisset, Hyginum

---

[1]) Hoc uerbum ad sensum necessarium est (de infinitiuo qui adiungitur *uenari* cf. e. g. **22** 14 *uenire figuratur* alia). contra *et,* cum in eo qui est apud β conexu paene sit superfluum, optime cadit in Hygini lectionem ex *Y* et Bas. restitutam *et postea* eqs. — *in Scorpione signo* quod Bas. seruauerunt (sic Strozziana ex archetypo eorum, in nostris Basileensium codd. *BP* quod sequitur *diximus* ante *Scorpione* legitur) non est probandum, cum ab Hygini consuetudine alienum sit, sed retinenda uulgata lectio. nec minus refutandum est quod **20** 2 in *A* legitur *a signo Aquario.*

post enuntiatum illud relatiuum, cuius alteram partem primus ei restituit, his uerbis initium enuntiati repetiuisse censuit: *hunc igitur negant oportere* eqs. sed his uerbis insertis locum sanatum esse nego, quoniam ne scholia Basileensia quidem, quae uerba quae praecedunt in *X* deperdita integra conseruauerunt, horum quae una cum iis intercidisse in *X* Bursianus fingit ullum praebent uestigium, nedum codex *A* ille lacunosus. hic uero codex post lacunam, qua *figura dicemus* intercidisse ex Bas. elucet, pro eo quod *X* et Bas. habent *oportere* seruauit uerba *non debere*. et uerbum quidem *debere* iniuria pro *oportere* inrepsisse concedo (fortasse per scholiastam cum breuiorem mallet scribere), sed particula *non* ante *oportere* inserta sententia in hoc scriptore graeca exempli quod sequebatur lingua inplicato restituta uidetur.

Ceterum uno hoc loco — si ex ipso *Y* illud *debere* fluxit — grauior differentia lectionis inter *Y* et interpolatoris Bas. exemplum statuenda, uidetur; quae praeterea discrepant, librariis scholiorum adscribere non dubito. sic *a* ante *mercurio* (u. p. 19) et *ut* post *animalium* omissa, *alias*. bis pro *alios, ita* pro *itaque* (u. 3). adde quod u. 9 *A* falso habet *uenire* pro *uenari*, u. 3 [*direxerunt* pro *finxerunt*?] *ad pedes fugientem*, ubi, cum *X* post *pedes* habeat *eius*, rectius fortasse in *A* ex scholiis Bas. ante haec uerba inserendum est *ei*. — scholia Bas. pro *et tam magnum* (u. 7) habent *tamque m.*, u. 5 *lepora genera* pro *cetera genera* (Strozzianis totus hic locus deest), praeterea intercidit *esse* et *pareret alios* per errorem oculorum. denique u. 2 pro genuina codicis *X* lectione *nam cum ut oportebat A* habet *namque ut op.*, in schol. Bas. et Strozz. deest *ut*.

Proxima igitur intercessit cognatio inter *Y* et eum codicem, quo interpolator Bas. usus est. haec autem Hygini memoria ab *X* aliena, etsi nequaquam integra fuit (*animalium*), tamen quantae sit auctoritatis, etiam in reliqua Hyginiani de Lepore capitis parte quam scholia Harleiana non habent, ex Basileensibus intellegitur.

Sic p. 72, l. 2 Hygino ex Bas. haec restituenda sunt: 'et ad eius partum *diligentissime quae opus essent ad*ministrasse', ubi uerba cursiuis litteris expressa iniuria in *X* intercidisse etiam eo conprobatur, quod in eodem seruata est particula *ad* ante

eius partum, quae in Basileensium lectione necessaria est, molesta in uulgata. quare in *PF* omissa est, in *M* et *D* a lectore quodam uel librario deleta, quem temere β secutus est. *administrare* autem simili notione aliis Hygini locis usurpatur: p. 35,5, cf. 49,8. 52,11. 56,21 *bellum, sacrificia, nuptias administrare,* cum simplex desit. — etiam extrema huius capitis uerba pag. 72, 11. 12 ex scholiis Bas. supplenda sunt, sed ita ut nonnulla, quae in *X* desunt, scholia Bas. recte seruauerint (cursiuis litteris a me scripta), alia (uncinis a me inclusa) omiserint quae nostri codices habent: 'ut homines meminissent nihil *his* <esse tam> exoptandum in uita, <quin ex eo> *si insolenter utantur* <p>lus[2]) doloris quam laetitiae capere posterius cogantur'. quod β habet *nil* nulla nisi editionum (inde ab *U*) et codicis *F* auctoritate firmatur. *his* — exspectes potius *sibi* — Breysigium secutus recepi, quod pronomen aequo iure atque *is* ab Hygino usurpatur. sed malui ante *esse tam* id collocare, cum inter *nihil* et *esse* facillime potuerit intercidere, et *esse tam* ni fallor propter similes quae sequuntur litteras *exoptan* in scholiis neglectum sit. uerba *si insolenter utantur* uere esse Hyginiana scholiis confirmatur et sententia, nam ad id quod u. 4 narratum est respiciunt. quod artissime cum his uerbis cohaeret *quin ex eo,* in scholiis intercidit. denique *cogantur* ex scholiis scripsi pro *cogerentur,* quod omisso illo *utantur* ad *meminissent* in *X* accommodatum uidetur.

Denique p. 72,6 quod iam Bursianus ex *R* Hygino reddidit *ad comedendum* pro *ab hominibus*[3]), scholiorum Strozzianorum lectione (p. 171,11 Br., in Bas. hic locus intercidit)[4]) *quibus cum*

---

[2]) Scholiorum codices Bas. Par. Strozz. habent *ius.* idem uitium satis mirum Hygini archetypus *X* uidetur habuisse p. 53,7 (sic omnes codd., etiam ii quos Staverenus adhibuit, praeter *FU,* cf. *uis G*).

[3]) Sic *DBGPFU edd., a dominis* ex meis *M,* idem 1 Ulitianus, alteruter Morelianus et teste Ed. Heydenreich (l. c. p. 22) Sangall. 250, Leid. 225, Voss. sec., in quo a m. 2 uulgata lectio *ab hominibus* superscripta est. — Bursianus de h. l. disputauit l. l. p. 31.

[4]) Melioris lectionis in Strozz. seruatae iam supra (n. 1) attuli exemplum. addo p. 72,5 ubi Bas. *magnitudinem* habent, Strozz. recte (= *X*) *multitudinem.* p. 72,1 cum *X* seruauerit *ab exteris finibus,* in Bas. legitur *ab e. gentis f.,* in Str. *ab e. terris f.* (*finibus* eiecit Urbinas). quod uitium sic ortum uidetur, ut, cum litterae *teris* falso bis essent exaratae, librarius — is fortasse, qui hoc caput ex Hygino inseruit — uocem ineptam in *terris* mutaret. quod cum in Strozz. sit seruatum, is qui Basileensis et Parisiensis codicum scripsit arche-

nil daretur ad manducandum egregie firmatur. retinenda autem est codicis *R* memoria. cum enim manducandi uerbum nusquam apud Hyginum reperiatur, *comedere* et p. 76,9 occurrit et in eodem hoc enuntiato paullo infra sequitur (*omnia comederunt*). unde etiam supra eodem usum esse Hyginum facile concludas, qui idem uocabulum ne breuiore spatio interiecto bis ponat, minime curet. praeterea *manducare,* cum uigente lingua latina peculiari fuerit notione, senescentis demum linguae saeculis usitatissimum uerbi *(com)edendi* loco fuisse cum aliis exemplis conprobatur tum linguis Italica et Francogallica, in quibus ad hunc diem seruatum est[5]).

Praeterea quid intersit inter *X* et eas quas scholia Basileensia habent lectiones, accuratius statuere cum longius a nostra quaestione absit, ad codicum *XY* memoriam inter se conparandam redeamus.

Ac primum quidem seligendae uidentur eae codicis *Y* lectiones, quae — ut *animalium* illud — codicis esse, non Hygini certis indiciis licet statuere.

13 in. *in mundo* quod pro *inter astra* scholia habent, quamquam eodem sensu interdum usurpatur quo *inter astra* uel *sidera* (cf. pp. 32,6. 45,7. 48,6. 56,14 β), in *Y* ex eo qui apud Hyg. praecedit uersu per errorem librarii uidetur inrepsisse, ubi scriptum est *in mundo collocauit*[6]). simili errore natum est **10** 20 *figuratus* pro *collocatus*, quod in Hygini dicendi usum optime cadit, ni fallor propter id quod (u. 19) praecedit *figuratur*; — et **3** 8 ubi uocabulo praecedente *capere* perturbatus librarius codicis (uel scholiasta, certe idem habent *AC*) idem uerbum pro *captare*

typum, ex sententiae conexu in *gentis* correxit. quod igitur Breysigius proposuit *exterae* pro *exteris* — 'ex Hygino' nescio quo errore ductus addit — abiciendum est.

5) cf. Georges Bursians Jahresbericht 28 pag. 262. Wölfflin N. Mus. Rh. 37 p. 103. — addo locum, qui casu mihi se obtulit, Bedae in Hexaemeron libro I (Migne t. II col. 58) qui, cum in Genesis c. 3 uerbum comedendi sit adhibitum, in commentariis quos ipse subiungit uerbo manducandi utitur.

6) Haec enim lectio uulgata ex codicibus fere omnibus restituenda est pro Bunteana *locauit,* qui codices *DN* se sequi testatur. sed *N* quid habeat nihil interest, in *D* manus secunda uocis *collocauit* primam syllabam expunxit.

scripsit. — his exemplis adiungo[7]) 2 9 *demonstratur* pro *deformatur*, librarius enim ni fallor cum exemplum neglegentius inspexisset, uoces similes et utramque in hoc libro frequentissimam confudit. adde [16 3 *direxerunt* pro *finxerunt?*] 6 26 *dicit* pro *fingit*. similiter eiusdem fere notionis uoces confusae sunt 7 10, ubi *longe* pro *alte* inrepsit (u. ad l.), 14 19 *contendisse* pro *reuertisse*, quod non solum sententia probatur sed etiam scholiorum Germanici et epitomes consensu (ἐλθεῖν πάλιν epit. pag. 162,23 Rob., *reuersus* Bas., *redeuntem* Sangerm.)[8]); 19 3 *aquosissimum* (u. ad l.); *inter scapulas* pro *in interscapilio* 10 25 (u. ad l.) et 15 21; 7 16 *nata dicitur*, ubi codicis *X* lectio *nascitur* similibus locis pp. 38,7. 47,13 firmatur; 14 15 *uino et cupiditate incensus* pro *per uinum cupiditate incensus*, haec scilicet lectio in illam quam scholia habent abiit, non ex ea mutata est (οἰνωθέντα epit. et schol. Arat. p. 162 ρ = schol. Nic. ther. 15, ὑπὸ μέθης ἔκφρονα γενόμενον Parthen. 20). nec pluris aestimem 21 1 *sacrificasse et coniurationem fecisse*, cum *X* per zeugma quoddam exhibeat lectionem minus uulgarem *sacra et c. f.*

Denique codici *Y* uidentur inputanda duo quae in catalogis stellarum exstant menda: 17 18 sqq., de quo loco in notis disserui, et 15, ubi cum in *X* numerus stellarum (XX) a computo (XIX) differat, in scholiis concentus inter eos institutus est pro quattuor[9]) caudae stellis quinque positis. uetustiora igitur illa exempla non magis quam nostri codices[10]) de catalogis stellarum

[7]) Fortasse huc referendum est etiam 14 12 *appellari iussit*, cum in *X* fuisse uideatur *appellarit*. facile enim quod paullo praecedit *iussisse* librario *Y* causa potuit esse cur erraret. nec tamen negauerim scholiorum sententiam habere quo commendetur: quamquam pater gratiae deorum memor illo nomine eum iussit appellari, consuetudine tamen factum est, ut illud nomen, diuinae eius et singularis originis quasi testimonium, in obliuionem abiret. ceterum u. not. ad 12 9.

[8]) Librarii *R* est *reuersum esse (Oenopiona)*. — forma actiua probatur scholiorum loco 12 11.

[9]) Id ipsum *quattuor* mendum esse ex graui iam archetypi corruptela ortum ρ demonstrauit (p. 170,20 ad sch. Bas.).

[10]) *G* h. l. eadem atque *Y* ratione rem sanare conatus pro una stella sinistro lumbo tres attribuit totidemque caudae pro quattuor illis stellis, ita ut numerus XX expletus sit. contrariam uiam ingressus est *R* numero in XIX mutato, et idem habent *FU*. — etiam aliis mendis laborare hunc catalogum ostendit ρ ad Hyginum.

consenserunt, qui quam uariis iisque grauibus et iam inueteratis uitiis laborent, quicumque hisce calculis inmergitur uidet.

Ex iis locis, quibus *Y* memoriam genuinam seruauit, primum eos proponere liceat, quibus, cum scholiorum lectionis uestigia in nostris Hygini codd. exstent, haec ipsa res ei patrocinetur[11]). **3** 1 *Diogneti Erythraei* nomen recte scholia (codd. *AC*) habent, cum in *X Diognetus* quidem fuisse uideatur, altera uero uox leui errore abiisse in *erythracus*. **4** 5 *aidos* recte *AC*, ΑΕΙΔΟϹ *X*[12]), **6** 10 *Pangaeo Y, pancaeo X,* **10** 6 *Sositheus Y, sostheus X,* **20** 6 *Ctesias Y, ethesias X,* **25** 4 *eumque cum supprimere cogitaret Y, eumque s. cogitare X,* ib. 11 *incenderit Y, incenderet X,* 12 *deciderit Y, deiecerit X.* **6** 3 copula *erat* quam scholia seruauerunt in *X* intercidit, similiter **10** 11 in *X* suo loco obiectum defuit *eum*, quod in nonnullis codd. suppletum est (ante *astrorum* in *F*, ante *deformaret* in *G*β), cum alii uerbum *deformaret* in passiuum mallent mutare. denique Cygni (**7**) stellarum summam [catalogus in scholiis deest] recte, ut ex epitome et schol. Germ. elucet, scholia seruauerunt XIIII, cum in *X* enumerentur XIII (*in corpore I* post *quinas* inseruit Rob.), subscripta autem fuisse uideatur summa XII, quam deteriores codices in XIII mutauerunt. fortasse igitur ipse catalogus in *Y* nondum mutilus fuit.

Non pauci exstant loci, quibus genuina memoria codicibus *XY* communis in unum duosue codicum meliorum recepta scholiorum consensu agnoscitur, cum in ceteris codicibus deprauata non raro in ueteres editiones et in Bunteanam inuaserit. initium

---

[11]) Ex numero eorum locorum, quibus de genuina lectione inter *XY* conuenit, nonnullos eligere liceat, quibus β codicibus suis perperam usus est. **14** 5. 12 *Catrea, Catreus,* quod iam Bursianus restituit, scholiis probatur, etsi priore loco in *A* tantum legi potest *hrea,* altero *capreus* exstat (u. supra p. 20). quamquam de ipso hoc nomine dubites (u. Rob. ad l.). — ibid. 14 β editiones tantum secutus (= *B*) *ibi* omisit. iniuria uulgatam lectionem neglexit **3** 6 (*edere* pro *esitare*), **17** 19 solum *G* secutus eiecit *et,* **7** 12 scripsit *consequentem locauit,* quae lectio duplici mutatione in *D* conparata est. **7** 1 codice *D* neglecto uulgatam lectionem retinuit *Graeci cygnum* pro *c. Gr.*, **8** 4 neglexit addere *aliquando* in *D* correctum esse ex *aliquo,* quam scholiorum et Hygini codicum lectionem genuinam esse iam Bursianus ostendit, **9** 7 pro *iactatione* noluit recipere *iactione,* quod etiam *D* habet. alia.

[12]) De hoc uocabulo et ceteris graecis quae ap. Hyg. occurrunt u. not. ad **3** 12.

capiamus a nonnullis locis in *R* et scholiis recte seruatis[13]): **9** 5 *panicos*, cum ceterorum codicum (excepto *P*, qui ex codice Reginensis simillimo fluxit) lectionis origo sit forma in *paniscos* corrupta. **14** 3 *Iphiclo*, ceteri *phiclo* uel *phido*. **7** 6 *se sequi*, cum quod *DM* habent *seseque*, ut totus locus mutaretur, effecerit. **24** 2 *Procyon est appellatus* in *DM* in *Pr. esse ap.* mutatum est, in *FU* in *Procyonem appellatum*, quas lectiones ortas esse apparet ex conpendiosae scripturae errore, cum pro *est* (ē) in *DM* temere scriberetur *esse* (ēē), alii librarii pro *procyon ē* legerent *procyonem* et quod sequitur participium accusatiuo accommodarent. — denique huc refero **12** 12, ubi genetiuus *aquilae* scholiorum lectione (*eius*) firmatur (u. supra p. 38).

Aliis locis *DM* cum scholiis genuinas lectiones seruauerunt in *R* foedatas: in summis stellarum addendis eum a tradita memoria recessisse (u. supra p. 9) scholiorum cum nostris praeter eum codicibus consensu firmatur. **10** 13 *R*[1] singularem habet sensuque carentem lectionem *quod equo mulio satus esset*, cui a m. 2 uulgata lectio superscripta est *quod equo multum sit usus*. illa quomodo orta sit, indicat lectio *multo* pro *multum*, quam Staverenus ex '2 Voss.' profert. ex *sit usus et* factum est *satus esset*. Bursianus codice *R* fretus coniecerat *equo uel mulo uenatus esset*[14]). non minus reiciendum est, quod idem **12** 10 codicis *R*

---

[13]) u. supra p. 46, ubi lectionem solo *R* seruatam *ad comedendum* etiam in *Y* fuisse scholiis Strozzianis probatur. praeterea ex ea Hygini parte quae scholiis non est seruata liceat adferre locum certissimum p. 65,10, ubi quod solus *R* ante *pedem* exhibet *exiluisset et* epitomes memoria (ἐκπηδήσας) firmatur. — mirus est scholiorum et codicis *R* consensus de uerbo *dilexisse* **12** 2, cum ceteri codd. recte ut uidetur omnes habeant *delegisse* (ἔλαχεν epit., cf. sch. Sang.). casu eandem uocem in utroque scriptam esse cum uix possit cogitari, fortasse licebit conicere in codicis *R* exemplo ex uetere lectionis discrepantia utramque lectionem fuisse perscriptam, uel ipsum *R* hanc lectionem ex alio codice desumptam pro uulgata recepisse.

[14]) Aliud interpolationis exemplum ex ea Hygini parte quae a scholiis aliena est liceat proferre. p. 52,5 pro 'itaque anguis et *in Aesculapii tutela et* in astris dicitur collocatus' *R* habet 'i. a. et *Aesculapius* (= cod. Oruill.) *Iouis tutela* in a. d. c.', quod non est probandum. nam *Iouis tutela* sic usurpatum a consuetudine Hygini abhorret, cum '*Iouis* etc. *beneficio*' saepe adhibeat. etiam sententia uulgari lectioni fauet. Aesculapium enim esse illud Ophiuchi signum cum antea dictum sit (p. 51,15), iam (inde a u. 25) causa narratur, cur anguem manibus tenens figuratus sit, ita ut h. l. anguem in eius tutelam receptum simulque signo eius caelesti attributum esse necesse

lectione *ad sacrificandum ei aquilam auspicatam* nisus — sed ipse dubitans — protulit *ad s. ei egresso* eqs., adhibito ni fallor Seruii loco (ad Aen. 9,561) 'ad quod (scil. bellum) *egrediens* Iuppiter aquilae uidit augurium'. immo retinenda est lectio scholiis probata *sacrificanti ei* eqs. quod autem *R* habet, ni fallor ex uitio exempli fluxit in quo *sacrificandi* scriptum erat, cf. p. 77,20 β, ubi pro *exoptanti* $D^1 R$ habent *exoptandi*, in *D* a m. 2 in *ex optato* correctum, quod β temere recepit. **2** 5 *alii quod Nilus* habet *R* (= D^2) pro *alii qua Nilus* (u. not. ad l.), **1** 9 *ortum* mutatum in *tortum* pro *tostum*, **4** 9 *conscripsit* pro *non scripsit* (u. ad l.); **10** 12 *deformaret* in passiuum mutatum est (= *PU*), cum obiectum *eum* iam in *X* intercidisset (u. supra p. 49). interdum in *R* formae uel locutiones uulgaris sermonis huius scriptoris proprii ad grammaticae leges et usum linguae latinae accommodatae sunt[15]). **8** 9 et **18** 6 (u. ad hunc l.) singularem uerbi *iungendi* structuram neglexit, **7** 11 pro *falsum* notione aduerbii simili usurpato legitima forma *falso* correcta est, ibid. 12 *hoc e facto* pro *e facto*, quod ubique apud Hyg. exstat, **25** 22 sqq. perperam femininum pro masculino scriptum est (u. not. ad **25** 1), **6** 1 *collocata* (= B^1) pro *constituta*, quod ceteri omnes cum scholiis habent, inrepsit. — ex ea Hygini parte, quae scholiis non continetur, nonnulla liceat addere: uelut simplicia pro conpositis, conposita pro simplicibus usurpata, *monstrare* pro *dem.* pp. 45,15. 55,11.

---

sit commemoretur, superfluum sit Aesculapium in caelo constitutum esse denuo addere. *iouis* autem illo potissimum loco, cum nonnullae litterae fortasse iam falso bis scriptae essent, facile legi potuit. — addo pag. 37,20 ubi quod *R* habet *heniauctas* (*eniausias* Burs.) pro *etesias* (*ethesias* ut uidetur *X*) et ipsum interpolatum esse iam C. Robert docuit l. c. ad p. 81,11.

15) cf. e. g. p. 37,18 'qui *aestui* . . . mederetur' = *PF*, cum ceteri codd. *aestum* recte retinuerint, u. Muncker ad l., Wölfflin N. Mus. Rh. 37 p. 114 adn. 1. — p. 35,20 *secundum arborem quandam* in *R* mutatum est in *sub arbore quadam*, sane cum insolitus huius praepositionis usus offenderet. nec uero desunt similia exempla, ut Plin. N. H. XXXI 49 *secundum puteum dextra ac sinistra fodiunt aestuaria*, VII 214 *statutum (horologium)* . . . *secundum rostra*, alia. et fortasse in uertendo loco graeca uerba nimis anxie ut saepius expressit Hyg., nam ni fallor legerat κατὰ (an παρὰ?) δένδρον τι. — p. 32,15 *quidem* in *R* temere mutatum est in *autem*, quod in sententiae conexu facilius esse uideretur. sed spectat *quidem* ad u. 18, ubi Arati sententia refutatur.

cf. 47,1; *scripsit* pro *conscr.* 56,25; *uersam* pro *conu.* 59,9; *inesset* pro *esset* 61,4; *suscepisset* pro *rec.* 72,18; *proiecerunt* pro *dei.* (cf. p. 36,15) 35,19; p. 35,5 *reddidisset* pro *fecisset*[16]), p. 65,9 *contendisset* pro *constitisset*; pag. 65,2 *aiunt* pro *addunt;* pag. 73,17 *sagittam dirigere* (pro *s. mittere*), quam uocem per ipsum librarium ex eius aetatis sermone quasi sponte in contextum inrepsisse, qui eius quo *R* fere exaratus est temporis documenta e. g Alcuini uel Hrabani litteras inspexerit uidebit. ceterum u. Wölfflin l. (adn. 15) l. p. 109. — denique **25** 3 quod soli *DM* seruauerunt *in iis et* scholiorum lectione *in his et* firmatur, **9** 11 in *R* (cf. *F*) deest *autem*[17]); **6** 18 (*est posita* = *G*) et **15** 6 (*secum ducens* = M^2) uerborum conlocatione *R* a ceteris codicibus et scholiis recedit.

Codices *DM* cum his locis aut merito aut iniuria contra *R* consentiant, non raro ipsi inter se discrepant, ita ut *MR* contra *D*, uel *DR* contra *M* faciant, codicum *XY* communi memoria, ut ex scholiis intellegitur, aut seruata aut corrupta.

Sic *D* aberrauit: **1** 16 *pistricis caput* pro *cap. pistricis,* **16** 2 (*ut* om., *opereum*), [**19** 4 *hunc* pro *eum,*] **21** 8 *oriens* pro *exoriens.* **10** 17 quod β habet *paucae et* cum non nisi codicibus FD^2 (*paucaet* m. 1) M^2 sit seruatum, pristina lectio *paucae* (*pauca A*) restituenda est. **6** 25 quod corruptum in *D* exstat *colcata* idem ni fallor resipit uitium quod *VP* indicant *collocata* (sic β). genuina enim lectio *coniecta* (cf. **17** 11) cum in *conlecta* uel *collecta* abiisset, hoc ut ineptum in *collocata* (et *testudinem* in ablatiuum) correctum est. denique coniunctiuus *diuiserint,* quem soli *MR* cum scholiis **2** 8 seruauerunt, optime quadrat in Hygini usum (u. not. ad **12** 9), et iisdem recte traditum est *ibi* pro *ubi* **15** 6.

Rarius scholia codici *D* contra *MR* subsidio sunt. **10** 3 genuinae scholiorum lectionis *qui uir* pro *cur* ex nostris codicibus unus *D* aliquod praebet uestigium (u. ad l.). **25** 11 *dixerunt* pro *scripserunt* in M^1RF errore oculorum ex uersu 9 inrepsit. **8** 7 *autem* quod codex *C* habet abest a solis *MR.*

Contra codicem *M* scholia cum *DR* recte consentiunt: **1** 20

---

[16]) *Reddere* (cf. pp. 50,10. 55,2. 57,2. 60,21. 67,20. 79,3) eadem qua *facere* notione nusquam ap. Hyg. occurrit. contra *facere* ut alias saepissime ab eo usurpatur, sic cum duplici ut dicunt accusatiuo (cf pp. 70, 5.10. 79,2).

[17]) Idem solus habet *R* **21** 8 in eadem fere uerborum structura, in qua *autem* in hoc tertio libro raro omissum est.

Orchomeno, pro adiectiuo *Orchomenio* ad *oppido* pertinente, quod Hygini consuetudini repugnat. **6** 17 pro *filio* iam β restituit *filiae* (u. ad l.). **7** 10 *omnibus* pro *hominibus* (*homines* perperam *A*) sententia ultro refutatur. quae uoces quam facile inter se confusae sint, scholiorum codex *K* demonstrat, in quo pro corrupta codicis *A* lectione et ipso *omnibus* scriptum est.

M cum scholiis et nonnullis codicum recentiorum recte habet **6** 11 *Bacchas*, **13** 4 *eam quaesitum*. **25** 22 *DR* alii falso (u. not. ad **25** 1) femininum *hanc eandem* exhibent, **1** 13 *habens ad exortum* pro *ad ex. habens*.

Interdum cum uetustiores uitiati sint, recentiores aut omnes aut nonnulli ita cum scholiis consentiunt, ut de archetyporum *XY* communi lectione non possit dubitari. **6** 28 uoce *Uenerem* in $DM^1R(B)$ omissa in *DR*, ut sententia restitueretur, *uenisset* (idem in *P* inrepsit) pro infinitiuo scriptum est, in 'Voss. tert.' *Proserpinam*, particula *cum* eiecta. in *D* interpolatio magis progressa est, cum *earum* in *dearum* a correctore mutaretur. ib. 5 in D^1M^1R est *Eurydicis* (cf. *euridis P*). **1** 19 *DMR* alii summam stellarum exhibent *XVIII*, cum *XVII*, quod scholia et codd. deteriores seruauerunt, ex Pseudo-Eratosthene necesse sit enumerentur. de **9** 9, ubi uetustiores codices secutus iniuria Bursianus a uulgata memoria recessit, u. ad l. **19** 8 *antarcticum* (—*on* schol.) in uetustioribus ex *arcticum* correctum est. **10** 15 *eius* recte β (Schefferi eandemque Munckeri coniecturam secutus) ex *G* (u. supra p. 10) restituit, cum ceteri codd. perperam habeant *esse*. ibid. 14 particula *et* recte bis posita (cf. u. 9 sq. *et celerrimum* ... *et acutissimum*..) deest in MR^1, cum *D* grauiore corruptela laboret. eidem *G* uni debetur quod **10** 12 β scripsit *Iouem fecisse et cum*, cum ceteri codd. et edd. omnes falso tradiderint *I. f. ut cum*. scholia autem quamquam uerba quae inter *Iouem* et *cum* leguntur omiserunt, tamen ni fallor ex ipsis his uerbis apte omissis concludere licet etiam in *Y* fuisse *et*. praeterea scholiis cum solo *G* fere conuenit de locis **12** 4 (*uolantem*) et **25** 26 (*quod* . . *uidetur*). u. ad ll.

His locis addere liceat paucos, quibus quamquam cum deterioribus scholia consentiunt, tamen eorum lectio falsa, genuina ea est, quam soli uetustiores seruauerunt. cum igitur codicem *X* integrum his locis fuisse necesse sit, casu lectiones illas deteriores

inrepsisse suspicandum est, siue quod ex sententiae conexu commode librariis se offerebant, siue cum in deteriores nostros ex alio codice illius scholiorum exempli similiore interpolarentur. sunt autem — leuiora omitto — 6 16, ubi *quod* pro *quorum* et propter litteras fere easdem et propter sensum faciliorem potuit inrepere, cum uocis *quod* loco positam esse *quorum* nequeat cogitari. **14** 13 pro *uenustate* — scilicet cum minus placeret illud Urion, 'perdidit antiquum littera prima sonum' (Ouid. f. 5,536) — ut *uetustate* scriberetur, praesertim cum sequatur *consuetudine*, facile potuit fieri. **2** 1 *quod ut* ei quam M^2FNU et ceterae ante β edd. cum scholiis exhibent lectioni *uelut* uidetur anteponendum, tum *ita* scribendum [*id* scholia, *itaque* quod Hygini plerique codices habent ni fallor inrepsit, cum id quod sequitur *quod* falso pro particula haberetur].

Iam transgrediendum est ad eos locos, quibus codex *Y* prorsus a codice *X* abhorreat et ita quidem, ut lectiones eius aut manifeste sint meliores, aut certe non habeant cur inprobentur, cum autem codice sint traditae uulgata memoria tot locis praestantiore, et ipsae integritatis in uniuersum praebeant speciem. hanc non plane certam esse rationem consentaneum est, nec uero alia licet uti, cum in eo qui nunc praesto est subsidiorum apparatu, tum in hoc scriptore, in quo uel optimum codicem non omnibus ex partibus ceteris meliorem esse ex memoriae eius condicione sumendum est.

Conlocatione uerborum qui loci a uulgata lectione recedant[18]) enumerare longum est, satis sit protulisse paucos illos, quibus codicis *Y* lectio certis causis probetur: **3** 10 *alter boreus alter notius,* hoc enim ordine Hyginus in u. inseq. pergit et eodem in epitomes et scholiorum Germ. catalogis utriusque piscis stellae enumerantur. **20** 8 *inter Capricornum et Aquarium,* nam zodiaci signa ab Hygino semper suo ordine adferuntur, e. g. III 39 *inter Leonem et Uirginem, Aquario et Piscibus,* 31 *Scorpione et Sagittario,* 21 *inter Taurum et Geminos.*

Magis incertum est, quid iudicandum sit de iis locis, ubi

---

[18]) Quorum nonnullos scholiastae (uel scholiorum librariis) deberi non est cur negemus, u. supra p. 43. — ceterum moneo conlocationem uerborum in hoc libro Hyginiano multimodis abhorrere a legitima et commoda.

desunt in scholiis uerba a nostris codd. seruata. sed temere I. Vogels quod 4 10 in *AC* deest *tragoediarum scriptor* (cf. pp. 53,21. 69,3) etiam e nostris codicibus eiciendum, **1 14** sq. breuiorem scholiorum lectionem genuinam esse putauit (u. ad ll.). etiam **3** 6 cauendum est, ne scholiorum lectionem *qui his locis sunt proximi* Hygino obtrudamus (u. ad l.). ex ceterorum locorum numero liceat adferre **10** 15, ubi uocem quandam, quam in *X* post *quod* exstitisse ex codd. *D* (*iam*) et *R* (*icon*) conligendum uidetur, etiam in *Y* fuisse nihil obstat ne suspicemur. sed quod Bursianus pro *icon* coniecit *Croto* et palaeographicis rationibus et sententia refutatur, nam plane est superfluum hoc nomen addere, quod etiam β ex Hemsterhusiano codice inconsiderate recepit. mihi uidetur in perscribenda uoce *iam R* errasse — sic ut *co* pro *a* legeret; similia autem menda, notissima uerba corrupta, etiam aliis huius codicis locis inueniuntur — et retinendum quod iam Robert probauit *iam,* quod eiecta 'inepta interpolatione *Satyris*' (Rob. ad l. p. 153,4) optime ad sensum quadrat. — uno loco **7** 11 (de quo u. not.) uocem (*constitutus*) in scholiis omissam etiam ab Hygino abiudicandam esse censeo. adde **25** 25 ubi *dicitur* eo quod sola scholia seruauerunt *nimium elatum* iure deesse conprobatur (u. ad l.).

Cum igitur de iis quae in scholiis desunt ne id quidem certis fundamentis possit statui, utrum in *Y* defuerint an postea interciderint, ea quae praeter communem codicum *XY* memoriam in scholiis exstant[19]) in ipso codice *Y* fuisse statuendum est (u. supra p. 43). ut autem Hygino haec ut uberioris memoriae fragmenta restituamus, inprimis locus ille in Leporis scholio in *X* deperditus suadet, cui duo illa fragmenta in scholiis Basil. tradita succurrunt. tamen et his amplioris memoriae locis et ceteris, quibus codicis *Y* memoria a uulgata diuersa est, id est agendum, ut certae causae, cur scholiorum lectio praeferatur, quantum fieri potest exquirantur.

Quod scholia sola habent **15** 2 *morbo,* **17** 19 *summum*

---

[19]) Ea tantum dico quae ad rem et ad sensum spectant, non infinitiuum *esse* uel pronomina et aduerbia quaedam et similia addita, quibus amissis nihil mutatur. nam in huiusmodi rebus quam neglegenter et uarie hic scriptor se gerat, et singuli librarii quantum inter se discrepent, in unaquaque fere pagina licet obseruare.

epitomes (et schol. Germ.) adsensu Hygino uindicatur. sed ut tam manifesto testimonio codicis *Y* memoria confirmetur raro euenit. nam ne iis quidem locis, ubi quae Hyginus habet eadem in epitome et in scholiis Germanici exstant, ex conparatione eorum certum fructum ad memoriam eius statuendam licet percipere, cum neque accurate graecum auctorem sequatur et aliena admisceat, aut simplicia uerba suo Marte inani quodam tumore inflet. nec uero quisquam dubitabit, quin genuina sint e. g. (u. ad ll.) quae **15** 9 in *X* desunt uerba *ne data beneficia aliquo tempore degenerarentur,* **13** 6 *paene omnes* et 3 *Nerei filiam,* **1** 9 *Ino,* **25** 25 *nimium elatum* et totus ille locus his uerbis seruatis a uulgata memoria recedens. ibid. 18 sqq. scholiorum memoriam de Martis stella quae *Pyrois* uocatur meliorem esse satis mihi uideor probauisse, nec non quam in Iouis stella *Y* seruauit structuram *de qua . . scribit. ait enim* eqs., et uerba *ab Ioue* (**25** 1 sq. 7). quod aptissimum est ad sensum *eum* **9** 4, *eumque* **10** 6, genuinum esse non est cur negemus. copulam seruauit *Y* in *X* deperditam **6** 3 *erat.* **22** 5 cum in *X* fuisse uideatur *diuerteretur,* scholia *deuerteretur* recte exhibent. copiosior structura quae **12** 3 tradita est prorsus cadit in huius scriptoris morem, ib. 10 quam scholia habent uberiorem lectionem *Iouem uictorem reuertisse* maiore auctoritate utitur. **21** 9 scholiorum lectione *quo* (pro *quod*), **2** 4 ablatiuo *graeco*[20]) sententia uidetur restituta, nec minus placet **24** 5 'spect*ans* ad occasum *ut* inter Geminos et Cancrum constitutus *uidetur*'. **7** 7 *ut impetum aquilae uitans* sane anteponendum est uulgatae lectioni *ut aquilam fugiens.* ib. 5 *ut sui copiam faceret* pro *ut secum concumberet,* **10** 9.10 *adsiduitate* et *extitisse* pro *diligentia* et *factum esse,* **12** 18 *tibia* pro *penna,* quibus addo **19** 5 *urbs* pro *insula,* ut nobiliora ut ita dicam uel minus usitata uel peculiaris notionis uocabula commendanda uidentur pro uilioribus uel usitatioribus. sed incertam hanc esse saepe rationem concedo, nec pauci restant loci quibus scholiorum lectioni memoriae eorum auctoritas, quam non ab omni parte absolutam esse et perfectam monuimus, sola patrocinetur. e. g. **22** 4 ambigitur inter *statueretur* et *numeraretur,*

---

[20]) In uulgata lectione *Iouis nomine, graece* Διὸς, ablatiuus *nomine* ferri non potest. hoc eiecto *graece* Διὸς prorsus ex more Hygini insertum est. sed scholiorum memoria haec coniectura tollitur.

ib. 10 sq. de structura *Iouem miseritum . . . constituisse* et *Iuppiter misertus . . constituit,* cum ex Hygini dicendi consuetudine certa ratio neutri lectioni possit obici. eodem cadit, quod de temporibus et modis in enuntiatis secundariis (u. ad **12** 9) inter scholia et *X* saepe non conuenit. nec multum prodesse scholiorum incertam memoriam in nominum graecorum casuum formas inquirentibus ex iis quae ad **1** 22 **3** 12 **4** 9 attulimus intellegitur.

Ut uero huiusmodi locis — quos singulos enumerare longum est — utriusque memoriae auctoritas quasi par exsistit, ita inter *X* et *Y*, quamuis differant, tamen summam intercedere similitudinem cum ex integrarum lectionum crebro consensu intellegitur, tum ex uitiis, quibus utrumque laborasse nostri codices indicant. sic **25** 1.6.10 et Iouis et Saturni stella *Phaethon* appellatur, cum illa deberet *Phaenon,* ib. 17 sq. uerba *ut nihil — impetrauit* integra esse uix possunt. in Nauis (**17**) catalogo *stellas* et *IIII* ante *puppi* in utroque iam uidetur defuisse. Sirii (**15**) catalogo dudum corrupto — duo uitia *auribus* et *in cauda IIII* ex graeco exemplo fluxisse probauit Robert ad l. — et *Y* et nostri codices uarie studebant mederi. etiam in Capricorni catalogo (**9** 12) commune uitium uidetur statuendum, quod ut tolleretur fortasse in *Y* tradita lectio mutata est. eidem quae subiungitur summa corrupta est, nec non ultimum quod ex secundo Hygini libro scholia exhibent enuntiatum uidetur deturpatum (u. Robert ad l.). **14** 25 *XY* de *exortu* consentiunt. **17** 19 *sub reiectu* etiam in *Y* fuisse ex codicis *A* corrupta lectione conligendum est, pro quo recte Bursianus uidetur scripsisse *supra tectum;* sed incertum est quod idem pro obscuro infinitiuo *pagasae* (**17** 9), quem *XY* habuisse uidentur, proposuit πᾶξαι. **15** 3 *canem munere* (pro *muneri*) *accepisse* quamquam ceterorum locorum (a scholiis alienorum)[21]) consensu refutari uidetur, tamen haud scio an possit tolerari in hoc scriptore peculiari sermone tam saepe uso. etiam alii loci, siue sunt suspecti siue non mutandi,

---

[21]) cf. pp. 38,19 (munere *BGN*) 39,19 (munere *B*, om. *GFU*) 43,21 (munere D^2P). contra 'dedit pro munere' (datiu. *DFU edd.* β, ablat. *G*) Hyginus habet p. 39,3, cf. 30,22. — quod in *R* h. l. est *in munere* apud Hyginum nusquam occurrit, usurpatur in scholiis Sangermanensibus.

cum consensu scholiorum et nostrorum codicum sint traditi, quam similes archetypi *XY* fuerint amplius demonstrant.

Ita uel si ipso codice *Y* toto liceret uti, codex *X* neglegi non posset. cuinam uero saeculo *Y* attribuendus sit, cum ex ea quam praebuisse uidetur Hygini memoria aliqua cum probabilitate[22]) perspici non possit, num quid de hac re ex aliis indiciis liceat concludere, iam quaeramus.

---

[22]) De Isidori exemplo u. infra p. 66 adn. 13.

Caput IV.

De Hygino cum 'Arato' coniuncto.

Aratus latinus Ciceronis cum Hygino in unum coniunctus, qualis in Britannicis codicibus nobis praesto est, mire quadrare uidetur in locum Isidori (de nat. rer. 17), ubi Aratum et Hyginum se sequi testatus (*Dicunt antiqui Aratus et Hyginus*) Hyginum solum, et ad uerbum fere, exscribit (usque ad p. 34,5 ed. Becker). potest igitur cogitari, quod Aug. Reifferscheid coniecit (quaestt. Sueton. p. 443), Isidorum ante oculos habuisse exemplum ita instructum, ut Arati carmen et Hyginus unum quasi librum efficerent, i. e. 'Aratum latinum, cui Hygini astronomia fabularis adscripta fuerit', Aratum autem illum fuisse carmen Ciceronis.

Neque est cur tale quid factum esse miremur, cum de rebus quae tractantur inter utrumque non modo conueniat, sed Hyginus in conponendo libro ipsius Arati quasi summi harum rerum auctoris rationem quam maximam habuerit. nam ut nonnullas eius sententias quas falsas esse putat castigat[1]), ita sequitur eum magna ex parte et quae 'ab Arato obscurius dicta' ei uidentur, 'planius ostendit' (p. 22,1 Bunte)[2]). facile igitur poterat

---

[1]) In explicandis signis (lib. II) aliquotiens ab eo recedit Parmeniscum secutus, ut censuit Robert (l. c. p. 225 sqq.)

[2]) De hac re agere cum non sit nostrum, pauca tamen liceat attingere. p. 106,10 (ed. Bunte) ne ab Arato quidem ('Aratum *ipsum* negare') planetarum cursus posse definiri dicit Hyginus. exscriptum autem esse Arati carmen ab eo iam C. Robert nonnullis exemplis probauit — adde quod Piscis solitarii nomen *notius* ab Arato (u. 388) desumpsit, cum apud 'Eratosthenem' *magnus* sit uocatus —, et tertium et quartum librum inspicientibus elucet. nam quae de mutuo signorum situ, de circulis quibus diuiduntur, de ortu eorum et occasu Hyginus profert, maximam partem ex Arati carmine deprompta sunt. haec autem cum in quarto libro secundum continuam Arati enarrationem conscripta sint — cap. 2 (usque ad p. 100,14) = Ar. 481—499 de aestiuo circulo, c. 3 (usque ad p. 102,19 exceptis iis quae de Ariete ad Arati sententiam interpretandam inserta sunt) = 515—524 de aequinoctiali circ., c. 4 (usque ad p. 104,4) = 501—510 de hiemali circ., c. 12 = 704—732, 569—703 de siderum cum singulis zodiaci signis ortu et

fieri, ut duo hi libri in unum conscriberentur. qua autem fere aetate id factum sit et cur Ciceronis potissimum Aratus fuerit electus, ni fallor indicatur Germanici Arato, qui Lactantii Firmiani aetate — sub finem fere tertii saeculi — cum scholiis (iis quae Basileensia uocauit Breysigius) uno uolumine iam ita coniunctus erat, ut pater ille ecclesiae cum scholiorum quendam locum adferret 'Caesarem in Arato' laudaret[3]), quasi ab ipso Germanico et carmen et scholia fuissent confecta. scholia igitur illa iam altero p. C. saeculo ex graeco uidentur translata et Germanici carmini adiuncta esse. inde ab hac autem aetate usque ad eam, qua Auieni Aratus in publicum prodiit[4]), id tempus statuendum est, quo — siquidem ipsa antiquitate hoc factum est — ad Ciceronis Aratum Hyginus adscriptus sit. nam cum Ciceronis carmen praeter Germanici Aratum inter huiusmodi carmina, quae permulta erant (u. Hieronymi locum in adn. 4

---

occasu —, in tertio ad singula signa distributa sunt adiectis iis quae de mutuo eorum situ in carminis prima parte adferuntur. sic uenit in mentem, quod — posteriore quidem aetate — Leontius mechanicus (de fabricatione sphaerae Arateae p. 136 ed. Sanctandr.) iis praecipit qui discere uelint, quae Aratus de singulis signis disseruerit: τὸν περὶ τῶν ἀστέρων λόγον εἰς τρία μέρη διαιρεῖ ὁ Ἄρατος. καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ διδάσκει περὶ τῆς πρὸς ἄλληλα αὐτῶν θέσεως (u. 26—453) . ., ἐν δὲ δευτέρῳ περὶ τῆς νοουμένης αὐτῶν ὑπὸ [τῆς] τῶν κύκλων τομῆς ἢ ὁποιασοῦν αὐτῶν πρὸς τοὺς κύκλους σχέσεως (462—558) . ., ἐν δὲ τῷ λοιπῷ περὶ τῆς γενομένης αὐτῶν πρὸς τὰ ἀνατέλλοντα μέρη τοῦ ζωδιακοῦ στάσεως (559—732). . . . ὥστε ἂν θελήσωμεν ἕκαστον τῶν ζῳδίων κατὰ πάντα συμφώνως ἐντάξαι, δεήσει τοῖς τρισὶ τόποις ἐντυγχάνοντας ἐπισκέψασθαι, εἴ τι λέγεται (λέγονται ed.) περὶ τοῦ ζητουμένου ζῳδίου καὶ κατὰ μέρος ἐν τῷ ἑνὶ ἤτοι καὶ ἐν τοῖς δυσὶν ἢ καὶ ἐν τρισὶ τμήμασιν· ἐὰν οὕτω τύχῃ περὶ αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, εἰς ἓν συναγαγόντας ἔν τινι πτυχίῳ ἤτοι σχεδαρίῳ πρὸς τὸ ἕτοιμον σχεδιάσασθαι. — sed alio praeter Aratum fonte etiam in his rebus Hyginum usum esse eo conprobatur, quod etiam de arctico et antarctico (et lacteo) circulo fusius egit.

[3]) Lactant. I 11 p. 183 A Migne (Robert l. c. p. 156). ceterum u. Robert p. 9 adn. 11.

[4]) Hoc quando factum sit indicant S. Hieronymi uerba in comment. ad epistulam ad Titum missam (intra annos 386—392 conscripto, u. Teuffel hist. litt. Rom. 434, 1. 2 ed. 4) c. 1: 'quem (scil. Aratum) Cicero in latinum sermonem transtulit et Germanicus Caesar et nuper Auienus et multi quos enumerare perlongum est.' (Vallarsii edit. alt. t. VII 1 col. 706, Teuffel l. c. 420,2).

exscriptum), auctoritate et gratia praestaret[5]), in promptu erat, cum Germanico scholia essent addita, etiam illud carmen uno uolumine conprehendere cum libro Hyginiano ad Aratum explicandum paene facto.

Sed etiam Ciceronis ipsius Hyginus aliquam rationem habere uidetur. pag. 103,18, ubi Arati duos uersus exscribit, Ciceronis eosdem addit praemissis uerbis 'idem Cicero dicit'. iidem seruati sunt in Ciceronis de nat. deor. libro II 108 (frg. X ap. Baehrensium), quo loco cum Cicero scripserit *hoc*, scil. ut uersus cum iis quae praecedunt uerbis aptius cohaererent, Hyginus *quod* habet, ita ut ex ipsius carminis continuo ordine locum exscripsisse uideatur. sane ne postea interpolatos hos esse putemus, alter locus, quo utrumque Hyginus laudat, nos impedit, III 29 p. 94,10, ubi cur stellam qua uincula Piscium coniunguntur Aratus (u. 245) σύνδεσμον ὑπουράνιον, Cicero (u. 17) *nodum caelestem* uocauerit, suo Marte explicat: 'qui utrique uolunt significare' eqs. his locis cum nomen Ciceronis adferat, eundem castigare uidetur III 11 p. 86,6, ubi sententiam eorum refutat, qui, cum Aratus diceret Perseum 'inter sidera (sic codd., astra β) κεκονισμένον figuratum, acceperunt eum puluerulentum dictum'. ita enim Cicero uertit u. 25 (et Auienus u. 567 eum ni fallor secutus, u. supra p. 35 adn. 17), cum Germanicus (u. 253) sententiam magis quam uerba expresserit. quod autem 'conplures' laudantur, cum de solo Cicerone sermo sit, in Hygino noli mirari (u. infra p. LXX). praeterea II 14 init. ni fallor Ciceronis memor ad graecum nomen *Ophiuchus* — idem Germanicus retinuit — adiunxit 'qui apud nostros scriptores *Anguitenens* est dictus', quod nomen latinum solum adhibuit Cicero. adde quod id signum, quod graece Κῆτος uocatur, cum hoc nomen in secundo libro (c. 31) ex 'Eratosthene'

---

[5]) Reuera Ciceronis carmen tam eximium locum tenuisse et illo Hieronymi loco probatur et laudibus quibus a Firmico Materno extollitur (Mathes. II praef., p. 15 ed. Pruckner Basil. 1551, cf. Teuffel l. c. 52,4) et eo quod Lactantius eius Aratum praeter Germanicum adhibuit (V 5, 5. 9). Auienum eius magis rationem habuisse quam Germanici iam G. Sieg (u. supra p. 35 adn. 17) contendit. neque Antoninorum aetate sine aliqua gratia fuisse Ciceronis Aratum haud scio an liceat concludere ex eo quod Gordianus primus (natus a. 158) 'adulescens cum esset . . poemata scripsit . . cuncta illa quae Cicero, id est . . et Aratum . ., quae quidem ad hoc scripsit ut Ciceronis poemata nimis antiqua uiderentur'. Iul. Cap. Gord. 3,2 (II 31,10 Peter) cf. Teuffel l. c. 189,2. 375,2.

(cf. epitom. et schol. Sang.) receperit Hyginus, in tertio et quarto eodem nomine, quo a Cicerone, appellatur *Pistrix*, cum Germanicus huius uocis integra forma graeca utatur *pristis*[6]). alia nonnulla ut incerta malo omittere.

Haec carminis Tulliani in Hygino uestigia satis exigua esse concedo. sed consentaneum est minus eum respexisse interpretem, cum ipsius auctoris graeci eximiam habuerit rationem. id uero licet statuere Hyginum ex numero eorum qui Aratum in linguam latinam transtulerant dignum cui operam daret solum habuisse Ciceronem. potuit igitur fieri, ut astronomia Hygini, cuius 'genealogiam omnibus notam' iam initio tertii saeculi magistelli graecam linguam pueros docentes graece uertebant[7]), huic potissimum carmini commentarii in modum adiungeretur[8]), qualem nonnullis saeculis post eam legisse suspicamur Isidorum.

Huic uero totum Hygini librum, eam quidem quae nunc superest partem, non frustula eius nonnulla ad manus fuisse iis quos ex eo excerpsit locis satis demonstratur. quos cum non omnes congesserit Gustauus Becker, percensere liceat.

Laudato Hygini nomine eum exscribit:

c. 19 de lunae cursu, pag. 39,16—40,2 ed. Becker = pag. 115,4.5.11—13 ed. Bunte.

c. 48 de partibus terrae, p. 78,14—79,8 = p. 27,1—15. h. l. cum etiam ea quae Hyginus huic capiti praefixit 'Nunc — exponemus' ad uerbum exscripserit (quod Beckerus neglexit), tum demum nomen eius adfert ('ut testatur Hyginus'), cum ad ipsam eius de Terra disputationem peruenit. utroque autem loco pariter atque eo a quo profecti sumus initio prorsus Hygini uestigia premit, sub finem et omittendo et mutando paullo ab eo recedit. tamen in cap. 17 'Arati et Hygini' auctoritatem denuo ('putant idem philosophi') inuocat.

Praeterea huc pertinent duo loci, quibus cum 'antiquos' laudet (cf. c. 17 'dicunt *antiqui* A. et H.') Hyginum sequitur:

---

[6]) De duplici huius uocis forma deque notione eius u. F. O. Weise Die griech. Wörter im Latein pp. 74. (114.) 494.

[7]) cf. Dosithei Magistri illum locum a. 207 p. C. scriptum, interpret. lib. III ed. Böcking p. 65 (Hygini fab. ed. M. Schmidt p. LIV. Teuffel l. c. 262,5).

[8]) Ipsum Hyginum commentarium Aratei carminis scribere sibi non proposuisse ex libri eius praefatione intellegitur.

c. 4 de mensibus p. 11,2.3: *'Mensem autem* antiqui definierunt *quamdiu luna zodiacum circulum perducit'* = Hyg. p. 120,16.

c. 16 de quantitate solis et lunae, p. 33,1—6 *Lunam autem minorem esse dicunt antiqui* eqs. cf. Hyg. p. 118,7—13[9]).

Cetera quae apud Isidorum exstant Hyginiani libri frustula locis aliunde desumptis inserta sunt, et interdum quidem ita, ut singula Hygini uerba cum singulis alieni auctoris in unum commisceantur.

c. 10 pag. 23,8—11 cf. Hyg. pag. 27,21—25 (omisso medio enuntiato). fortasse etiam quae sequuntur cum Isidorus (ex Suet.) conpilaret Hyginum (cf. pag. 28,1 sqq. 15 sqq.) inspexit. sane extrema capitis uerba *sed qui proximi sunt aestiuo circulo, ipsi sunt Aethiopes nimio calore perusti* (p. 24,1.2) Hyginiana sunt. cf. p. 28,12 sq.

c. 12 polorum definitionem *cacumina — dictus est* p. 26,15—27,1 ab Hygino (p. 23,6—8) mutuatus est.

c. 18 p. 38,1—3 *si enim — eclipsis fieret* ad uerbum fere exscripta sunt ex Hyg. p. 115,13—15.17.

c. 20 p. 41,3—9 cum Hygini loco p. 116,2—8 fere congruit, contra initio capitis nonnulla tantum uerba ex iis quae ap. Hyg. praecedunt (p. 115,21 sqq.) inspersa uidentur Suetonianae narrationi. Suetoniana autem frustula uidetur admiscuisse loco sequenti ab Hygino desumpto. u. 6 ('ad solis locum *uel lineam'*, cf. initio capitis 'ad idem signum [cf. *ad eundem locum signi* Hyg. p. 115,23] *uel lineam'*) uerba *uel lineam* Suetonio deberi suspicandum est (eadem habent Origines et scholia Sangerm., u. Beckerum ad l.). etiam uerba pag. 41,9 *et ita ad oculos nostros transmittit* (*et ita ad corpora nostra adicit* Hyg.) Suetoniana uidentur.

c. 21 p. 42,13—15 *ut per mediam — super terram* prorsus consentiunt cum Hyg. p. 116,10—12. etiam quae praecedunt *et quia ea demensione luna distat a sole* ex Hygino desumpta esse

---

[9]) Uerba *longinquitate autem locorum uisus languescit* ab Hygino (l. c. 8.9) aliena sunt. eadem cum occurrant p. 44,7 loco ex Suetonio desumpto, haud scio an hanc Suetonii sententiam Isidorus ex memoria huic Hygini loco intexuerit. etiam ad finem paullo ab Hygino recedit, et recte quidem omittit, quod perperam in nostris codd. exstat *non* (u. 11). quod addit *superior* fortasse et ipsum Suetoniani illius loci quem attuli (c. 22,2) memor inseruit. ceterum nostrorum codicum memoriam tuetur, neque Bursianus indicatiuum *uidetur* in coniunctiuum debuit mutare (cf. *efficit* 18).

apparet, cum Isidorus Hygini uerba[10]) minus perspiciens suo Marte satis peruerse sententiam mutaret. perperam enim scripsit *quia,* quasi semper eadem esset positio solis et lunae et terrae haec, 'ut per mediam terram siquid directum traicias' et solem et lunam contingas. hac re perturbata ne uerba et ipsa ex Hygino (u. 12—14) excerpta 'ideo uenit ut solis radii obiciente se mole terrae [uel umbra] ad eam non perueniant' inepta uiderentur, *nonnumquam* coactus erat inserere. quod praeterea addit *uel umbra* ad alteram quam attulit causam 'quia usque ad lunarem circulum terrae umbra extenditur' respicit, quae uerba forsitan Suetonii sint, cui et alteram paragraphum et huius initium deberi Reifferscheidius (l. c. p. 214) statuit.

c. 22 uerba *celerius exorta — non simul occidunt* p. 44,10—12 ex Hyg. pag. 21,1—4 exscripta sunt. — eiusdem capitis initio Hyginus uidetur usurpatus, cf. p. 106,3—6 . . 'ut *stante mundo* stellae exoriantur et occidant. quod fieri non potest, si enim *stellae uagae feruntur'* eqs.

c. 28 cum incipiat 'Ambrosium in libro Hexaemeron legi dicentem', in medium paragraphi secundae enuntiatum — iam antea non ita anxie patrem ecclesiasticum secutus — intexit nonnulla Hygini uerba (p. 106,25—27) *sol ad eum — a nobis separatur* ultima hac uoce pro Hyginianis *lumen auerti solis* posita.

Denique Hyginum inspexit in conponendis de die, nocte, mense capitibus. mensis definitionem (c. 4) iam supra eum diximus ad uerbum ab eo mutuatum esse. et cum Hyginus eodem loco quo mensem etiam diem, noctem, annum — huius in definitione desinit is qui hodie exstat Hygini liber — definiuerit, in propatulo est suspicari etiam haec Isidorum non neglexisse. et de nocte quidem uerba egregie cum Hyginianis consentiunt, nec quod de die adfert ab eius uerbis discrepat:

c. 2 p. 8,4 'nox est solis absentia (Suet.), *quamdiu ab occasu rursum ad exortum recurrat'* cf. Hyg. pag. 120,15 'noctis autem spatium constituerunt esse, *quamdiu sol ab o. r. ad ex. reuertatur'.*

c. 1 p. 4,4 'dies est solis [orientis] praesentia (Suet.), quousque *ad occasum perueniat'* cf. Hyg. 'quamdiu sol ab exortu *ad o. p.'*

[10]) Etiam nostri codd. h. l. (p. 116,9) infecti uidentur. me quidem quid sibi uelit 'cum prope dimensione sit luna' non intellegere fateor. fortasse autem scribendum est *prope dimensionem* i. e. *prope axem,* cf. p. 23,5 ed. Bunte.

de anno (c. 6), cum nostrorum codicum archetypus *X* in uerbis annum uoluerunt esse cum sol ab aestiuo circulo *redit*' (cf. c. 6 init. . . . 'ac *reditus* per XII menses') desierit, quae integram anni (solstitialis) definitionem non praebent[11]), nihil audeo statuere.

Horum locorum[12]) maxima pars ex iis Hygini capitibus, quibus de sole et luna (IV 13.14) agitur, deprompta est ad Isidori capita 16—21 conponenda. sed ne suspicemur haec sumpsisse Isidorum ex Arati latini quodam exemplo, cui duo illa capita Hygini nomine laudato ut scholia adscripta fuerint, obstat, quod et eiusdem libri quarti alia frustula recepit et ex primo libro cum alios locos (cc. 48 et 10), tum quae ex praefatione, ubi Hyginus totius libri quasi conspectum explicat, in cap. 22,3 inseruit. itaque non fragmenta nonnulla, sed ipsum Hyginum Isidoro ad manus fuisse necesse est. nec solum eas partes,

---

[11]) *Redit* deest in *DM*[1], exstat in *R* et ceteris omnibus (*redeat G*, cod. *B* iam p. 120,11 uerbo *demonstrabimus* finit), ita ut idem fuisse in *X* sit concludendum. *P* man. 2. haec supplet: *rediens* (pro *redit*) *CCC*[os] *LXV dies suo cursu transigit,* cf. Stavereni codd. 'Voss. sec.' *descendens CCCLXV dies s. c. tr.* et 'Leid.' *rediens LXVI* (sic Stav.) *dies cursum transigit.* aptius in σμ post *redit* adiunctum est *et zodiacum ad id signum unde incipiebat permetitur.* nec potest negari mutilum esse enuntiatum, cum non liceat interpretari annum confectum esse tum cum sol in aestiuo tropico ('ultra quem non transit' Hyg. p. 24,18) reuertitur. quid uero supplendum sit (*ad eundem per XII signa*? cf. e. g. Gemin. p. 2 B . . ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀποκαθίσταται, Censor. 19,1), eo magis est dubium, quod non hoc solum excidit, sed multo plura de annis, cf. quae initio, ubi conspectum quasi totius libri praebet, dicit (p. 21, 17—20): 'diximus etiam, qua ratione priores astrologi non eodem tempore signa et reliquas stellas reuerti dixerint, et quare Meton diligentissime obseruasse uideatur, et quid reliquos fefellerit in eadem causa'. Hygino igitur probatur Metonis (quocum etiam ea in re facit quod annum a Cancro incipit) annus magnus, i. e. cyclus ille decemnouennalis ad anni solaris et lunaris discriminum conparationem conpositus. hunc num recte distinxerit a maximo quem Aristoteles dicit (Censorin. 18,11) anno planetarum, ex uerbis eius non satis perspicitur. sed si Isidorum l. c. p. 15,5 sqq. ad anni magni (i. e. maximi) definitionem uidemus addere *quem annum antiqui undeuicesimo anno finiri uel adimpleri dixerunt,* suspicio forsitan oriatur Isidorum hoc quoque Hygino Metonem sequenti debere et utrumque annum aut ipsum aut Hygini exemplo perturbatum confudisse, Isidoro igitur integrum Hyginum ad manus fuisse postea mutilatum.

[12]) Sphaerae definitionem c. 12 p. 27,6 sqq. inspecto Hygino (p. 22,15) ab Isidoro conpositam esse uix mihi persuadeam. neque c. 9 initio (cf. Hyg. p. 22,13 sq.) uidetur in usum uocatus esse.

quas in nostris editionibus primus et quartus liber continent, sed etiam mediam partem, qua de singulis signis caeli agitur, in eodem uolumine fuisse duobus locis, quos in caput 26, ubi de huiusmodi rebus dicendi sola occasio erat, ex libro II recepit, ultro probatur. c. 26,6 enim uerba *has Latini Uergilias — traditum signis* cum iis, quae ap. Hyg. p. 64,12–15 leguntur, ita consentiunt, ut Hygino ea deberi appareat. ib. 14 uerba *propter flammae candorem, quod eiusmodi sit, ut prae ceteris lucere uideatur* ex Hyg. p. 74,10[13]) exscripta sunt. tertium uero solum librum ei defuisse, quem cur in libro de nat. rer. adhiberet non erat, nemo opinabitur.

Iam discernitur, quantum interfuerit inter hoc quod Isidoro ante oculos fuisse suspicamur exemplum et id a quo nostri codices Britannici originem ducunt: in illo totus Hyginus integro

[13]) Idem Hygini locus orig. III 71,15 exscriptus est, ubi haec uerba apud Hyginum sequentia adduntur: *itaque quo magis eam cognoscerent Sirion appellasse.* — Praeterea in Originum libro III haec Hyginiana (nomine nusquam laudato) inueniuntur: III 32 *sphaera caeli est species quaedam in rotundum formata* (cf. XIII 5,2) cf. Hyg. p. 22,15; III 44,2—4 (XIII 6) cf. Hyg. p. 24,11—25,8. — III 71,23 de Ariete cf. Hyg. p. 62,1.(5.) — ib. 24 uerba de Tauro (*Taurum — transuexit*) quamquam fabula mutata, initio capitis Hyginiani (II 21 p. 62,9.8) inspecto uidentur conscripta. — ib. 25 de Geminis (*Castorem — dicunt*) cf. Hyg. p. 64,15.20 (*inter* om. *D*β). — ib. 30 *Sagittarius uir equinis cruribus deformatus,* qua lectione scholiorum memoria (**10** 3) firmatur (u. not. ad l.). — contra uerba ib. 31 *Capricorni figuram ideo inter sidera finxerunt propter capram Iouis nutricem, cuius posteriorem partem corporis in effigiem piscis .. formauerunt* (cf. p. 69,18.21 = sch. **9** init.) neque scholiorum lectioni (**9** 6) *deformatam,* neque ei quam *X* praebet *formatione* obstant. — ib. 34 (de Auriga) conferas quaeso cum Hyg. pag. 46,23 et pag. 47,1—3; ib. 35 (de Arcto et Arctophylace) cum Hyg. pp. 30,4. 31,4. 30,13.14. 31,2. — ib. 36 Isidorus consentit cum Hyginiani archetypi *X* memoria ab *Y* diuersa: *Centaurus Chiron propter quod nutrierit Aesculapium et Achillem inter astra d i n u m e r a t u s est,* cf. Hyg. p. 75,11 sqq., sch. **22** 1.3.4, in *X* enim est *numeraretur,* in *Y* est *statueretur.* — III 22,8.9 uerba (de Lyra) *Orpheo tradidit, qui e r a t huius rei maxime studiosus* cum scholiis (**6** 3, Hyg. p. 43,1) faciunt, nam in *X* deest copula *erat.* sequuntur haec Hyginiana: *unde et aestimatur eadem arte . . . feras . . a l l i c u i s s e,* sic Areualus, non *a p p l i c u i s s e,* quod p. 20 adn. 13 ex B. Uulcanii editione, alia destitutus, scripsi. ceterum u. l. l. — His locis addo XIV 6,29: *Historia dicit ex I a s o n e* (= *X*) *natum fuisse Philomelum et Plutum, ex Philomelo Pareantum* (*pareanta X*) *genitum, qui de suo nomine P a r o n* (= *X*) *insulam et oppidum appellauit,* cf. Hyg. p. 38,5 sqq.

Ciceronis carmini adiunctus[14]), in codicum *ACD* archetypo, cuius imaginem fidelissime seruauit *A*, mutilum carmen imaginibus et scholiis eis inscriptis et ex partibus libri secundi et tertii Hyginiani contractis exornatum. nulla igitur fere similitudo inter utrumque exemplum est, ita ut ad nostrorum scholiorum originem statuendam Isidori illud testimonium, a quo profecti sumus, paene nihil conferat. idem plane irritum cadit, si Isidorum 'Aratum et Hyginum' se sequi testantem conparamus cum Orosio 'Pompeium Trogum et Iustinum' non semel laudante[15]): ut hic solum Iustinum expilauit, ita Isidorus, cum Hyginum excerperet, non huius tantum nomen attulit, sed etiam eius, quem quasi summum auctorem ille agnoscit, Arati.

Sed etiamsi hic Isidori locus neglegendus sit, tamen quaeritur, an haec scholia cum imaginibus tam artificiose coniuncta ex ipsa antiquitate originem ducant. sane picturas illas egregias codicis *A* ad antiquum exemplar[16]) recedere peritorum iudicio

[14]) Scilicet in margine, commentarii instar. libros II et III igitur ad eam partem carminis adscriptos fuisse necesse est, qua de singulis signis agitur. haec cum iam antiquitus imaginibus fuerit instructa, quae in singulas paginas subiectis uersibus distributae erant (u. infra adn. 16), multum in marginibus suppetebat spatii quod inpleretur. cum autem in ll. II et III singula signa eodem ordine tractentur, potest cogitari in illo exemplo singula capita ex utroque libro in unum conposita et ad Arateum ordinem accommodata in marginibus uniuscuiusque signi adscripta fuisse. imaginum uero lineamentis, ut in *A*, includi non poterant, cum non pauca essent ampliora, quam quae ad figurarum ambitum accommodarentur.

[15]) Sunt hi loci, ad quos Guil. Studemund animum meum conuertit: Oros. hist. adu. pag. IV 6,1 *sicut Pompeius Trogus et Iustinus exprimunt,* ib. 6 *s. P. Tr. et I. fatentur,* I 8,1 *Pompeius historicus eiusque breuiator Iustinus docet,* I 10,2 *ait enim Pompeius siue Iustinus hoc modo.* Seru. in Aen. 6,782 *de hoc autem loco et Trogus et Probus quaerunt,* cf. O. Ribbeck Prolegg. Uergil. p. 145 adn., A. Sonny N. Mus. Rh. 41 (a. 1886) p. 479.

[16]) Aratei libri iam antiquitus imaginibus signorum exornabantur, quibus ii tantum uersus, qui ad singula signa pertinebant, subiungebantur, ita ut carminis continuitas discerperetur. cf. Leontium de sphaerae Arateae fabricatione p. 152 ed. Sanctandr. Ὅμηρον μὲν ἓν εἶδος γραφέων βλάπτει, τῶν βιβλιογράφων· Ἄρατον δὲ δύο, βιβλιογράφων τε καὶ ζωγράφων, auctorem de Arati genere et uita in Petauii Uranolog. p. 272 A ἐλύμηναν δὲ πολλοὶ τοῦτο τὸ ποίημα ζωγράφοι καὶ ἀστρονόμοι καὶ γραμματικοὶ καὶ γεωμέτραι· ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ βούλημα τὸ ἴδιον γραφὰς καὶ ἐξηγήσεις ἰδίας ποιούμενοι. — Idem de latinis codicibus factum esse ex graecorum condicione et ex iis qui nobis seruati sunt latinis intellegitur. in Ciceronis codicibus *C* et *D* carmen eodem modo

constat. scholia autem codicis A uideri redire ad codicem quinto fere saeculo confectum supra p. 24 monuimus. potest igitur cogitari eum, qui primarium illud exemplum in modum codicis A instructum condidit, ex quo A et C (et neglectis imaginibus cum scholiis D) fluxerunt, codice Hygini capitalibus litteris non post quintum saeculum exarato usum imaginibus ex antiquo quodam codice depictis et quasi renouatis scholia illa inscripsisse, scilicet Carolina fere aetate, qua antiquitatis et litterae et artes summo cum studio resuscitabantur. tamen audacius sit suspicari huius aetatis hominem sua sponte adductum esse, ut antiquas imagines scholiis hac ratione inscriptis exornaret. immo uero ipsum hoc genus imaginum litteris eis inscriptis quasi perfectarum (u. supra p. 17) antiquae artis esse statuendum uidetur, cui carmina illa figurata debentur et graeca et ea, quae Porfyrius Optatianus conposuit, cui tabulae quae uocantur Iliacae, quarum partes nonnullas, e. g. columnas, litteris inscriptas forsitan huc liceat referre. fortasse igitur secundo uel tertio saeculo, cui ipsum codicem A attribuit Ottleius, primarium eius exemplum conpositum est, et eodem tempore, quo Hygini 'genealogia omnibus nota' scholarum in usum discerpebatur, astrologici eius libri particulae cum Ciceronis carmine et imaginibus Arateis[17]) artificiosissime coniunctae sunt.

atque in A diuisum est, u. supra p. 28 et p. 35 adn. 16. etiam inter Germanici codices de hac re conuenit: Susiani imagines et uersus a Grotio depicta sunt, in Bononiensi imagines (binae) sunt in singularum paginarum columna laeua, in dextra carminis uersus (Dahms in ann. philol. 99 a. 1869 p. 269 sqq.; specimen huius codicis edidit 'the palaeographical society' uol. II tab. 96), idem est in Bernensi ex Bonon. descripto (Baehrens PLM I p. 145, Breysig Germ. p. XVII). in Breysigii codice Basileensi imagines infra scholia pictae sunt (l. c. p. XIV), scholia autem sicut in Parisino (u. p. XV) singulis carminis particulis, iisdem quas Susianus habet, subiecta.

[17]) Imagines ex Germanici Arato uidentur desumptae (u. infra p. XXXV), cui rei bene conuenit cum iis, quae de Ciceronis et Germanici carminibus supra (p. 60) adnotauimus. nam Germanici carmen iam initio imaginibus splendidissime exornatum esse sumendum est, Ciceronis Aratum ab adulescentulo, ut in utraque lingua se exerceret, conuersum neque tum splendido ornatu editum esse ueri simile est, neque postera aetate, qua artes et litterae Romae uigebant, Romanis acceptus erat. altero autem p. C. saeculo, cum 'antiqui' hominibus litteratis in deliciis essent, etiam Ciceronis 'Aratus' ni fallor resuscitatus est (u. supra adn. 5 de Gordiano) neque parui in posterum aestimatus (u. adn. 5). his igitur inde ab altero saeculis potuit exsistere, qui carmen eius ad Germanici exemplum imaginibus, imagines scholiis illis nitidissime exornaret uel exornandas curaret.

Haec si ita sunt, huius primarii codicis apographum quinto fere saeculo scriptum et postea repertum homo antiquae artis peritus imitatus est: circa annum 900, si ipsum *A* ab eo confectum esse statuimus. sed cum codicem *C*, quem a communi exemplo cum *A* ortum esse demonstrauimus (u. p. 36), recentiorem esse quam *A* ueri simile sit — nam singulari illa difficultate imagines litteris inscriptis exornandi neglecta scholia extra eas adscripta sunt (ceterum u. epimetr. sub f.) —, uix licet suspicari eum ex eodem illo quinti saeculi codice descriptum esse, sed potius ex alio eius apographo. neque quidquam obstat, ne ab illo homine, qui antiquum illud exemplar inuenit, conditum esse codicem putemus, a quo uterque noster originem duxerit. hoc si malumus, nono saeculo uel initio fere noni saeculi eum id fecisse suspicabimur.

Huic autem aetati tam singulare genus artis antiquae renouatum iure attribuendum uidetur, qua antiquitatis studia renascentia quantum in codicibus picturis pulcherrimis inluminandis effecerint notum est[18]. neque ab eiusdem aetatis usu aut studio afuisse talia artificia, ut imagines et uerba exarata in unum conposita, carmina figurata demonstrant cum Alcuini Uenantium Fortunatum imitati, tum Hrabani Mauri, qui Alcuinum magistrum etiam hac in re secutus 'de laudibus sanctae crucis' uersus crucis in formas uarias artificiosissime coactos ad Optatiani Porfyrii carminum exemplum finxit[19]. denique quod astronomicum carmen tam splendide exornatum est, et ipsum in illam aetatem eximie quadrat. nam cum aliqua caelestium rerum notitia — de solis et lunae cursu, de bissexto et similibus rebus — ad statuendum 'computum', qui ne perturbaretur ad cotidianae uitae et priuatae et publicae usum plurimum conferebat, et cyclum paschalem necessaria esset, illa aetate, qua artium liberalium studia nouo quodam uigore reficiebantur, praeter triuii artes astronomiae potissimum disciplinam ualuisse consentaneum est, idemque multa uestigia indicant. horum Carolinae aetatis studiorum specimina nonnulla non iniuria addere mihi uideor.

---

[18]) Wattenbach Schriftwesen i. MA. ed. 2 p. 297 sqq.

[19]) A. Ebert Allgem. Litt.gesch. d. MA. II pp. 142. 32. 277 adn. 4. — Publilii Optatiani Porfyrii carmina rec. Luc. Müller (Lips. 1877) pp. XI. 2.

Ipsum Carolum etiam his rebus operam inpertiisse Einhardus testatur[20]) et elucet ex epistulis Alcuini[21]), quem de astronomicis rebus saepe rex consulebat (cf. Ebert l. c. II p. 10). Alcuinus autem 'uir undecunque doctissimus' et Bedae doctrinae quam in Galliam inportauit quasi heres etiam hoc studiorum genus diligenter coluit et epistulas et alias de his rebus commentationes conposuit, quarum nonnullae uidentur interiisse, aliae fortasse sine eius nomine sunt seruatae, siue interrogatus a rege, siue ut discipulorum ad usum haec studia accommodaret (cf. Frobenii monitum praeuium ad commentationes de saltu et bissexto, Migne II 980 D). sic ep. 100 (ed. Dümmler), quae medio fere mense iulio anni 798 scripta est, regem in Saxonum terra seditione denuo turbata uersantem de Martis stella in conspectum reuersa docet (p. 423, cf. ep. 103, p. 435, ubi sciscitanti regi de eadem re respondet) et hac occasione data eorum inpugnat sententiam, qui solem et lunam planetis adnumerent. in ep. 99 paullo ante scripta annuum solis per zodiacum cursum accurate describit[22]) et de bissexti per quadriennium praeparatione disserit. etiam de lunae cursu et de saltu eius decemnouennali saepius uerba facit, ep. 83, ubi suam de saltu sententiam regi commendare studet, et ep. 98, cui 'lunaris saltus supputationes in alterius chartulae distinctu notatas' (p. 411) adiecit, quae hodie quoque

---

[20]) Uita Caroli Magni, c. 25 (Mon. Germ. hist. Scriptt. II p. 456) . . . 'apud quem (scil. Alcuinum) et rethoricae et dialecticae, praecipue tamen astronomiae ediscendae plurimum et temporis et laboris impertiuit. discebat artem computandi et intentione sagaci syderum cursus curiosissime rimabatur.' — huic loco adde, quod in Capitulari illo ecclesiastico anni 789 pueros in scholis 'per singula monasteria et episcopia' instituendis non solum 'psalmos, notas, cantus,' sed etiam 'compotum et grammaticam' discere iubet (Mon. Germ. hist. Leges I p. 65 num. 71, cf. Ebert l. c. II p. 9).

[21]) Alcuini epistulae ed. E. Dümmler in 'Monumenta Alcuiniana . . . edd. Wattenbach et Dümmler', Berol. 1873 (Biblioth. rer. Germ. ed. Ph. Jaffé t. VI) p. 132. cf. Alcuini opera ed. Migne (ex ed. Froben. recusa) t. I col. 135 (Patrol. curs. compl. ser. II tt. 100.101). epistulae quae huc spectant sunt hae: 83 (76 Migne), 96—100, 103, 110, (80—86 M.) 111 (100 M.). ex his ep. 97 ipsius est regis, epistulis 103 et 110 regis quaestiones inseruit Alcuinus.

[22]) Iuuat h. l. adferre quae (pag. 417) Alcuinus magistri sui Aelberti Eboracensis uerba laudat: 'sapientissimi hominum fuerunt, qui has artes in naturis rerum inuenerunt. obprobrium est grande, ut dimittamus eas perire diebus nostris.'

exstant expressae ap. Migneum t. II 981—993 adiuncta peculiari de bissexto dissertatione[23]). contra quae ep. 103, ubi regi uaria quaerenti (de concordia solaris et lunaris cursus, de uario siderum cursu, alia) 'ex memoria' respondet, 'in alia chartula de ui solis inaequales cursus errantibus stellis facientis' (p. 436) scripsisse se dicit, periisse uidentur (u. infra adn. 37).

'Albinum magistrum' etiam discipulos suos cum aulicae scholae tum eius quam ipse ad summam gloriam euexit Turonensis ad haec studia incitasse consentaneum est. celeberrimus eorum Hrabanus Maurus Fuldensis librum de computo scripsit (a. 820), ad quem praeter Bedam, Isidorum, Boethium[24]), Germanici carminis Aratei exemplar adhibuit scholiis quibusdam instructum, quorum reliquiae in codice mutilo Bernensi 88 saec. X exarato exstant[25]). eius discipulus Seruatus Lupus, intra annos 842—862 abbas Ferrariensis, librorum studiosus inuestigator, Ciceronis Aratum ab amico quodam petit, ut suum exemplum mutilum ex eius codice suppleret[26]). et eadem fere aetate

[23]) Ut epistulas huc spectantes, quae omnes annis 797—799 scriptae sunt, cum Alcuinus in monasterio Turonensi morabatur, ita has commentationes tum ortas esse ipsa temporis condicione explicatur, 'propter saltum nuper (m. nou. a. 797, u. ep. 83) transactum' et 'propter bissextum prope (m. febr. a. 800) imminentem' (Alcuin. ep. 111 p. 452).

[24]) cf. Ebert l. c. p. 127 sq. — Hrabani Mauri opera ed. Migne (Patrol. curs. compl. ser. II tt. 107—112) t. I col. 669.

[25]) Germ. ed. Breysig praef. p. XVII. idem haec scholia ad calcem libri sui (p. 233—238) edidit et Hrabani (c. 51 'de his signis stellarum quae extra zodiacum sunt') locos nonnullos iam adscripsit. sed paene omnia, quae de septentrionalibus et australibus signis Hrabanus dicit, cum nostris Bernensibus concinunt. et ex Arateo exemplo haec se desumpsisse ipse dicit ('ut Arati phaenomena testantur'). neque illa solum, quae nostra Bernensia habent, sed etiam ea, quae ab eis absunt (fortasse excepto uno loco quem Basileensia habent, u. Breys. ad p. 61,2), ex eodem exemplo Hrabanum excerpsisse per se est ueri simile et scholiorum Strozzianorum adsensu conprobatur, quae ut ex Basileensibus et Sangermanensibus sic et ipsa ex uberioribus illis Bernensibus ni fallor conflata sunt.

[26]) cf. eius epistulae 69 locum apud G. Becker Catalogi bibliothecarum antiqui (Bonnae 1885) 25,10 'tu autem huic nostro cursori Tullium in Arato trade, ut ex eo, quem me impetraturum esse credo, quae deesse illi Egil noster aperuit suppleantur'. — sperasse igitur uidetur integrum Tulliani carminis exemplar se impetrare posse, cum ipse haberet codicem mutilum, qui prima parte carminis, ut nostri codices, carebat. hic autem codex, utrum, ut noster *A*, imaginibus et scholiis splendide instructus fuerit, an codici *D* similis, in medio est.

Mico Leuita (Baehrens PLM I pp. 1 et 142, Jen. Litt. Ztg. 4 a. 1877 p. 155) in libello prosodiaco (inedito) aliquot Ciceronis carminis uersus adfert et duos Germanici, quorum alterum (u. 239) perperam praefixo titulo 'Cicero in pronosticis'. Hygini autem exemplum eodem fere tempore exaratur in monasterio Augiensi, quod inter libros sub abbate Ruodhelmo (a. 838—842) scriptos his uerbis commemoratur 'liber astrologiae Hygini mirifice commendatus ad Fabium suum dilectum' (u. Beckerum loco in adn. 26 laudato 9,7)[27]).

Eidem fere aetati adscribo carmen quoddam primum a Bursiano ex cod. Sangerm. 434 (de quo u. infra) uulgatum [annal. philol. 93 a. 1866 p. 781 = Anthol. lat. 761 Riese], nunc ex illo codice et Voss. 15 saec. XI (u. supra p. 5 sq.) editum in Baehrensii PLM V pag. 380: 'Haec pictura docet quicquid recitauit Yginus'. praeter Hyginum[28]) Cicero ut harum rerum auctor laudatur, cf. u. 27 'Cicerone magistro', quo loco quae explicantur (de quinque zonis) a Cicerone aliena sunt, sed inueniuntur in Hygini libro I. sed adferuntur etiam quae neutrius sunt, ut coluri u. 21 sqq. (u. infra p. XLIII adn. 2).

---

[27]) In eiusdem saeculi catalogo Sangallensi enumeratur 'Ygini uolumen I' (Becker 15,322), qui hodie exstat Sangallensis saeculi est X (u. supra pag. 7). — qui praeterea in antiquis catalogis a Beckero communi usui patefactis commemorantur Hygini codices, quantum conferant ad statuendas eius memoriae per Medii Aeui saecula inde a nono propagatae condiciones, perspicient harum rerum peritiores et pluribus Hygini codicibus instructi.

[28]) Hyginum adhibitum esse ab auctore huius carminis pro certo habeo. sic uocem *siliquastrensis* format u. 46 (*s. basis*) memor *siliquastri*, in quo Hyg. in sec. et tertio libro (cc. 10. 9) Cassiepiam sedentem facit. uerba *extra laeua Bootis inest* (u. 43 sq.) uix intelleguntur nisi accito Hygini loco p. 105,3. quae de sphaerae partibus in quinque zonas diuisis dicit, u. 28—31, non minus Hyginum (p. 24 sq.) indicare uidentur; inprimis uerba *aequidies* (= ἰσημερινός p. 24,21) *capit octonas hinc, inde quaternas* Hygini loco falso intellecto debentur pag. 25,12 ('torridae' huius zonae quaternae partes in utroque hemisphaerio sitae sunt). denique quae de V circulis dicit inde a u. 43 non raro cum Hyg. faciunt (certe magis quam cum Martiano, cui tamen ut coluros inputem ita quod 'septem quina' signa poeta initio commemorat, cf. Mart. VIII 838 [excepto zodiaco], quamquam XII signa non omittit), sed ita ut poeta, homo non ita indoctus nec fabularum inperitus, suis uerbis utatur et sphaeram describat ad picturam hemisphaeriorum circulis et signis instructam (maluisset scilicet *opus solidis insigne figuris* u. 4). — ceterum u. 50 post *Persei* et u. 52 post *marito* (*mariti* male Bursian) — uncinis ( ) deletis —, u. 62 sq. non post *eius* sed post *ultima* commata conlocanda sunt.

Ut hoc carmen auctoris nomine caret, sic commentationes multae exstant de huiusmodi rebus anepigraphae[29]) in codicibus uarie conglobatae, et ad computum similesque res uilioris doctrinae et ad siderum et sphaerae motus pertinentes, quas ea de qua agimus aetate ortas esse uariis indiciis probatur. de his, quas quidem noui a Bursiano ex Hygini codicibus *MP* et ex codice olim Sangermanensi 434 saec. XI nunc Parisino 12117 (*S*, u. epimetr.) partim perscriptas, paucis liceat agere. plurimas continet *M*[30]), horum codicum uetustissimus, et eo quidem ordine post Hyginum, ut in unum quasi corpus uel enchiridion astronomicum coniunctas eas esse appareat. nec uero ab ipsius *M* librario in hunc ordinem eas esse redactas, sed iam ante eum, inde elucet quod eius commentationis, quam loco 13 enumerabo, exordium tantum in *M* exstat, cum totam eam habeant recentiores codd. *PS*, et quod nonnullae harum commentationum in *M* de sua sede iam aberrauerunt. his in priorem locum restitutis hunc habes indicem:

[I. De anno] 1. De anno et partibus eius. 2. Quot atomos habet annus uel partes (partis *M*) eius. 3. Quot modis soleat annus nominari. 4. In quot annis de bissextilibus diebus unus annus adcrescat. 5. Qualiter per quattuor annos bissextus adcrescat. 6. De ascensu ac discensu solis. 7. Argumentum quot horas luna in unaquaque nocte luceat. 8. De ascensione lunae. 9. De interlunio. 10. De eclypsi lunae. 11. De eclypsi solis[31]).

[II. De signis caelestibus] 12. Excerptum (uel Excerptio) de astrologia ('Duo sunt extremi uertices mundi' eqs.) 13. De ordine ac positione stellarum in signis ('Excerptum Parisinum' quod uocaui, u. epimetrum et infra p. LXXII).

[29]) Praeter Alcuinum et Hrabanum liceat adferre Dicuilum Hibernum Hrabani fere aequalem, cuius librum ineditum commemorat Ebert l. c. pag. 392, Heiricum uel Hericum monachum Autisidoriensem (Ebert p. 285), qui Caroli Calui aetate, qui et ipse horum studiorum fautor fuisse uidetur (Eb. p. 118), cum alia tum de positione et cursu planetarum scripsit. denique anonymum illum uitae Ludouici Pii auctorem, qui propter ea quae inprimis colebat studia Astronomus uocatus etiam imperatorem harum rerum studiosissimum fuisse testatur. Ebert pp. 116 et 362 (adn. 1). Mon. Germ. hist. Scrr. t. II p. 604, capp. 58. 27. 31. 42. 59. 62.

[30]) Laterculus eorum quae *M* habet etiam apud Hasperum ('Hyginus philosophus' u. infra p. 77) expressus est, sed erroribus deturpatus.

[31]) In *M* 9—11 falso ante 19 exstant.

[III. De planetis] 14. De positione et cursu VII planetarum. 15. De interuallis earum (*sic*). 16. De absidibus earum. 17. De cursu earum per zodiacum (cotidianum *S*) circulum. 18. Item de eadem re[32]). 19. Dimensio caelestium spatiorum secundum quosdam.

[IV. De praesagiis siderum] 20. De praesagiis tempestatum.

Quattuor has partes in *MS* conplures commentationes sequuntur, quarum cum nonnullae ad easdem res pertineant (sic excerpta ex Macrobii comm. in Somn. Scip.), aliae ad alia spectant (de probatione auri et argenti, de mensura cerae et metalli in operibus fusilibus), ita ut prorsus eas neglegere aptius sit.

In illarum autem quas enumerauimus partium prima, ubi de anno et de temporum ratione agitur, capita nonnulla de sole et luna, quippe quibus tempora definiantur, bene adnexa sunt. idem argumentum tractant capita 9—11, cum in ea parte, quae est de planetis, ubi in *M* leguntur, molesta sint[33]). et haec quidem pars, quam solus habet *M*, anno 793 confecta est. sub finem enim capitis 5, ut exemplo demonstretur calculandi ratio, haec adduntur *Anni ab incarnatione Domini anno praesenti sunt DCCXCIII* eqs. num uero ipsi Alcuino[34]) debeatur, certis argumentis discerni non potest. nec tamen omittam ante oculos eam uideri habuisse Alcuinum, certe caput 5, cum anno 798 de solis per zodiacum cursu epistulam (ep. 99 Dümmler) ad regem scriberet. cum huius enim uerbis (p. 415) initium illius capitis — prima tantum et extrema uerba huius partis commentationum Bursianus perscripsit — fere congruit.

---

[32]) In *M* 17 et 18 in unum coniuncta sunt, sequuntur quae supra iam posui cc. 9—11.

[33]) Haec [quae integra transscripsit Bursianus] ex Isid. origg. paene ad uerbum desumpta sunt, cf. III 54; 58 + 49,1; 57. — nec uero taceam fortasse omnino ea ex hac sylloge eicienda esse, nam quamquam cum iis quae praecedunt capitibus de sole et luna apte cohaerent, ad anni rationem statuendam necessaria non sunt.

[34]) Mense iunio anni 793 ex Britannia, ubi per duos fere uel tres annos moratus erat, iam redux est, ut ex epistulis eius post 'cladem Lindisfarnensem' in Britanniam missis (epp. 22 sqq., inprimis ep. 24 ex.) intellegitur. — de Hasperi 'Hygino philosopho' hoc loco nisus idem iam proposuit Bursianus, u. infra adn. 40 init.

Ceteras partes eodem quo *M* ordine *S* continet, nisi quod post 12 et 13 nonnulla inseruit (u. epimetr. adn. 10, Bursian annal. philol. 93 p. 787); *P* Hygino adnectit cc. 13. 14. 16 (tum alia sequuntur, u. Hasper 'Hyg. philos.' p. 10). Ciceronis Arateorum codex *A* habet cc. 14—17.19 (adiecta planetarii effigie, u. Vogels l. c. p. 6 et infra adn. 35). tres hae partes, quae optime cum prima cohaerent, utrum una cum ea sint conpositae, an antea scriptae illo anno cum ea conflatae, an postea cum prima in unum coaluerint, diiudicare non audeo. nec tamen ita multo post a. 793 hanc syllogen ortam esse inde elucet, quod in *M*, qui codex est saeculi X, genuinus ordo iam turbatus est et cap. 13 fere totum omissum, cum seruatum sit in *PS*, et quod *S*, qui easdem quas *M* — praeter primam partem — et eodem ordine continet commentationes[35]), post 13 cum alia nonnulla addit tum libellum quendam, qui saeculo fere nono medio uidetur conpositus esse[36]), ita ut codicis *M* syllogen, cum illa commentatio in ea desit, ante eius aetatem iam ortam esse concludas. singula si spectamus, tertia et quarta pars ex Plinii NH fluxit, et ita quidem ut tertia ex secundo libro (II 12.32—42.59—84) — praeter c. 19 quod ex alio fonte eadem fere habet quae 15 (= Plin. II 83 sq.) — excerpta sit, quarta libri XVIII partem extremam (inde a § 340) ad uerbum fere exhibeat. quae num eodem illo anno 793 confectae sint incertum esse iam dixi[37]).

[35]) Tertiam et quartam partem (et ea quae sequuntur) cum fere totam etiam codex *A* inspersis aliis et ordine mutato contineat, has quidem sylloges partes iam ante eum exstitisse ultro probatur. tertiae partis capita quae *A* continet (de ceteris u. infra) expressit Vogels in progr. Crefeldensi a. 1887 'Scholia in Cic. Aratea . . etc. . . Pars II' p. VII—IX.

[36]) 'Excerptio uel expositio compoti Herici' de quo u. supra adn. 29. sed in codice huic titulo a manu recenti adscriptum est *Est Hilperici Monachi S. Galli.*

[37]) Fortasse tertiae partis origini statuendae aliquam ansam praebet epistula Alcuini (103 Dümmler) a. 798 ad regem data, qua de uario stellarum errantium cursu a Carolo interrogatus petit, ut sibi libris destituto mitteret nonnullos, quibus instructus ei responderet, et Bedam quidem (scil. eius de natura rerum et quem infra ipse adfert de temporibus libellos) et Plinii librum II ('iubeatis nobis dirigere primos praefati doctoris Plinii Secundi libellos'). tamen ne inertiae accusaretur, 'quasi nihil haberet repositum in secreto memoriae cubiculo', nonnulla de iis rebus 'ex memoria' profert, 'pleniorem si forte opus erit responsionem ad praefatos doctorum libros reseruans'. fortasse igitur Alcuinus illa epistula regis commotus cum

ac ne id quidem aliqua cum probabilitate licet suspicari quartam partem[38]) una cum tertia esse ortam.

Inter duas de signis commentationes, quae secundam huius sylloges partem efficiunt, excerptum de astrologia[39]) et quod

libros accepisset aut ipse ex Plinio haec tertiae partis capita excerpsit aut amicorum cuidam uel discipulorum conpilanda mandauit. et Bedae quidem in hac parte certa uestigia non exstant, tamen ei qui ex Plinii lib. II haec excerpsit Bedae de nat. rer. libellus uidetur ante oculos fuisse. Beda enim eundem Plinii librum ad illum libellum conponendum adhibuit, ut ipse testatur ad c. 14 (de absidibus planetarum): 'de quibus si plenius scire uelis, lege Plinium Secundum, ex quo et ista nos excerpsimus' [praeterea solum uidetur adhibuisse Isidorum et in c. 47 Plin. lib. VI 212—220]. eis autem quibus de planetis agit capitibus 12—14.16 (cf. 20 Pliniana nonnulla Isidori loco adspersa) cum nostro excerpto ea intercedit ratio, ut neque Beda excerptum ante oculos habuerit — de multis enim rebus in illo libro agit, de quibus in excerpto nihil, nec raro de planetis plus habet ex Plinio quam excerptum —, neque is qui excerptum confecit Bedam solum exscripserit, cum multo plura de planetis habeat Pliniana quam Beda, et tamen nonnulla, inprimis loci Pliniani omissi, utrique communia sint.

[38]) Codex *S* eam tantum libri XVIII partem exhibet, qua de ipsorum siderum (solis, lunae, stellarum) praesagiis agitur (340—353 med.), *AM* etiam reliqua habent de praesagiis nubium, ignium, aquarum, etc. — initium quartae huius partis in *A* cum ipsis uersibus 341—371 carminis Tulliani, cuius in marginibus haec Pliniana scripta sunt, hodie deperditum (cum aliis nonnullis quae praecedunt, u. Ottl. l. c. p. 158 sq.) apographi tantum, Harl. 2506 et *K* seruauerunt (Vogels l. c. p. 6), qui incipiunt § 342 *Purus oriens,* cum *MS* etiam paragraphorum 340 et 341 nonnulla habeant. inde a § 351 med. ipse *A* Pliniana habet. haec autem [lectiones ab Iani editione diuersae a Vogelsio uulgatae sunt loco adn. 35 laudato p. V], ita cum codicum *GM* memoria consentiunt, ut ab eodem archetypo ex Pliniano codice optimi generis excerpto originem ea ducere intellegas. contra quae una cum Germanici scholiis Strozzianis seruata sunt eiusdem libri Pliniani excerpta (Breysig p. 203 sqq.) multo uberiora, ex alio Plinii codice eoque deteriore deriuata sunt. [nimiam eis auctoritatem attribuit Silligius in Plin. edit. annorum 1851 sqq. praef. p. XLI, cui iam oblocutus est Alb. Fels De codicum antiquorum, in quibus Plinii NH ad nostra tempora propagata est, fatis fide atque auctoritate 1861 p. 107 sq., cf. Detlefsen in Philologi uol. 28 a. 1869 p. 309].

[39]) Exstat in Hygini codd. *D* (bis, fol. 32 et fol. 98), *M*, Sangall. 250 cui multa huiusmodi commentaria cum *D* sunt communia, quae a ceteris absunt, Voss. 15 (post excerpta ex Plin. lib. XVIII), *F*, cf. Heydenreich l. c. p. 4, Bunte Hyg. ed. p. 12. idem habet, cum Hygino careat, *S* (Paris. 12117) et Bridefertus Ramesiensis Bedae scholiasta (uixit c. a. 1000, u. Fabricii bibl. lat. Flor. 1858 t. I p. 258), qui hoc excerptum, cui Descriptio poli inscribit, ad Bedae de temporum ratione cap. 16 (t. I 369 Migne) addit. denique ut exordium praefixum est in 'Hygino philosopho' u. infra.

uocaui excerptum Parisinum, cum bene ita conueniat, ut in illa sphaera describatur et singula signa secundum mutuum eorum situm enumerentur, in exc. Paris. imaginibus singulorum Arateo ordine depictis stellarum catalogi additi sint, tamen non ab eodem homine eas confectas esse initio excerpti Parisini probatur, sed postea in hanc sylloges partem coniunctae sunt. sed excerptum Par. octauo fortasse iam saeculo debetur, cum exscriptum sit ex codice nostris Basileensium scholiorum codicibus (Bas. saec. VIII et Par. saec. IX) meliore et tamen simillimo (u. epimetr.). neque certius quidquam de 'excerpto de astrologia' statuere nunc quidem audeo.

Ut in huius sylloges hac parte 'excerptum de astrologia' cum signorum laterculo conposito ex Germanici quodam codice scholiis quae Basileensia uocantur instructo ('iuxta Aratum') coniunctum est, sic idem illud excerptum cum simili indice uberiore ex Hygini libro III desumpto in unum coniunctum exstat in libello eo, quem a. 1861 Hasperus edidit ex cod. Paris. 7400 A membr. saec. XIV, ubi ei inscribitur Iginus philosophus de ymaginibus celi[40]. huius codicis librarium non ipsum haec

[40]) De hac editione (Hyginus phil. de imag. caeli, d. i. das dritte Buch des poet. astr. etc., zum ersten Male herausgegeben v. L. W. Hasper, Leipzig 1861) quid iudicandum sit iam Bursianus ostendit (Litt. Centralblatt a. 1861 p. 854 sq.). — quae post exc. de astrol. adduntur uerba (p. 15) *Denique dicit Plinius* eqs. ex Plinio II 110 fluxerunt. in eo qui sequitur signorum laterculo non solum stellarum catalogi ex Hygino descripti sunt, sed etiam quae iis praecedunt, de mutuo eorum situ, de circulis quibus diuiduntur, de ortu eorum et occasu. et ita quidem ut, quamquam Hyginum non raro ad uerbum exscribit, tamen suis reddere uerbis Hyginiana perperam interdum intellecta malit, nonnullis locis aliena admisceat. sic in Tauro (p. 23 Hasper) Seruius commemoratur (in Georg. 1,217 *a dorso oritur*). praeterea excerptum Parisinum adhibetur, ita ut conpilator ille, quippe qui exc. de astrol. totum perscripserit, illam de signis partem sylloges ante oculos habuisse uideatur. ex illo enim excerpto cum alia, ut nomina nonnulla, desumpsit, tum stellarum summas, quae ad Hyginianas insuper adduntur, paene omnes. etiam ipso Arateo quodam exemplo 'Hygini philosophi' auctor uidetur usus esse, ni fallor Germanici codice scholiis Bernensibus nostris uberioribus (an Sangermanensibus?) instructo (u. supra adn. 25). nec tamen in hac re nunc quidem morari licet. id uero addo confecto Hygini libro tertio locum de coluris ex Martiano Capella (VIII 832 sq. p. 307,12—308,6 Eyss.) exscriptum esse (p. 31, post Hasperi n. 3), et eiusdem frustula nonnulla Hyginianis adspersa esse, in Cepheo (III 8) *unam manum dans lyrae, alteram*

conpilasse ex ea quam praebet memoria scribarum uitiis et erroribus foedata intellegitur (u. Burs. loco in adn. laud.). et cum Hyginiana desumpta sint ex exemplo nostri *R* simillimo[41]), quod duobus quidem locis meliorem nostris codicibus memoriam uidetur exhibuisse (u. adn.), etiam hanc commentationem noni saeculi fortasse iam initio conpilatam esse censeo.

Sed quae de uariis his commentationibus et excerptis astronomicis attuli, ad studiorum illorum imaginem leuiter tantum adumbrandam conferunt, non ad depingendam eam et accuratius inlustrandam. hoc ut efficiatur, ex pluribus codicibus huiusmodi scientiae frustula coaceruanda et quae in Bedae, Alcuini, Hrabani,

---

dans coronae ex Mart. VIII 84, et ni fallor nomen pantherae (in Centauro III 37) ex Mart. VIII 83 (cf. Germ. ed Breys. pp. 190,12 et 189,1). hanc igitur partem extremam una cum Hyginiana conscriptam esse iure concludas, et, cum Hyginianis etiam nonnulla ex exc. Paris. inserta sint, hoc uero in sylloge illa in unum coniunctum sit cum exc. de astr., quod ut prima pars Hyginiano signorum indici praefixum est, totam hanc commentationem 'Hygini philosophi' ab uno atque eodem conpositam esse statuendum est.

[41]) e. g. III 8 (p. 84,14 ed. Bunte) pro *proiectis* Hasp. habet *porrectis, porrectus* cod. *R*; III 13 (p. 87,19 sq.) eadem qua *R* laborat lacuna (om. *in sinistra — singulas*); 19 (p. 89,21 sq. = schol. 1 18) *sub uentre I, in lumbo III* Hasp. = *R*, quod uitium quomodo ortum sit ex codicum *DG* lectione apparet, ubi *unam* (post *posteriore*) inter *sub uentre* et *tres* inrepsit. alia. — ex codice autem uetustiorum generi adscribendo conpilatorem hausisse inprimis docet locus qui inuenitur in Tauro (III 20, pag. 90,11), ubi post *in dextro genu I* ap. Hasp. insertum est *in ceruice II,* quocum conpares uelim lectiones codicum *D* (*in dextro genu I* [et]*uacua et ceruice I,* sed hoc *I* in rasura, fuerat *ceruicem*) *MRP* (Burs. Münch. Sitz.-Ber. 1876 ad l.) et 'Erat. catast.' et sch. Bas. — adde quod in Leporis catalogo (III 32 p. 95,9) -- catalogos in uniuersum accuratius exscribit — pro eo quod nostri codices habent *in corpore passim dispositas II* 'Hyginus philos.' seruauit *in c. p. d. III* (3 cod., u. Hasper p. 18 adn. 3), *in dorso claram I,* cf. epitom. (p. 172,19 Rob.) ἐπὶ τοῦ σώματος γ', ὧν ὁ ἐπὶ τῆς ῥάχεως λαμπρός, et schol. Bas. et Sangerm., nisi quod *in corpore* (*pectore* Sang.) *duas* habent ut Hygini uulgata memoria. Hygino igitur restituendum erit aut *in c. p. d. III,* <*quarum*> *in d. cl. I* [etiam summam 'Hyg. phil.' ex VII perperam in VIII mutauit], aut *in c. p. d. II, in d. cl. I*; cf. Rob., qui *in interscapilio I* in uulg. inseruit, sed etiam uoce *dorsi* interdum Hyg. hac notione (= ῥάχις) utitur. – praeterea Oloris (sch. 7) stellarum summam recte habet XIIII (= sch.), cum enumerentur XIII, uetustiores autem summam addant XII.

aliorum operibus lateant, eruenda sunt, ut quaenam inter ea intercedat ratio et unde et quo tempore sint excerpta certioribus argumentis possit statui, et quam multifariam haec et quae in Arateorum scholiorum uarias recensiones congesta sunt — cum Basileensia scholia dico, tum Sangermanensia et Bernensia illa uberiora, quae Hrabanus Maurus adhibuit, et quae ex tribus his recensionibus me quidem iudice (saec. IX) conflata sunt Strozziana — et Hyginus inter se cohaereant, amplius demonstretur.

Epimetrum (cf. p. 28).

De codicum *K* et *C* scholiis ab *A* alienis.

Codicis *K* scholia ex Sangermanensibus desumpta ex eorum codicum, quibus Breysigius usus est, *GG^a^G^b^*, nullo fluxisse, propius autem abesse a codicibus Sangallensibus (*G^a^G^b^*) iam Vogelsius uidit (l. c. p. 7).

Britannicus igitur ille codex — in Britannia quin scriptus sit *K* dubitandum non est, cf. Ottley l. c. p. 55 sq. p. 150 sqq., Wattenbach Schriftwesen pag. 298 sq., infra adn. 1 — duabus rebus ab exemplo *A* differt. imagines enim a pictore secundum suae aetatis ac patriae mores mutatae et omissis scholiis interiores earum partes, ut membra, uestimenta, bestiarum pelles et uellera, delineatae sunt[1]), scholia autem non solum extra imagines adiecta sunt, sed eorum loco quae *A* exhibebat plerumque alia recepta. pictor igitur difficultate litteras insolitas imaginibus inscribendi deterritus imagines solas depinxit, librarius uersus carminis et scholia perscripsit. haec autem cum difficilia essent lectu[2]), maluit excerpere, quae eadem fere et eodem

---

[1]) sic Perseus in *K* (Ottl. tab. XIII) manicata quadam tunica est uestitus, 'his legs are bound round with gatherings reaching more than half way up them, according to the fashion commonly observable in our Saxon illuminations' (Ottl. pag. 55). in Ara, quae in *A* plane scholiis est obtecta, ('upon it, however, are flames painted red') in *K* 'the Saxon artist, though he has maintained the general outline of this figure, has sought to enrich it with ornaments of his own task' (p. 156). denique Orion, cuius scholion in *A* 'has been fancifully inscribed, around the figure, partly in red and partly in a dark greyish ink, in the forme of a temple, with a pyramidal top, supported by four columns' (p. 154), in *K* templi imagine uarie exornata circumscribitur, cuius extra lineamenta scholia exarata sunt, ita ut templum plane includant. — in uniuersum quantum intersit inter utriusque codicis imagines, ex tabulis earum minutioribus formis ap. Ottl. (tab. VII et VIII) depictis satis elucet.

[2]) Interdum in transscribendis codicis *A* scholiis librarius codicis *K* errauit, u. supra p. 22 et p. 32 adn. 13.

singularum imaginum ordine, sed usitato genere litterarum nec tam insolita et singulari scribendi ratione exarata continerent, scholia Sangermanensia. haec enim quae Breysigius uocauit[3]), cum Aratei carminis nulla ratione habita continuo ordine[4]) scripta sint, non scholiorum sed singularis libri astronomici speciem praebent, quo singulorum signorum[5]) et fabulae et sedes et stellarum numeri subiunctis imaginibus explicantur. ex huius igitur libelli exemplo nostrorum codicum simillimo et fere aequali — nam Cottonianum saeculi X exeuntis esse Ottleius (l. c. p. 55) testatur, saec. XI Vogelsius (l. c. p. 7) — librarius *K* septemdecim imaginibus — in his Pleiadibus, quae in *A* scholio carent (u. supra p. 36 sq.), — scholia adscripsit, reliquis octo Hyginiana codicis *A*.

Sed hac una re codicis *K* scholia a Breysigii Sangermanensibus discrepant, quod in iis stellarum catalogi singulis signis adiunguntur, qui in Breysigii codicibus paene omnes desunt. nec uero ab ipso eo, qui ex graeco haec uertit, partim neglectos esse catalogos partim seruatos, sed postea ubi desunt intercidisse uel consulto omissos esse eo magis suspicandum est, quod plerisque locis initia eorum restant, uerba *habet stellas* uel *habet autem stellas,* in Sagittario (28 ordinis Aratei) *habet st. in capite,* in Orione (32) *h. st. in capite III claras,* similia in Canis, Leporis, Nauis scholiis (33—35). integros habent catalogos signa omnia, quae ante

---

[3]) Eam tantum eorum partem dico, quae ex exemplari paullo contractiore eiusdem libri graeci, quo et Hyginus et scholiasta Basileensis usi sunt, scil. 'Eratosthenis catasterismorum' (u. Robert l. c. p. 23), nonnullis aliunde additis translata a Breysigio scholiis Strozzianis subiuncta est (p. 111,15—182,23). de ceteris commentationibus ad astronomiam pertinentibus, quas iisdem codicibus seruatas eodem nomine conplexus est Breysigius, siue una cum illa parte ab eodem homine conpilata, siue postea adnexa sunt, hic non est agendum.

[4]) sic in *D,* qui eadem continet (u. infra); de Breysigii codicibus u. eius praef. p. XXVII. etiam ex singulorum scholiorum initiis elucet non carminis uersus respici, sed singula signa deinceps, ita ut posterius ad id quod praecedit particulis adnectatur, percenseri.

[5]) Haec sola cum enumerentur, desunt et planetae et circulus lacteus, qui in Basileensibus, quae uere sunt scholia Germanici carminis, ex graeco exemplo uersi exstant (ad uu. 437 sqq., 443 sqq.; Robert l. c. p. 194 sqq.). idem factum est in libro illo similis condicionis ex Hygini tertio libro excerpto, quem Hasperus edidit (u. supra p. 77 sq.), in ea signorum breui enarratione cui 'Inuolutio sphaerae' inscribitur (p. 224 Breys.), in 'excerpto Parisino' (u. infra).

SCHOLIA HARLEIANA.

INDEX NOTARVM.

Scholiorum codices

A = Harl. 647 saec. IX/X. contulit Vogels. in meum usum denuo excussit Hilgard.

K = Cotton. Tib. B 5 saec. XI. contulit Vogels. ego adhibui conlationem a uiro quodam docto Anglo factam.

C = fragmenta codicis Uercellensis a Cyriaco seruata.

Hygini codices et editiones

B = Bruxell. 10078 saec. XII. a Bursiano conlatus.

D = Dresd. 183 saec. IX/X. a Bunteo adhibitus. hunc ipse contuli.

F = Friberg. saec. XV. ab Eduardo Heydenreich uulgatus.

G = Guelferb. saec. XII. a Bunteo adhibitus.

M = Montepess. 334 saec. X. a Bursiano conlatus.

N = Guelferb. saec. XV. mutilus. a Bunteo adhibitus.

P = Paris. 8663 saec. XI. a Bursiano conlatus.

R = Regin. 1260 saec. IX. a Bursiano conlatus.

U = ed. princ. Uenet. 1482.

V = Vossianus primus a Stavereno adhibitus, nunc Lugdun. 84 saec. XI. ex hoc a Carolo Robert conlato nonnullas tantum lectiones licuit proferre.

X = Hygini codicum archetypus.

Y = scholiorum archetypus Hyginianus.

---

aestiuum et aequinoctialem circulum, supra caput Arietis, non longe ab Andromed*ae* dextro crure. habet stellas III. (sunt stellae III.)

3. Pisces. Diognetus Erythraeus ait quodam tempore Uenerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphraten uenisse. eodem loco repente Typhona de quo supra diximus apparuisse. Uenerem autem cum filio in flum*e*n se proiecisse et ibi figura piscium formam mutasse. quo facto periculo liberatos. itaque postea Syros, qui *h*is locis sunt proximi, destitisse pisces esitare, quod uerentur capere, ne simili causa aut deorum praesidia inpugnare uideantur, aut eos ipsos capere. Eratosthenes autem ex eodem pisce natos hos dicit de quo posterius dicemus.

Schol. codd. *AK.* ***2.*** 11 capud *K* | 12 andromede | HAB. [illegible] III *A* | *uerba* sunt stellae III *dextro figurae lateri a m. rec. in A adscripta om. K. totidem stellae sunt pictae in A.*

AC. ***3.*** Piscis australis qui et notius habet stellas XV *(totidem sunt pictae) extra figuram prioris piscis manus recentior in A adscripsit (in eiusdem cod. marg. inf. m. rec. habet* PISCES) | 1 Erithreus *C* | 2 Syria *C* | ad] de *A* | Euphratem *C* | 4 in flumine *A*; *om. C* | 5 formam] de formam *A* | quod *A* | 6 is *A* | pro proximi *A (prius* pro *in fine uersus)* | esitare e *(uel* f) *A* | 7 quod uerentur capere *om. C* | causa aut] caussamut *A* | praesidiaa in inpugnare uideanntur *A* | 8 impugnare *C* | Eratosthenes — stellarum XVII (*u.* 16) *in A alteri pisci sunt inscripta, cui haec adpinxit m. rec. (capit. litt. ut ubique):* Piscis aquilonius qui et boreus habet stellas XII *(totidem sunt pictae). eandem scholii partem Cyriacus praefixis uerbis* Ad alium piscem *a priore secreuit. uinculo quo pisces coniunguntur in A adscriptum est* in uinculo stellae VIIII *(totidem pictae).*

Hyg. codd. ***2.*** 11 aestiuum circulum et aequinoctialem *P* | capud *DR* | arieti D^1 | 12 longe *om. F* | crure — III)] crure et Persei manu sinistra conlocatum. cum Ariete toto occidens, exoriens (oriens *D*β) autem cum eiusdem dimidia priore parte. habet stellam in unoquoque angulo I. *Hyg.*

3. 1–9 = *Hyg.* II 30 | 1 deognetus D^1B diogetus GP^1 diogenetus R^2P^2 (diognetes '2 *Voss.*') diogenetes *(H)*μ Diogenites *U*σ Diogenes *F* | erythracus *D (sed fuit* errythracus) *R(OH)*σμ erithracus *M* erithacus *G* erithrachus *U* erithratus *B* erythratus; *F* entracus *P* | quodem D^1 | 2 copidene R^1 | siriam *DB* | flumen Euphraten] eufraten flumen *G* | euphrathen *D* eufraten *F* eufratem *U* Euphratem *edd.* | 3 eodem] eo *B* et eodem *FU edd.* | loco *om. Micyll.* | tiphona *MB* Typhona giganta *FU edd.* | qua *D* | 4 figuram piscium forma *X u. not.* | 5 liberatos] esse liberatos *Hyg.* | 6 his] *sic* σμ in his *Hyg. u. not.* | destitis D^1 | haesitare *R* hesitare M^1 edere D^2M^2Gβ cedere *B* | 7 uerentur] uereantur eos *Hyg.* | causam D^1 | eorum *F* | 8 impugnare *RB* | uideantur impugnare *P* | uidetur D^1 | captare *Hyg.* | eratostenes *D* erathostenes *B* | 9 eodem] eo *Hyg.* | pisces *P* | hos *om. G* homines *FU edd.* | postea *F* post *U edd.*

Horum alter boreus, alter notius appellatur, ideo quod unus eorum qui boreus dicitur inter aequinoctialem et aestiuum circulum sub Andromedae bracchi*o* collocatus [est] arcticon polum spectans constituitur. alter autem est in zodiaco circulo extremo sub scapulis Equi *non* longe ab aequinoctiali circulo conlocatus, spectans ad occasum. hi pisces quibusdam stellis ut lineola coniunguntur. stellarum XVII.

4. Perseus. hic nobilitatis causa et quod nouo genere concubitionis erat natus ad sidera dicitur peruenisse. qui missus a Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas a Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria et petasum accepit, praeterea galeam,

---

Schol. codd. *AC.* ***3.*** 10 borius | ideo quod] ideoque *C* | 11 aequinoctiale *C* | aestiuom *A*; *tamen* aestiuum *scripsi u. cap. II § 1* | circulum] Θ *C* | 12 Andromede *C* | bracchia *A* brachia *C* | colocatus est arcticon dolum *A* collocatus est et arcticon in polum *C. in archetypo* est *pro* et *(u. Hyg., sed potest deesse copula) scriptum uidetur fuisse, tum in C* et *insertum* | 14 capuli *C* | non *om.* | collocatur *C* | 15 at *A* | ii *A* Hii *C* | 15/16 uut piniola coniumguntur *A* | *sub capite huius piscis (fortasse ab eadem manu teste Hilgardo) scriptum est* HIC PISCIS AQUILONIUS andromedae est humerus quia aquiloni est proximus *(u. not. ad* 1 *in.).*

4. PERSEVS *in A a. m. rec. in marg. inf. et sic ubique* | 1 mobilitatis *C* | 3 Polidicte *C* | ma agnetis *A* | at *A* | Gorgonam *C* | 4 existimatur tur | Pegasum *C*

Hyg. codd. ***3.*** 10–16 = *Hyg.* III 29, *p.* 93,21–94,6 | 10 Pisces horum alter notius (nothius *P* notus *U*; *littera* i *etiam in D expuncta erat, sed puncta rursus sunt deleta)* alter boreus *X* | appellatur *om.* σ | ideo] ideoque σ | 12 sub brachio Andromedae *R* sub Andromedae brachio *X* | collocatur D^1 | est arcticon] et arcticum *X (sed* articum *B* et *om. G) de acc. forma u. not.* | 13 exspectans *D* | autem] etiam *F* | est *om. B*σ | extremo — circulo (*u.* 14) *om.* D^1, *in marg. add.* D^2 *sed omissa uoce* equi | 14 scapulis] scapilio *coni. Scheffer* | collocatus *X* (*sed* collocatur *R)* | 15 exspectans *D* espectans *M* | hii *RGP* | pices *R* | quibusdam] cuiusdam *F* | stellas *B* | lineolo *D* uineda *F* | 16 coniunguntur. stellarum XVII] ab Arietis pede primo coniunguntur. quorum inferior ante occidere et exoriri uidetur. habet autem stellas XVII et boreus omnino XII. coniunctio eorum habet *eqs. Hyg.*

4. 1–14 = *Hyg.* II 12, *p.* 46, 5–21 | 1 hic *om. VP* | causae D^1 | nouo] inusitato *Hyg. (in D* o *ex* e *correxit eadem manus* inuisitato *U*σ*)* | 2 concupiscionis D^1 concubicionis D^2 | esset *Hyg.* | dicitur ad sidera *G* | 3 polidecte *RBF* polydete *P* | filia M^1 | 4 pegasum D^1VF | preterea *D* praeterea et *RB*

qua *in*dutus ex aduerso non poterat uideri. quam Graeci aidos dixerunt, non ut quidam inscientissime interpretantur eum Orci galea usum, quae res nemini docto probari potest. fertur etiam a Uulcano falcem accepisse ex adamante factam, [ex] qua Medusam Gorgonam interfecit, quod factum nemo non scripsit. sed ut ait Aeschylus in Phorcis*i* † quae utraeque uno oculo usae existimantur et ita suo quaeque tempore accepto oculo uigilasse. hunc Perseus ab una earum exceptum in paludem Tritonidam proiecit. itaque custodibus exc*a*ecatis facile Gorgonam somno sopitam interfecit. cuius caput Minerua in pectore dicitur habere. cuius sinistrum crus et umerum laeuum circulus aestiuus diuidit. (sunt stellae XVIII).

Schol. codd. *AC.* **4.** 5 qua] quam *C* | dutus *A* | indutus — quidam *(u.* 6) *om. C sed in fine huius scholii habet* diutius ea aduerso non poterat uideri, quam Graeci αιδος dixerunt *u. cap.* II § 2 | 7 etiam] et *C* | 9 nem *A* | 10 Aeschilus *C* | phorcisu *A* Phorcis *C* | 12 uno *A* | 13 excecatis *A* excitatis *C* | 15 crus *om. A* | umerum (humerum *C*) laeuum] umeralem *A* | circulus] in circulus *C* | diuiditur *C in quo sequitur* diutius — dixerunt *u. supra ad u. 5* | 16 *hoc in A a m. rec. inter pedes Persei grassantis scriptum est. om. C (totidem sunt pictae).*

Hyg. codd. **4.** 5 quam *P* | induitur D^1 | quam] itaque *Hyg.* | ΑΕΙΔΟϹ *DMBGN* ΑΝΙΔΟϹ *R* ΑΗΘΔΙΟϹ *P* κυνέην τοῦ ὀρκοῦ *F om. U* ἀΐδος *uel* ἄϊδος *edd.* Ἄϊδος β | 6 dixerunt] galeam dixerunt esse *Hyg. (sed* g. e. d. *BGF)* | quidem R^1 | inscientissimi *F* | 7 nemine D^2 a nemine *R* | potest probari *X* | 8 a] *in D uidetur fuisse* u | ex *om. Hyg.* | 9 medussam D^1P | gorgona D^2 (m *expuncta, sed puncta paene erasa sunt) MRPF* βρ gorgonem *BG*σμ *u. not.* | nemo non scripsit] *sic* MR^2 nenon scripsit D^1 nemo conscripsit R^1D^2GFNU *edd.* β nemo scripsit *VP* nemo scribit *B u. not.* | 10 Aeschylus] Aeschylus (heschilus *R* aeschilus *MB* aescylus *P*) tragoediarum scriptor *Hyg.* | Phorcisi] Phorcisi, Graeae fuerunt Gorgonum custodes, de quibus in primo libro Genealogiarum scripsimus *(huius loci memoriam codicum MRBP Bursianus uulgauit annal. philol. a. 1866* p. 762 n. 2, *cf.* ρ *p.* 249; *in D haec differunt:* phorcus isigreao *m.* 1, gorgoneum, in quibus *m.* 1) *u. not.* | utroque D^1 | 11 quoque D^1M^1R quequae D^2 | uigilias egisse *Hyg.* | 12 ab una earum] una earum (uinearum D^1) tradente *Hyg.* | Tritonida *MRPU edd.* ρ | 13 proiecit itaque] proitaque M^1 | gorgona *MFN* tritonida gorgona *P* Gorgonem μ | 14 consopitam *Hyg.* | cui R^1 | caput Minerua] capit manustua D^1 | habere] habere collocatum. Euhemerus quidem *eqs. Hyg.* | 15 = *Hyg.* III 11 *p.* 85,20 *sq.* | 15 cuius] Perseus huius *Hyg.* | diuidit] a reliquo corpore diuidit. ipse *eqs. Hyg.* | 16 *om. Hyg., cf. p.* 86,4 omnino est stellarum XVIIII (omnino ordo stellarum XIIII *R* o. e. st. XVII *G).*

5. Pliades *scholiis Hyginianis carent. imagines earum superscriptis nominibus ex codice A expressae sunt ab Ottleio l. c. tab. XIV. u. cap.* II § 3 *in.*

6. Lyra inter sidera constituta est hac ut Eratosthenes ait de causa, quod initio a Mercurio facta de testudine Orpheo *est* tradita, qui Calliopes et O*e*agri erat filius eius rei maxime studiosus. existimatur suo artificio feras etiam ad se a*u*diend*um* a*d*licuisse. qui querens uxoris Eurydices mortem ad inferos descendisse existimatur et ibi deorum progeniem suo carmine laudasse praeter Liberum patre*m*. *h*uius enim obliuione ductus intermisit ut Oeneus in sacrificio Dianam. postea igitur Orpheus, ut complures dixerunt in Olympo monte, qui Macedoniam diuidit a Thracia, sed ut Eratosthenes ait in Pangae*o* sedens cum cantu delectaretu*r*, di*c*i*tur* e*i* Liber ob*i*ecisse Bacchas, quae corpus eius discerperent *in*terfecti. se*d* [ut] alii dicunt quod initia Liberi

Schol. codd. *AK.* ***6.*** *in K huic scholio inscriptum est* FABVLA FIDES QVAE ET LIRA; *in A m. rec. in marg. inf. adscripsit* FIDES QVAE LIRA | 1 Lira *K* | ac *K* | 2 est *om.* | 3 opagri *A* | studiosius *K* | 4 addiendas *A* audiendas *K* | aplicuisse *A* applicuisse *K* | 5 eurydicis *K* | 6 lauddasse *A* | 7 patre uiuss *A* | intermisit ductus *K* | 8 eneus *K* | 9 macedonia *K* | 9/10 atbraccia *K* | 10 pangae | 11 delectaretur dicitur] delectaret udit *A* delectaret uidit *K* | ei] et | obgecisse *A* | 12 discerperenterfectis et ut *A* discerperent interfectis et ut *K* | initio a libero *K*

Hyg. codd. ***6.*** 1—17 = *Hyg.* II 7, *p.* 42,24—43,15 | Libra *B sed* b *eras.* Lira *D* Lyra autem *FUς* | astra D^1PVFU *edd.* | collocata RB^1 uti *PFUς* | 2 inicio *B* | a] d͏ͣe *B* | orfeo *D* | 3 Oeagri] *in D fuit* egri, e *in* o *mutauit eadem manus,* a *superscripsit m. 2* | erat *om. X*; *idem* erat *legisse uidetur Isid. orig.* III 22, 8: et Orpheo tradidit qui erat huius rei maxime studiosus | filius] filius fuit *ed. Uen. a. 1512 ς Micyll.* | studiosus] studiosus fuit '*Voss. tert.*' *Fβρ* (ei rei maxime studuit '*alter*' *cod. Morelianus*); studiosus. itaque *Hyg.* | 4 ad] de M^1 | te D^1 | audiendum *om.* D^1 audiendi causa *BFUς* | adlicuisse] *sic Dβρ* allicuisse *MRBGFNU edd.* applicuisse *Isidor. orig.* III 21, *P*; adplicuisse *V. u. cap.* II § 1 *adn.* 13 | 5 quaerens *D* | eurydicis M^1R euridicis *D* (e *superscr. m. 2)* euridis *P* | infereros *D* | descendisse ad inferos *N* | 6 deeorum D^1 | progenies D^2 | progeniem deorum *PF* | elaudasse D^1 | propter R^1 | 7 huius] hunc *Hyg.* | praetermisit *Hyg.* | 8 eoneus R^1 oenus D^2 eneus *B* oeneus pater tidei *N* | igitur] dicitur *B* | ut] ut etiam *FU* | plures *U* | 9 olimpo *DRB* olympho *P* 9/10 a tracia *MRB* et trachiam *N* (et a thracia '*Voss. sec.*') | 10 ut] et R^2 ærathosthenes *D* (a *pro* æ *m. 1*) arestotenes *B* erastotenes *P* | pancaeo *MN* panchaeo *B* (pancheo '*Voss. tert.*') panceo *DGP(O)* pauceo *F* Plancaeo *U* pancaheo *R* (panceeo '*Voss. prim.*' panteo '*Voss. sec.*') | 11 Liber ei *Bςμ* baccas D^2NU bachas *RG* bacas *B* bauccasse D^1 | Bacchas obiecisse *FU* | quae corpus eius *om.* D^1 | 12 decerperent *N ed. Paris. a.* 1517 *Micyll.* | ut *om. Hyg.* | inicia *DB* | Liberi sit] sit Liberi *R*

sit speculatus i*d* ei accidisse. Musas *a*utem collecta me*m*bra sepulturae mandasse et lyram qu*o* maxime potera*nt* be*ne*ficio illius memor*i*ae causa figuratam stellis inter sidera constituisse Apollinis et Iouis uoluntate. quod Orpheus maxime Apollinem laudaret. Iup*p*iter autem filiae beneficium concessit.

L*y*ra *a*utem posita est contra regionem eius qui locus *est* inter genu s[inistrum] et manum sinistram eius qui Engonasin uocatur. cuius ipsa testudo spectat arcticon circulum. summum autem cacumen ad polum notium contendere uidetur. quod signum Virgin*e* oriente occidere. cum Sagittario exoriri persp*i*citur. habet autem in ipsis testudi*nis* lateribus singulas stellas. in summis cacuminibus eorum quae in testudine*m* ut bracchia sunt coniecta singulas. in medi*i*s i*s*dem quos umeros [ut] Era-

Schol. codd. AK. **6.** 13 [illegible] A [illegible] K accedisse K [illegible] utem A [illegible] A [illegible] A 14 mendasse K [illegible] K quae potenterat [illegible] 15 [illegible] 17 [illegible] A [illegible] K 18 Eramutem A lira autem A [illegible] est om. A 21 [illegible] K 22 uirgini perspecitur 23 [illegible] A 24 testudine [illegible] bracchia K 25 medis idem

Hyg. codd. **6.** [illegible] 14 mandasse] tradidisse [illegible] maxime [illegible] potuerant [illegible] 15 constituisse] posuisse [illegible] 16 uoluntate [illegible] quod Io id in [illegible] quos primum [illegible] eius loco d [illegible] Apollinem maxime [illegible] 17 [illegible] laudaret [illegible] idem iam [illegible] autem om. [illegible] filiae [illegible] filio [illegible] beneficio [illegible] 18—27 = Hyg. [illegible] posita [illegible] posita est Io [illegible] eius loci Hyg. [illegible] 20 arcticon [illegible] quod in [illegible] dent [illegible] spectandi [illegible] 312 [illegible] Hyg. [illegible] 22 signum] haec lyra [illegible] 22 [illegible] occidere uidetur et [illegible] 23 [illegible] 24 quae Io [illegible] collocata [illegible] coniecta uel [illegible] singulas [illegible] 25 [illegible] testudinis Eratosthenes [illegible] umeros sic Io [illegible] om. Hyg. eratosthenes Io

tosthenes dicit singulas, *in* scapulis ipsius testudinis unam, unam in basi.

Nonnulli etiam dixerunt Uenerem *c*um Proserpina ad iudicium Iouis uenisse, cui earum Adonium concederet. quibus a*b* Ioue Calliope*n* datam iudicem, quae Musa Orphei est mater. eam iudicasse, ut dimidiam partem anni unaquaeque *e*arum possideret. propter quod Uenus irata mulieribus quae in T*h*racia sunt carpere dedit.

7. Olor. hunc cycnum Graeci appellant. qu*e*m complures propter ignot*a*m illis historiam communi genere auium ornin appellauerunt, de quo haec memoria*e* prodita est causa. Iup*p*iter cum amore inductus Nemesim diligere coepisset neque ab ea ut sui copiam faceret inpetrare potuisset, hac cogitatione

***Schol. codd.** AK.* **6.** 26 in *om. A* | scapt *K* | unam in basi] in basi I *K* | 28 uenerem uenerem qum | ad iud. Iouis] iudicium iudicium ad iouis (iouuis *K*) | 29 cui] cui cui | *uerba* quibus — sunt (*u.* 33) *bis exstant in A (sed inferiore loco scriptum est* que musa *et* muleribus) | ab] ad | 30 calliopem | 31 unaquaequae parum | 32 tracia

7. CIGNUS QUI ET OLOR ET ORNIN *in marg. inf. codicis A a m. rec.,* FABULA CIGNI *scholio inscribit K* | 1 holor *K* | cignum greci appellantur *K* | quam | 2 ignotum | orum *K* | 3 memoria *A* | iupiter | 4 nequae

***Hyg.* codd.** **6.** 26 dicit] finit D^1M^1 finxit *V* fingit *ceteri* (*idem in DM correctum a m. 2*) | singulis D^1 | testitudinis *D* | unam] duas *FU et* '2 *Voss.*' | unam in basi] in ima lyrae (lyra *B*σμ lyram *G* lyri D^1; in imo lyrae βρ *ex coniectura Munckeri*) quae (que D^1) ut basis totius uidetur unam *Hyg.* | 28—33 = *Hyg.* II 7, *p.* 44, 5—12 | etiam *om. FU, in D ante hanc uocem eras.* e | Uenerem *om.* DM^1RB | 29 uenisset *DRP* '*Voss. sec.*' | dearum D^2 erum B^1 | adonim *DBGFN*β adonin *MRPU edd.* (*u. not. ad* I 22) | quibus] cuius M^1 | 29/30 Calliopen ab (a *BU*σ) Ioue *X* | 31 eam] itaque *X* | uti *X* (ut *F*) | dimidiam] *in D a m. 2 super hanc uocem scriptum fuit* deã *sed rursus deletum est* | earum unaquaeque *X (in D corrector uocem* unaqueq: *ante* anni *transponi iubet)* | 32 propter — (33) dedit] Uenerem autem indignatam quod (ut *FU*) non sibi proprium concessisset, obiecisse omnibus quae in Thracia essent (erant *R* sunt *FU*) mulieribus, ut Orphea (orphei *RG*) amore (*in D fuisse uidetur* a maiore) inductae ita sibi quaeque appeterent (appeteret *FU*σμ), ut membra eius discerperent. *Hyg.*

7. 1—16 = *Hyg.* II 8, *p.* 44, 19—45, 11 | 1 holorem *F* Olorem *U* | cignum *RBGPN* cicnum *M* cingnum *D* | Graeci cygnum (κύκνον μ) *GFU edd.* β | conplures *DG*β | 2 historiam illis *FU* | ornim *GFNU* ὄρνιν σμβ | auium ornin *om. B* | 3 nominauerunt *BFU* | 4 amorem *D* | Nemesim] *sic RF* Nemesin *ceteri* | 5 sui copiam faceret] secum *(om. D^1)* concumberet (cubaret *FNU*) *X* | impetrare *X*

amore est liberatus. iubet enim Uenerem aquil*a*e simulatam se sequi, ipse in olore*m* conuersus *ut* impetum aquilae uitans a*d* Nemesim confugit et in eius gremio se collocauit. qu*em* Nemesis non aspernata amplexum *ten*ens somno est consopita et ab eo compressa. Iuppiter autem auolauit, et quod ab homin*ibus* longe uolans uidebatur, inter sidera dictus est esse. quod ne falsum diceretur, Iuppiter ex facto cygnum uolantem et aquilam sequen*tem* collocauit in mundo. Nemesis autem, ut quae auium generi *i*unc*t*a, mensibus actis ou*u*m peperit, quod Mercurius auferens detulit Spartam et Ledae sedenti in gremium proiecit. ex quo nata dicitur Helena, quam Leda suam *filia*m *dicit.*

Exori*tur* autem cum Capricorno. stellas habet XIIII.

Schol. codd. *AK.* **7.** 6 aquile | simulatu *K* | 7 olore *A* | ut *om.* | at *A* | 8 quae *A* que *K* | 9 amplexus *K* | ens *A* eius *K* | sompno K | consopitae *A* consepita *K* | 10 comp praessa *A* compraessa *K* | homines *A* omnibus K | 11 int ter *A* | ne] ē *K* | 12 iuppit ter *A* | cignum *K* | sequen *(in fine uersus) A* | 13 ut—(15) Spartam] ut quod auium peperit quod est generis tunc a mensibus actis ouam spartam *K* | 14 iuncta] tunc a | ouom *A* (*u. ad* **3** 11) ouam *K* | quod] pquod *A* | 16 nata] nata esse *K* | haelena *K* | filiam dicit] *in A legi tantum potest* m, *praecedunt quattuor litterae euanidae, uix* filia *teste Hilgardo,* FIΛI *legit is qui Reifferscheidii in usum codicem descripsit;* filiam dicit *K* | 17 exori *A* | capric corno *A* | XIII *K*

Hyg. codd. **7.** 6 amore] ab amore *R* | liberatur D^1 | aquile *D* aquila *F* | similatam *MBP*σμ | se sequi] seseque *DMGFXU*, se sequi. seseque σμ | 7 olerem D^1 | conuersus] conuertit et *BG*σμ | impetum aquilae uitans] aquilam fugiens *X* | 8 Nemesin *X (F = A)* | fugit *NU* | 9/10 et ab eo compressa. Iuppiter] quam dormientem Iuppiter compressit (conpr. *R*). ipse *Hyg.* | 10 auolauit autem ipse *G* | euolauit *R sed correxit eadem manus* | quia *RFU* | ab hominibus *om.* R^1 *post* uolans *inseruit* R^2, ab omnibus *MF* | longe] alte *Hyg.* (*in D m. 2 exhibet* apte, *uidetur fuisse* ad te) | 11 uolans] uolans caelo *Hyg.* | est *om. B* | esse] esse constitutus *X* (esse *om. R*) *u. not.* | falso *R* | 12 uideretur *FU* uide *G* | e *Hyg.* (hoc e *R*) | cygnum] eum *X* (*sed* eam D^1M^1R) | consequentem D^2FXUσβ | 13 locauit D^2 (collocauit, *suppunxit m.* 2) β | 14 iuncta] esset iuncta *Hyg.* | peperit] procreauit *Hyg.* | mercuribus D^1 | 15 spartum D^1 | idę D^1 lledę D^2 | in gremium] ingenium D^1 | proiecit in gremium *U* | 16 nata dicitur] nascitur *Hyg.* | Helena] Helena ceteras (ceteris *U*σ) specie corporis (c. sp. *U edd.*) praestans *Hyg.* | ledam D^1G | filiam suam *G* | familiam *M, corr. ead. m.* | dicit] nominauit. alii autem *eqs. Hyg.* | 17 *cf. Hyg.* III 7, *p.* 84, 7. 9 | stellas habet] omnino habet stellas *Hyg.* (omnes h. st. *R*, h. omnino st. *V sed* omnino *a m. rec. additum*) | XIIII] *sic* ρ, XII DM^1RVPU, XIII M^2BGFσμβ

8. Aquarius. hunc complures esse Ganymedem dixerunt, quem Iuppiter propter pulchritudinem corporis ereptum [a] parentibus deorum ministrum fecisse existimatur. itaque ostenditur ut aquam aliquo *infundens. Hegesianax autem Deucaliona dicit esse, quod eo regnante tanta uis aquae de c*aelo profusa sit, ut cataclysmos fieret.

Pedes *habet* in *hiem*ali circulo defixos, manum autem sinistram usque ad Capricorni porrigens tergum. dextera iubam Pegasi prope contingens spectat ad exortus. qui cu*m* ita sit figuratus, necesse est corpore eum prope resupinato uideri. effusio autem *a*quae peruenit ad eum piscem qui solitarius figuratur, de quo posterius dicemus. habet autem stellas XIII.

9. Capricornus. huius effigies similis est Aegipani, quem Iuppiter [et] quod cum eo erat nutritus in sideribus esse uoluit ut capram nutricem, de qua ante diximus. hic etiam dicitur,

Schol. cod. *C.* ***8.*** 1 Aquarium hunc | Ganimedem | 4 infundens — (5) de *om., u. cap.* II § 2 | 5 coelo | 6 cathaclismos | 7 habet *om.* | hiemali] geniali | 8 jubeam | 9 cui inita | 10 propere supinato | 11 quae

K. ***9.*** *inscriptum est scholio* FABVLA CAPRICORNVS

Hyg. codd. ***8.*** 1–6 = *Hyg.* II 29, *p.* 70, 8–13 | 1 conplures *DMβ* | Ganymedem (ganimedem *MRB* ganimeden *P*) esse *X* | 2 propter *om.* D^1 | corpores D^1 | ereptum *om.* R^1 | a *om. Hyg. (sed habet P)* | 3 deeorum D^1 | 4 aliquando D^2 (aquilo *Voss. sec.*) caliculo *coni. Scheffer* aquali β aliquo *recte iam restituit Bursianus* | hegessianax *R* hegesimax *F* hegesinax *U* | deucalion *DMRBGP* deucalionem *F* | 5 quod eo *et quae sequuntur usque ad u.* 15β traditum sit omni- (omnibus *pro* hominibus) *in D a m. 2 in rasura scripta sunt* | de] se de *X (idem D ex quo* β se e *sumpsisse se dicit)* profuderit *X* | 6 cataclismus *DMRBF* cataclysmus *GPU edd.* β | fieret] factus esse diceretur. Eubulus autem *eqs. Hyg.* | 7–12 = *Hyg.* III 28, *p.* 93, 8–13 | Aquarius pedes habet (habet pedes *FU*) *Hyg.* | in *om.* D^1 | fixos *FU* | autem *om. MR* | 8 ad *om. G* | *post* capricorni *in D unius litterae* (ũ ?) *rasura* | tergus *(FU = schol.) X* | dextram *DRFU* dextra *ceteri* | iubae Pegasi *RFU* Pegasi iubam *G* | 9 prope *om. G, post uocem sequentem posuit R* | coniungens *DRβ u. not. ad* **18** 5 | exspectat *DM (in D post hanc uocem eras.* a*)* spectans *Micyll.* | ortus D^1 *('Voss. sec.')* ortum $D^2Rβ$ *u. not. ad* **1** 13 | 10 eum corpore *GU* | eum *om. F* | 11 autem *om. Hyg.* | 12 superius D^1 | *post* dicemus *omissa sunt in scholio quae Hyginus de Aquarii ortu et occasu et de singulis eius stellis dicit. summam addit in u.* 18β: omnino XIIII, *sed* XIII *G* XII D^2P XXII D^1R; XVII *restituit* ρ

9. 1–7 = *Hyg.* II 28, *p.* 69, 16–22 | CAPRICORNIUS D^1 | aegypani *DBP* aegippani *R* | 2 et *om. Hyg.* | in sideribus esse uoluit] ut cum eo esset in syderibus uoluit *F* cum eo esse uoluit *U*

cum Iuppiter Titanas obpugnaret, primus obiecisse eum hostibus timore*m* qui panicos uocatur, ut Eratos*th*enes dicit. hac etiam de causa eius inferiorem partem piscis esse deformatam, quod muricibus host*e*s sit iaculatus p*ro* lapidum iac*t*ione.

Capricornus occasum [a]spectans et totus in zodiaco circulo deformatus caud*a* et toto corpore medius diuiditur a*b* hiemali circulo, subpositus Aquarii manu sinistra. occidit praeceps, exoritur autem directus. et habet in naso stellam unam, infra ceruices unam, in pectore duas, in prim*o* pede unam, in posteriori pede alteram, *in* interscap*i*lio VII, in uentre V, in cauda III, omnino stellarum XXVI.

Schol. cod. *K.* **9.** 5 timore | eratostenes | aetiam | 7 hostis | per | iaccionem | 9 caude | ad | 12 prima | 13 in interscapilio VII] interscaplio tem ·VII·

Hyg. codd. **9.** 4 cum] quod cum *(F)U*σ | tytanas *DP* | oppugnaret *MRP* oppugnarat *F* | prius *F* | eum *om. X* | hostibus (h *superscr.*) *R* | 5 paniscos *D* (cos *a m. 2 partim in rasura scriptum, in qua fuit* iscos *uel tale quid*) *MU* panistos *F* paniscuos *BG* πανικός σμβρ | uocatur] appellatur *Hyg.* | ut Er. dicit] ut ait Eratosthenes *X. post haec uerba lacunam statuit* ρ, *quem uide* | 6 causa] *in D fuit* causae *sed correxit eadem manus* | huius *FU* | deformatione *G* formatione *MRBP*ρ formationem *D ed. Ueneta a. 1512 et edd. inde a* σ, β formatio *FU u. not.* | quod] *U edd.*, et quod *codices mei omnes. sed locus uidetur turbatus* | 7 muricibus] id est maritimis conchyliis *add. FU edd. in D* rici *in rasura scriptum est, fuisse uidetur* neri | iaculatus] aulatus *R*[1] | lapideum *D*[1] | iactatione *GPFU edd.* β | 8—14 = *Hyg.* III 27 | ad occasum spectans (exspectans *D*) *Hyg.* (*de* ad *omisso u.* **6** 20) | circulo] in circulo *P* | 9 deformatur *D*[1]*R Bursian* | et *om. DM*[1]*R*[1]*P*, cum *R*[2], a *Burs.* | medius *om. RM*[2] *Burs. u. not.* | 10 suppositus *X (*subp. *B)* | aquarum *D*[1] | manu sinistra] sinistra manu *G* manui sinistrae *FU edd.* manu sinistrae *ex coniectura Munckeri* β | occidit] occidit autem *U* | 11 exoritur autem] exoritur *R* et exoritur *F* | erectus *G* | et *om. G* hic *R* sed *ceteri* | habet] in singulis cornibus singulas *inseruit* ρ. *idem post* in naso st. u. *addit* in capite II | in nasu stellam *G* stellam in naso *FU* | 12 ceruicem *GFU* | primo] priore *Hyg.* | posteriori pede] priore (priori *D*[1]*R* alio *P 'Leid.'*, summo *coni.* ρ) eodem *X uide not.* | 13 in *om. codd.* | interscapilio VII] Interscapillio habet stellas VII *FU cf. Scheffer.* | V] VII *FU* | III] II *Hyg.* (*sed* V *P*) | 14 omnino stellarum] o. est st. *X* (o. est st. ordo *R* et ita est o. st. numerus *F* et est numerus st. *Micyll.* et est o. st. *U*) | XXVI] *sic DMRBGP*, XX *(tot enumerantur)* σμ, XXI *F* (*ed. Paris.* 1517) *Micyll.;* XXII *U* (*sed ed. Uen. a. 1512 ut solet Ptolemaei summam exhibet* XXVIII) *cf. u. 13 ubi U septem pro quinque stellis* (=*F*) *habet;* XXIV βρ.

10. Sagittarius. hunc complures Centaurum esse dixerunt, ali*i* autem hac de causa negauer*u*nt quod nemo Centaurus sagittis sit usus. hic autem quaeritur, qui uir equinis cruribus sit deformatus et caudam habeat ut Sat*y*rus. dicunt enim nonnulli hunc esse Cro*tu*m nomine Eu*ph*emes Musarum nutricis filium, ut Sositheus tragoediarum scriptor; eumque domicilium in monte Helicone ha*b*uisse et cum M*u*sis solitum delectari, nonnunquam e*tia*m studio uenationis exerceri. itaque pro merita [in siluis] adsiduitate magnam laudem adsecutum. nam et celerrimum *in siluis* et acutissimum in Musis extitisse. pro quo studio illius petisse Musas ab Ioue, ut eum in aliquo astrorum numero deformaret. itaque Iouem, cum omnia illius artificia uno corpore uellet significare, crur*a* equina fecisse, quod equo multum sit usus, et sagittas adiunxisse, ut ex *h*is et acumen et celeritas eius uideretur, caudam satyricam in corpo*re* finxisse, quod non

---

Schol. cod. *A.* ***10.*** *in marg. inf. a m. rec.* SAGITTARIVS | 2 ali | negauerint | 4 saturus | 5 croam | euflemes | 7 habuisse] nasuisse (*prima littera et* N *potest esse et* H) | msis | 8 enim | in siluis *huc migrauit in A, cum post* celerrimum (*u.* 9) *sit conlocandum* | 13 crurequina | 14 adiuncxisse ut exisset acumen | 15 corpo

Hyg. codd. ***10.*** 1—18 = *Hyg.* II 27, *p.* 68, 26—69,15 | Sagittarium complures hunc *P* | 2 autem *del.* M^2 | hic D^1 | de *om. B Mic.* | 3 queritur *DF* | qui uir] *idem habuit* D^1, quur D^2, cur *ceteri uide not.* | 4 Satyri *Hyg.* (satiri D^1B) = *epitom. et schol. Bas.* | 5 euphemis *DBG* | ut] ut ait *Hyg.* | 6 sostheus DMR^1 sotheus R^2P sosteus *BU* so$\overset{s}{\text{x}}$teus *F* | eumque] eum *X* (eam D^1) *u. not.* | morte D^1 | 7 helycone *RF* elycone *P*, *om. G* | com D^1 | non numquam *DG*(?)βρ nonnumquam *R* (*falso* β *in adnotatione 'uulg.* nonnumquam,' *nam edd. meae omnes idem habent quod A* nonnunquam) | 9 adsiduitate] diligentia *X* | magnam laudem assecutum *in D a m. 2 in rasura (praeter litteras* mag *in marg. additas) scriptum est* | assecutum *X* (ads. *M*) | 10 et *om. P* | extitisse] factum esse *X* | 11 eum *om. X, post* aliquo *inseruit F, post* numero *G*β | 12 deformaretur *RPU edd.* ρ | cum] fecisse et (et β *ex G et coniectura Schefferi,* ut *ceteri*) cum *Hyg.* | 13 crura eius equina *Hyg.* | multum sit usus] mulio (multo *'2 Voss.'*) satus esset R^1 uel mulo uenatus esset *coni. Bursianus* | 14 usus] unus D^1 | pro ingenio *post* sagittas *addunt FU edd.* | adduxisse *R sed correxit ead. m.* | ex his et acumen] ex istarum acumine *D, a m. 2 (praeter litteras* exi) *scriptum, maximam partem*
e et e
in rasura | et acumen et celeritas] acumen celeritas *M* acumin. celiritas *R (superscr. m. 2)* et celeritas et acumen *F* | 15 eius] *sic* β *ex G,* esse *ceteri* | causam *uidetur habuisse* D^1 | fixisse *DMRGFU*σμβ | quod] quod iam *D*β quod icon *R* (quod Croto *coni. Burs.*)

uocabula, nisi in linguam latinam sunt conuersa, aut ut graeca adferuntur — non raro adiecta interpretatione latina —, aut a scriptore loco nominis latini deficientis uel nondum usitati recipiuntur. sic prorsus ut latina usurpat Hyginus uerba suae aetatis consuetudine iam firmata[1]) *astra* (saepius tamen scripsit *sidera*), *astrologi* (iam apud Ennium; uide Weise l. c. p. 246), *sphaera* et *hemisphaerium*, *polus boreus*[2]) et *notius*. his accedunt signorum nomina, quorum pleraque — exceptis scil. propriis — in linguam latinam aut sunt conuersa aut recepta, ut *Draco, Leo, Cygnus* (saepius Hyginus scripsit *Olor*), *Hydra*[3]), *Lyra;* et ancipiti forma (u. ad **4** 9) *Delphin-Delphinus*, *Scorpius-Scorpio*, *Crater-Cratera* (*Cetus* lib. II = *Pistrix* ll. III et IV). deinde loco latinorum usurpantur *Arctos, Cynosura, Helice* (sed saepius *Ursa minor, maior*), *Arcturus, Bootes, Chela* et *Chelae, Deltoton, Engonasin,* [pro *Heniocho* Hygino magis placuit *Auriga*], *Ophiuchus* (quod ex

---

[1]) Praeter ea, quae ad astronomiam pertinent, haec apud Hyg. inueniuntur: *adamas, aelurus, athleticus, Baccha, basis, bracchium, caduceus, cataclysmus, Centaurus, comoedia, concha, etesiae, gigas, grammatica ars, historia, hora, horologium, ibis, lampas* (*lampadem* acc., u. p. XXXVIII), *nympha, petasus, poena, poeta, Satyrus, Satyricus, spira, symphonia, Threicia auis* (de hac forma u. Saalfeld Tens. it. s. u. *Thraces;* adiectiuum *Thracius* habes p. 42,10; cf. *Argiui* pp. 39,10. 58,9 et *Argeus* p. 48,2), *tragoedia, tyrannus, zona.* haec uerba omnia iam liberae reip. temporibus usurpantur, certe non post Augusti aetatem primum inueniuntur, cum hic Hygini liber ante primi p. C. saeculi finem confectus esse non possit. unum aeluri nomen apud Iuuenalem primum legimus (Weise l. c. p. 98), Threiciae auis pro grue (Seru. ad Aen. 10,265) nomen praeter hunc locum inueniri non uidetur. quae praeterea apud Hyginum leguntur graeca, tamquam peregrina esse apparet, quae infra una cum iis, quae caelestium rerum scientiae sunt propria, enumerabo. — ceterum monendum est, cum in hoc libro graeca satis sint rara, quamquam res e graecis fontibus sunt haustae, scatere graecis Hygini fabulas quae feruntur, quod et ipsum sic explicandum uidetur, ut latini libri graeca uersio rursus in latinam linguam translata (et uarie turbata et lacerata) 'fabularum' nomine ad nostram aetatem seruata sit.

[2]) Hanc formam ubique habet Hyginus, ita ut **3** 12 codicum *AC* lectio *borius* librario sit tribuenda.

[3]) Hoc cum Hyginus ubique habeat, uno quo hoc uocabulum in scholiis occurrit loco **22** 17 *Hydri* in *A* legitur pro *Hydrae*. sed retinendum est femininum (quamquam masc. uidetur fuisse usitatius), praesertim cum idem sit in Ciceronis carmine (= Ὕδρη Arat.; *Hydros* Germ. = Ὕδρος Pseudo-Erat.), cuius interdum rationem habuisse Hyginum non iniuria mihi uideor conicere. u. cap. IV.

aquil*ae* signum posita diuiditur ab eo circulo, qui utroque polo subiectus [est] ad Cancrum et Capricornum peruenit. huius [c]acumen ad Equi pedum regionem spectat, altera pars ad *u*meros Ophi*uchi*. haec occidit Uirginis exortu, exoritur autem cum Scorpione. habet omnino stellas IIII. quarum una est in principio materiae, altera in medio, duae reliquae in eo loco quo ferr*um* solet a*f*figi diuersae uidentur.

12. Aquila. haec dicitur Gan*y*meden raptum a*ma*nti Ioui tradidisse. quam etiam Iuppiter ex auium genere sibi dilexisse existimatur, quod unam hanc ex auibus traditum est memoriae contra solis exorientis radios uolatu contendere. itaque nunc super Aquarium uidetur collocata. *h*unc enim conplures Gan*y*meden esse finxerunt. nonnulli etiam dixerunt †

Agl*a*osthenes autem qui Naxiaca conscripsit ait Iouem [sub] C*r*ete subrept*um* Naxum delatum et ibi esse nutritum. qui pos*t*-

Schol. cod. *K.* ***11.*** 4 aquile | 7 umeros Ophiuchi] merosophim | 10 ferre | aere figi diuerse (*n. supra p.* 22)

A. ***12.*** *in marg. inf. a m. rec. scriptum est* AQVILA | 1 ganimeden *u. not. ad* I 22 | anti | 2 auiu um | 5 hunc] nunc | ganimeden | 7 aglosthenes | 8 cete subreptam | posquam

Hyg. codd. ***11.*** 4 diuiditur] uidetur *B* | utrique σμ | 5 est *om. Hyg.* | 6 cacumen] *sic PU,* acumen *Hyg.* | aequi *D* | expectat *D* espectat M^1 | 7 humerum *R* | aephiuchi D^1 ophiochi *F* Ophiulci *U (ut fere semper)* | tendit *post* Ophiuchi *add. Hyg.* | ortu (orto M^1), oritur *X* | 8 habet] habet autem *VGP* | omnes *R* | est *om. X* | 9 duae *om. F* | relique *D* | 10 adfigi *M*

12. 1—11 = *Hyg.* II 16, *p.* 55,12—17 *p.* 56,2—7 | 1 haec dicitur] *sic F,* haec quae dicitur *U,* haec est quae dicitur *ceteri* | ganimeden *DMP* ganimedem *RBGNU* Ganymedem *F edd.* β | raptum] rapuisse et *Hyg.* | iouit D^1 | 2 tradidisset D^1 | tradidisse] dicitur *add. N* | quam] hanc *X* | Iuppiter] primus *add. X* (primum D^2GN) prius ρ | dilexisse] *sic R, sed* delegisse *Hyg.* | delegisse sibi *FU*σ | 3 quod — traditum] quae sola tradita *X u. not.* | 4 orientis *U* | uolatu contendere] contendere uolantem *G* contendere uolare DM^1R^2B (*fuit* contradere) μβ, contendere ualere R^1M^2VPFUσρ *u. not.* | nunc *om. X* | 5 supra *DMRGP*β | equum D^1 | uidetur collocata] uolare uidetur *X* | quam plures *N* | ganymeden] *sic DM* ganimeden *P* ganimedem *RBGNU* Ganymedem *F edd.* β | 6 dixerunt] Meropem quendam fuisse *eqs. add. Hyg. p.* 55,17—56,2 | 7 Aglaosthenes] *sic editiones inde a* σ. *in codd. ut uidetur omnibus exstat* aglosthenes (*DMRFU*) *uel* aglostenes (*cf.* Ἀγλωσθένης? *Pollux 9,83*) | Naxica (naxia *D*) *Hyg.* | conscripsit] *sic GF,* scripsit *ceteri* | ait Iouem *om. G* | sub *om. Hyg.* | 8 Cretae *U edd. u. not.* | surreptum *MBGFNU edd.* | naxam *B* | postquam] cum *R*

Priusquam ad parallelorum nomina — in his *arcticos* et *antarcticos* — pergamus, ea, quae ut graeca uerba a scriptore laudantur, uidentur proponenda. in *X* autem graecis litteris exarata fuisse haec uidentur: singuli uersus Anacreontis (p. 42,8, om. *FU*) et Eratosthenis (p. 35,11, om. *GF*), duo uersus Aratei (p. 103,16, om. *FU*, sed u. supra p. 13 adn. 20) et uerba Aratea σύνδεσμον ὑπουράνιον p. 94,9 (om. *FU*), quibus utroque loco interpretatio Ciceronis est adiecta; p. 27,23 *ea terra a Graecis διακεκαυμένη* (latine *BGP*) *uocatur;* denique Ἀΐδος uel potius αειδος, ut falso *X* habet pag. 46,10 = sch. 4 5, ubi latinis litteris in *A* quidem haec uox est scripta, cum apud Cyriacum exstet αιδος. u. supra p. 31. in *X* et *Y* latinis litteris fuerunt exarata *dios* (sch. 2), *ornin* (7), *panicos* (9), *pagasae* (17). his ex ea Hygini parte, quae solo *X* est seruata, nonnulla accedunt, quae cum in nostris codicibus latine sint scripta, graecis potius litteris scripseris, quamquam de omnibus certi quidquam statui uix potest. sic participium κεκονισμένον et infinitiuos ἀποκονῖσαι (p. 86) et quae forma in eo, quod *XY* (17 9) uidentur habuisse, *pagasae* latet, graece scribenda esse pro certo habeo; quibus haud scio an adnumeres p. 42,12 Aeschyli fabulam *quae inscribitur* Προμηθεὺς λυόμενος (*prometheus hyomenos X*). sed *Phorcisi* (4) graecis litteris uix scribas, et cum ἅμαξαν pag. 32,8 in uetustiore quodam codice uideatur fuisse — *X* enim ni fallor habuit *amaxan,* neglecto spiritu cum litterae transscriberentur —, ita ut in uniuersum ea, quae ut graeca adferuntur graecis litteris scribenda esse suspiceris, tamen quaenam sint seligenda incertum est. itaque enumerasse reliqua satis sit: *Ammodes* p. 61,1, *Stephanus* p. 39,20, *Hephaestius* p. 47,9, *aletida* (sic Robert ex Hesych.) et *aletidas* p. 37, 9. 11, *aegos*[1]) et *aegida* p. 49, 7. 8; his adde stellarum quarundam in Ursa minore, Geminis, Uirgine insignium nomina *choreutae* p. 81,15, *propus* (*tropus X*) p. 90,25, *protrygeter* p. 91,25; denique p. 23,20 *naturalis . . mundi statio quae physice dicitur.*

His adnumerandum esse cum zodiaci quod p. 24 adfert graecum nomen λοξός apparet, tum ea, quae infra recensentur, parallelorum nomina, certe tria mediorum i. e. θερινὸς τροπικός, χειμερινὸς τροπικός, ἰσημερινός. quorum loco in reliqua libri sui

---

[1]) In *reliquis uersu aegos caprina pelle contecta* p. 49,10 *aegos* ut ex u. 7 huc transscriptum eiciendum uidetur.

dimisisse, in his et Delphinum quendam nomine, qui peruagatus paene omnes insulas *aliquando ad uirginem peruenit* eique persuasit uti Neptuno nuberet, et ipse nuptias eorum ad*ministrauit. pro* quo facto Nept*unus inter side*ra Delphini *effigiem collocauit* . . . (sunt stellae VIIII).

14. Orion. hunc Hesiodus Neptuni filium dicit ex Eur*y*ale Minoos filia natu*m*. concessum autem ei ut supra fluctus curreret ut *in terra,* quem ad modum Iphiclo datum dicitur ut supra aristas curreret nec eas infringeret. Aristomac*h*us autem dic*i*t quendam *Cat*[h]rea fuisse Thebis, Pindarus autem *in in*sula Chio. *hunc*

Schol. cod. *A.* ***13.*** 6 pene | aliquando — peruenit *om.* | eiqua | 7 administrauit *eqs.*] *Vogelsius hunc locum sic exhibet* adm. pro q. f. N. collocauit inter astra Delphini effigiem. *sed Hilgardus haec tantum uersuum initia legit post* et ipse nupti: as eorum ad . . . | quo facto nept . . . | ra delphini . . . *quae uulgatae potius memoriae respondent. qui sequuntur quindecim fere breues uersus (usque ad os Delphini) ita euanuerunt ut legi non possint. primi initium Hilg. legit* itaque (it *extremae litterae uocis* collocauit; *ap. Hyg. sequitur* et hoc amplius), *secundi* Q (qui Neptuno *eqs.*) | 9 *extra figuram adscripsit manus recentior.*

14. *in marg. inf. m. rec. adscr.* ORION | 1 euriale | 2 fifilia natus concesssum | 3 in terra *om.* | 4 aristomacus | diccat | 5 Cathrea] *sic ex Hyg. codd. suppleui* (*cf. infra u.* 12), *in A legi tantum potest* hrea, *primae litterae euanuerunt* | in insula] in in *euanuit* | 5 hunc — et quod (*u.* 10) *ex Hyg. codd. suppleui, cum in A hic locus omnino — nonnullae litterae possunt discerni — euanuerit*

Hyg. codd. ***13.*** 5 is *D* | Delphina (delfina *D* delphinam *P* delphynam *V* delphynum *R*) *Hyg.* | quandam *D*[2] | peruagatas *D* | 6 paene omnes *om. X u. not.* | insulas] in insulas *D*[1]*MP* in siluis *F* | suasit *V* | 7 ut nuberet Neptuno *X* | eorum nuptias *G* | amministrauit *RG* | 8 Neptunus *om. Hyg.* | 9 *cf. Hyg.* III 16 omnino est stellarum IX (Itaque omnino sunt stellae numero X *FU edd. praeter* σμ).

14. 1—22 = *Hyg.* II 34, *p.* 72,13—73,3 | 1 hesiodes *D*[1] | euriale *DMBP* (*in D inter* e *et* u *unius litterae rasura*) | 2 Minois *X* (minonis *D om. R*) Minyae *coni. Burs.**) | filio *D*[1] | natum] procreatum *G* | super *FU* | curreret *om. R*[1] | 3 ut] et *R*[1]*FU* | phiclo *MD*[2]*BG* phyclo *FU* phido *D*[1] phydo *P* | ut *om. D* | aritas *D*[1] | 4 nec] *sic BPFU edd.*, neque *DMRG*β | machus *D*[1] Aristonicum *F* Aristonicus *U Staveren* | 5 Catrea *DM Burs.* ρ *quem uide,* catraea *R* chatrea *B* cratea *P* cathaream *G* Erythrea *FU*σμ Hyrea *Micyll.* Hyriea *Munck. Staveren* β | pandarus *B* | chyo *P*

*) *idem* (Μινόου *pro* Μίνωος) *ad Pseudo-Eratosth. catast. locum eundem* (p. 162 ρ) *iam coniecerat* O. Müller Orchomenos *p.* 100 *adn.* 3.

sint fidei quam *R*, fortasse etiam huius uocis formas graecas et latinas promiscue ab Hygino usurpatas esse licebit statuere.

Ut horum uocabulorum graecas formas nonnullas praeter latinas etiam uulgata memoria seruauit, sic earum, a quibus orsi sumus, uocum *arcticos* et *antarcticos* scholia, ut supra monuimus, uel plures graecas formas tradiderunt quam *X* uidetur habuisse, qui in Hygini parte a scholiis aliena graecas et latinas formas promiscue seruauit. ubi quinque circuli enumerantur (p. 24 sq.), ut mediorum trium ita horum duorum graeca nomina eum usurpasse iam diximus. similiter, ubi de his circulis agendum sibi proponit, initio libri quarti p. 98,19 et p. 104,27 (hic tertius additur *lacteus,* cuius ubique hoc nomen latinum est usurpatum), *arcticos* et *antarcticos* laudantur. adde p. 103,9 *ad orbem qui arcticos uocatur,* p. 27,27 *fine arctici circuli et eius qui antarcticos uocatur,* p. 25,2 *circulum quem arcticon supra definiuimus* (praecedit *antarcticos*), p. 104,29 *Arcticon,* pro quo Bursianus ex *R* (*antarcticum*) scripsit *arcticum,* sed memineris quaeso quam grauiter ille codex huiusmodi mutationibus sit infectus. etiam pag. 105,4 ex *M* (eundem cum scholiis saepius graecam formam retinuisse supra adnotauimus) *antarcticon* scribere malim quam *antarcticum.* praeterea pag. 108,14 omnes codices habent *arcticon extra circulum,* p. 82,26 *duos circulos, arcticon* (*-um* dett. β) *et aestiuum,* p. 84,25 formae *arcticos* (*circ. qui a. uoc.*) solus *R* (et D^2) obstat. contra ibidem u. 1 et pag. 64,2 *circ. qui arcticus uocatur* (*dicitur*) consensu codicum traditum est. etiam ceteris quibus hae uoces extra scholiorum partem occurrunt quattuordecim locis latinae (accusatiui) formae sunt seruatae, cum ex septem locis, qui scholiorum et codicis *X* communi memoria traditi sunt, uno loco latinus acc. scholiorum auctoritate firmetur, ceteris graeca forma exstet bis codice *D* et codicibus D^1M adsentientibus. itaque ubi scholiis sunt seruatae, graecae formae retinendae erunt, ceteris locis singulis, utrum eaedem sint restituendae necne, in medio relinquendum est. hoc solum statui uidetur posse Hyginum et graecis et latinis harum uocum formis usum esse, scil. postquam graecas recepit, cum saepius iis esset utendum: casus obliquos latine flexisse, nominatiuum et accusatiuum et graece et latine promiscue formauisse.

4 9 **Gorgonam** h. l. et infra u. 16 scholia habent idemque priore loco D^1, altero *DR*, *Gorgona* ceteri, quorum ratio habenda

desperarat, Oriona *in* insula*m* Cretam peruenisse et ibi uenari coepisse cum Diana . . .

Hunc a zona et reliquo corpore aequinoctialis circulus diuidit, cum Tauro decertantem collocatum, dextra manu clauam tenentem et incinctum ense, spectantem ad occasum et occidentem exortu Scorpionis posterior*e parte et Sagittario exoriente, cum Cancro autem toto* corpore *par*iter exsurgentem. hic habet in capite stellas tres claras, in utrisque umeris singulas, in de*x*tro cubito obscuram unam, in manu similem, in zona tres, in eo quo gladius eius de*formatur tres obscuras, in utrisque genibus singulas claras, in pedibus singulas. omnino XVII.*

(sunt stellae XVIII).

15. **Canis.** hic dicitur custos Europae adpositus esse et ad Minoa peruenisse. quem Procris Cephali uxor morbo laborantem dicitur sanasse et pro eo beneficio canem munere accepisse † ne ulla fera praeterire eum posset. post eius obitum can*i*s ad

---

Schol. cod. A. ***14.*** 21 in insulam] in silua | 22 cepisse | *post* Diana *nihil amplius legere potuit Vogels. Hilgardus nonnulla addit quae in dimidia columna templi in quo Orion stans figuratur (u. epimetr. adn. 4) minio scripta sunt. cetera plane euanuerunt. ego tertii libri reliquam partem ex Hygini codd. suppleui* | 25/26 tem (TEAI) exortu scorpionis posterior, *quae sequuntur (usque ad* toto *u. 27) ex Hyg. suppleui* | 27 raliter exsurg gentem | 28 stella las | destro (*cf.* dexstro **10** 24) | 29 obscur ram un nam | 30 deformatur] formatur *eqs. ex Hyg. suppleui* | 32 *extra fig. a m. rec.*

15. SYRIVS *in marg. inferiore adscripsit m. rec.* | 2 minoaa | cephiali | 4 canes

Hyg. codd. ***14.*** 21 desperaret (disperaret *DM*) *Hyg.* | Orionem *R* Orion *ceteri* | uenit *etc. G u.* β | uenare *D* | 22 Diana] *sequitur in Hyg.:* et ei polliceri quae supra diximus et ita ad sidera peruenisse. *eqs.* | 23—31 = *Hyg.* III 33 | 23 Orion hunc *Hyg.* | 24 clauem *D* clauum *RP* | 25 esse *R* | exspectantem *D* spectantem *M sed ante* s *rasura (fuit certe* ẹ *ut fere ubique in M)* | exortu] *sic DMRBGP*σμ, *sed* exorta (= *U*β) *uidetur corrigendum u. not.* | 26 posteriori σ | cum cancro autem] et cancro in *D* | 27 exurguentem *R* exurgentem *MGPFU* | 28 tres] II *R* | cubito *eqs.* (*usque ad p.* 96,3) *om.* D^1 | 29 similem] similiter 1 D^2P^2β similem I *ceteri* | tres] II D^2R | quod *MP* | 31 omnino] omnes *R* sunt omnino D^2β, obscuras. omnino sunt *FU* | XV *R* XVIII D^2 | 32 *om. Hyg.*

15. 1—13 = *Hyg.* II 35, *p.* 73,23—74,7 | 1 custos] ab Ioue custos *Hyg.* | appositus *MRBGPU edd.* | ad *om. M* | 2 Minoa] animo D^1 | pocris D^1 prochris *MBPU* procis *G* | uxor Cephali *F* | morbo *om. X* (*cf. epit.* ἐκ νόσου) | 3 munere] in munere *R*ρ muneri *Munckerum secutus* β | accepisse] coepisse *F*, *sequitur in Hyg.:* quod illa studiosa fuerit uenationis et quod cani fuerat datum | 4 illa D^1 | eum preterire *R*σ

Cephalum peruenit, quod Procris eius fuerat uxor. que*m* ille ducens secum peruenit Thebas. ibi erat uulpes, cui datum dicebatur ut omnes canes effugere posset. itaque cum in unum peruenissent, Iup*p*iter nescius quid faceret ut Istrus ait utrosque in lapides conuertit, ne data beneficia aliquo tempore degenerarentur. nonnulli hunc canem Orion*is* esse dixerunt, *et* quod studiosus fuerit uenandi cum eo canem quoque in*ter* astra constitutum. alii autem Icarii canem esse dixerunt, de quo ante diximus.

Leporem fugientem sequens posterioribus pedibus diuiditur a*b* hiemali circulo, pedem dextrum Orionis p*ae*ne suo capite coniungens, corpore ad occasum spectans, sed caput ad aequinoctialem circulum tendens, et occidens oriente Sagittario, exoriens autem cum Cancro. hic Canis habet in lingua stellam unam, quae stella Canis appellatur, in capite I, quam nonnulli Sirion

Schol. cod. *A.* ***15.*** 5 que | 7 effuger re | 8 iupiter | histrus | 9 tempore] tsmbore *legerat Vogels. Hilgardus* tempore (P *quamquam non satis accurate possit discerni, certe non esse* B) | 10 orionem | et *om.* | quod — (12) dixerunt *om. Vog.* | 11 in | 15 ad | pene | 18 auuteem

Hyg. codd. ***15.*** 5 pocris D^1 prochris *PU* | fuerat eius *B* eius fuerit M^2 | 6 secum ducens RM^2σμ | Thebas (tebas *D*) peruenit *X* | ibi] *sic MR*ρ ubi *DBGPFU edd.* β | uulpis *D* | 7 dicebatur] erat *G* | ut *om. FU*σ | posse *FU*σ | unam D^1 | 8 noscius D^1 | quod *R* | histrius *DMRBPFU* hystrius *G* Ister σμ Istrus βρ | utrumque *FU(*R^1*?)* | 9 lapides] *sic* σμ, lapidem *DMRBGPFU*βρ *u. not.* | ne — degenerarentur *om. X* | 10 Non illi D^1 | dixerant *D* | 11 studiosus *om. B* studiosius *U* | fuerat *F* | cane quoque *FU* quoque cane σ | in *M* | astra] sydera *R, sed corr. ead. m., FU*σ | constitutum] conlocatum *X* | 12 autem] hunc *P* | Icarii] *sic D (prima littera* i *super lineam a m. eadem)* M^1*R (haec forma etiam ceteris Hygini locis codicibus uetustioribus magis commendatur quam* Icarus *quod* β *recepit, quem u. ad p. 34,24);* Icari *ceteri* βρ | canem Icari *B* | dixerunt *om.* D^1 | 13 diximus] *in Hyg. additur* quae multa proposita suos habent auctores. sed Canis *eqs.* | 14—23 = *Hyg.* III 34*) | 14 Canis Leporem *Hyg.* | consequens *MR*D^2*BGPFU*β persequens σμ *u. not.* | pedibus *om. B* | 15 ab *om. B*σ | ab hiemali circulo diuiditur *G* | orionis dextrum *BG* | capite suo *F* capiti suo M^1 | 16 contingens μ | corpore] capite *Hyg. u. not.* | exspectans D^2 | capud *R, h. l.* corpore *mihi uidetur scribendum* | 17 circulum *om.* σ | tendens et] tendit *X* (uersus *G*) | occidit *FU* | exoritur *F* | 18 autem *om. P* | 19 stella *om.* M^2*GU edd.* | I] autem alteram (autem *om. G*) *Hyg.* | syrion *R*D^2*BFU*

*) *Hoc caput in D a m. 1 omissum a m. 2 cum Pistrice* (III 30) *in rasura est scriptum f.* 83b *inter Pisces* (III 29) *et Eridanum* (III 31). *eadem manus rec. post Orionem* (III 33) *hoc caput legendum esse signo adiecto monuit.*

appellauerunt, de quo prius diximus, in utrisque auribus singulas obscuras, in pectore II, in pede priore III, inter scapulas III, in sinistro *l*umbo I, in pede posteriore I, in pede dextro I, in cauda V. omnino uiginti.

(sunt stellae XX).

16. Lepus. hic dicitur Orionis canem fugere uena*n*tis. nam cu*m* ut oportebat eum uenatorem finxissent, uoluerunt etiam significare aliqua de causa. ita leporem *ei* ad pedes fugientem direxerunt. quem nonnulli *a* Mercurio constitutum dixerunt *e*ique datum esse praeter cetera genera animalium, *ut* ali*o*s pareret, alios haberet in uentre. qui autem ab hac causa dissentiunt, negant oportere tam nobilem et tam magnum uenatorem, de quo *et* ante in Scorpioni*s* signo diximus et postea in ipsius *figura dicemus*, non debere lepore*m* uen*a*ri.

(sunt stellae VII).

Schol. cod. *A.* ***15.*** 20 utrisq. *(in fine uersus)* | 21 obscurass | 22 lombo | 24 *extra figuram adscr. m. rec. (totidem sunt pictae).*

16. *addo lectiones scholiorum Germ. e codd. B(asil.) P(aris.) S(trozz.) cf. Breys. pp.* 95 *sq.* 170, 5—11. *de hoc scholio egi initio capitis III.* — LEPVS *in marg. inf. m. rec. in A* | 1 fugeri uenatis *A* | nam cum] namque *A* | 2 ut *om. BPS* | fincxissent *A* finxisse *BP* | 3 itaque *BPS* (= *Hyg.*) | ei *om. A*, eius *P* | direxerunt] finxerunt *BPS* (= *Hyg.*) | *quod sequitur enuntiatum om. S* | 4 a *om. A* | constitut tum *A* | ique *A* isque *BP* | 5 esse *om. BP* | propter *P* | cetera] lepora *BP* | ut *om. A* | alias *utroque loco A* | alios pareret *om. BP* | 6 uentrem *A* | qui—dissentiunt] quidam *S* | dissentiu unt *A* | 7 nega gant *A* | et tam] tamque *BPS* | 8 et *om. ABPS* | scorpioni signo diximus *A* scorpione signo diximus *S* scorpione d. s. *BP* | figura dicemus *om. A* | 9 non debere] oportere *BPS* | lepore *A* | uenire *A* | 10 *extra figuram in A adscr. m. rec. (totidem sunt pictae).*

Hyg. codd. ***15.*** 20 appellant *Hyg.* | primum *U* | in] praeterea habet in *Hyg.* | singulas obscuras] *sic G*, obscuras singulas *FU* singulas stellas obscuras *ceteri* | 21 priori *R*σμ | inter scapulas] *sic Micyll.*, in interscapilio *Hyg.* (in *om. codd.*) *u. not. ad* ***10*** *25* | 22 lumbo I] lumbo III *G* | posteriori σμρ | 23 V] IIII *Hyg.* (*cf.* ρ *ad l.*, tres *G*) | omnes *R* omnino sunt *PFU* | XIX *RFU*, XVIII σ | 24 *om. Hyg.*

16. 1—9 = *Hyg.* II 33, *p.* 71,14—22 | 1 Lepos *F* | dicitur *om. P* | uenantes R^1 | 2 cum ut oportebat eum] cum opereum *D*, e *superscr. m.* 2, (cum eum *H*) | uoluere *FU* | etiam] etiam hoc *U edd.*, et hoc *F* | 3 itaque *Hyg.* | ei ad pedes] ad pedes eius *Hyg.* | direxerunt] finxerunt *Hyg.* | 5 animalium] quadrupedum *Hyg.* | 6 causa *om. G* | 7 oportere *om.* M^2*PFU edd. (praeter* σμ *et ed. Sanctandr.)* β | 8 in *om.* D^1 | et postea in ipsius figura dicemus *om. X* | 9 non debere] oportere fingi *X* | uenari] *sequitur in Hyg. et schol. Germ.* Callimachum *etc.* | 10 *om. Hyg.*, *cf. Hyg.* III 32, *pag.* 95,10 ita sunt omnino VI, *ubi restituendum est* VII (*u.* ρ).

17. Argo. hanc nonnulli propter celeritatem Argo dixerunt graece appellatam, ali*i* autem quod Argus fuerit eius inuentor. quam primam in mari complures fuisse dixerunt et hac re maxime stellis esse figuratam. hanc autem factam Pindarus *ait* in Magnesi*a* oppid*o*, cui Demetrias est nomen. Callimachus autem in isdem finibus, a*d* Apollinis Acti*i* templum, quod Argonaut*ae* proficiscentes statuisse existimantur in eo loco qui Pagas*ae* uocatur, ideo quod nauis Argo ibi primum compacta dicatur, quod est gr*a*ece pagas*ae*. Homerus hunc eundem locum in Thessaliae finibus esse demonstrat. Aeschylus autem et nonnulli dicunt a Minerua quandam materiem eo esse coniectam. sed huius non tota effigies inter astra uidetur. diuisa est enim a puppi usque ad malum, significans ne homines nauibus fractis pertimescerent.

Huius puppis hiemalem circulum et maioris Canis caudam contingens inferiore parte nouissimae nauis inclinata antarcticon circulum tangit, occidens Sagittario et Capricorno exorto ut in mar*i* collocata, exoriens autem cum Uirgine et Chelis. haec

---

***Schol. cod. A.* 17.** *in marg. inf. a m. rec.* ARGO | 2 ali | arg gus | 4 ut | 5 magnesi | qui | 6 at appollinis acti | argonaute | 7 pagase | 9 grece | pagase | humerus | 15 inferiorem partem | antarticon | 17 mare *u. not.* | hęc

***Hyg. codd.* 17.** 1–13 = *Hyg.* II 37 | 1 Argon *R* | hac D^1 | praeter F^1 | 1/2 graece dixerunt Argo *BG*σμβ dixerunt graece Argo M^2, dix. A. gr. *Stav.* | dictam *G* | autem *om. X* | fuerit eius inuentor] *sic F*, eius inu. f. *P*, eius f. i. *ceteri* | 3 quam] hanc autem *X* | in mari fuisse complures (f. in m. c. M^2)*X* | haec P^1 | 4 autem] nauem *Hyg.* (nauim *BPFU edd.*) | 5 Magnesiae β magne sida D^1 | *Demetria U* | nomen est *FU* | challimachus *D* | 6 hisdem *MRG* eisdem *B* iisdem *FU edd.* | appollinis *R* | ḥacti *P* actu D (~ *a m.* 2) | ergonautae *P* | 7 proficiscentem D^1 | existimantur statuisse *G* | existimatur D^1M^1 | eodem *G* | Pagasae] *sic PF*σμβ pagase D^1U pegase MRD^2BG | 8 Argo *om. F* | conpacta *D*β | dicitur *Hyg.* | 9 pagase *RPU* pagasse D^1 pegasse D^2 pegase *MBGF* παγασαὶ σ παγάσαι μ Pagasae *Micyll.* παγᾶσαι *Scheffer* παγῆναι *coni. Muncker* πᾶξαι (pagsae) *coni. Burs.* | 10 aescilus *MB* escilus *D* scilus *R* eschilus *P* | autem *om. F* | et] ut M^2*BG*σμ | dicunt] aiunt *X* | a *om. P* | 11 Mineruam *P* | materiam *X* (*u. Neue lat. Formenl.* I *pp.* 371.373) | eo] loquentem eodem *Hyg.* | coniunctam *X u. not.* | 12 tota] nota *D* | efficies D^1 | est enim] *sic G* enim est *ceteri* | pupi R | 13 fractis nauibus *BG*σμ | 14–20 = *Hyg.* III 36 | 14 Argo huius *Hyg.* | 15 inferiori *G* inferiora *R* | nouissime D^1*RBPU edd.* | nauis *om.* D^1 | antarcticon] *sic D et 'Voss. sec.'*, antarticum *MB* antarcticum *RGPFU edd.* β | 16 Sagittario] sagitt̂ *G* | exorto] extoto *R* | 17 mari] maiori D^1 | autem *om. FU*σ | hic D^1

habet in puppi *ad* singula gubernacula quaterna*s*, *cir*cum carinam e*t* sub *rei*ectu quinque, ad malum summum tres. ita est stellarum sedecim. quae quare non tota sit dixi.

(sunt stellae XXVI).

18. ***Cetus.*** hic dicitur ut a Neptuno sit mis*s*us ad Andromeda*m*, de qu*a* ante diximus, sed, quod a Perseo sit interfectus, propter inmanitatem corporis et illius uirtutem inter sidera collocatus.

A[d] cauda media diuiditur hiemali circulo, spectans ad exortus, rostro prope posteriorem Arietis pedem iungens. huius priorem partem corporis, quae spectat ad exortus, prope adluere flumen Eridanu*s* uidetur. h*a*ec occidit exorto Cancro et Leone,

---

Schol. cod. *A.* ***17.*** 18 h habet | puppim | ad *om.* | quaternas circum] *sic scripsi,* quaternatia cum *A* | 19 et] ei | reiectu] *hanc lectionem ex codicis X memoria recipere malui,* lectu *A* | 21 *extra fig. a m. rec. (totidem sunt pictae).*

18. COETVS *in marg. inf. adscr. m. rec.* | 1 Cetus *om.* | aa | misus | andromedan | 2 quo | 8 eridanum | haec] *utrum* hec *an* hic *scriptum sit discerni non potest. fortasse igitur recte scholiasta* haec *quod Hyginus habet (de Pistrice) in* hic *mutauit, de Ceto.*

Hyg. codd. ***17.*** 18 puppi] IIII *add.* β, *sed restituendum est* stellas IIII. *de hoc catalogo u. not.* | quaternas] ad primum stellas V, ad alterum (alteram *D*) IIII *Hyg.* | circa *B* | carinam] V *add. Hyg.* | 19 et *om.* *G*β | sub reiectu] sub reiectum *GFU*σ, supra tectum *coni. Burs.* | summum *om.* *X* | IIII D^1V^1*BGFU edd.* (*sed* III μ) | ita est stellarum] ita totus est stellarum ordo *R* ita tota est stellarum *ceteri* | 20 sedecim] *sic* (XVI) *DMBG,* XXII *R 'Voss. sec.',* XXIII *VPFU edd.,* XXVI β, XXVII ρ (VI *stellis pro quinque carinae attributis)* | quae — dixi] quae quare non sit tota in mundo collocata prius (*u. supra u.* 13) diximus *Hyg.* | 21 *om. Hyg.*

18. 1—4 = *Hyg.* II 31 | 1 Caetus *D* | hic] de hoc *Hyg.* | 2 ut (*cf. Hyg. pp.* 34,10. 45,21. 65,3. 79,8)] quod D^2M^2*BGFU edd.* β | sit missum M^1Rρ missus sit *FU* | ad Andromedam] ut Andromedam interficeret (interficiet D^1) *Hyg.* | 2 de qua] *sic* *MR*D^2*BG*σμβ quam D^1*PFU* | quod *om.* *U edd.* | interfectum M^1R^1ρ | 3 inmanitatem] *sic* *MR*βρ immanitatem *ceteri (in D ex* imanitatem *corr.)* | illius] per illius *B*σμ | uirtem *D* | conlocatum *D*βρ collocatum M^1*PFU* | 5-11 = *Hyg.* III 30*) | 5 *Ad*] Pistrix a (a *om. P*) *Hyg.* | media cauda *FU edd.* | hiemali] ab hiemali *X u. ad* **9** 9 | exspectans D^2 espectans *M sed* e *eras.* | 6 exortum *DR*σβ *u. not. ad* **1** 13 | rostrum prope posteriori *R u. not.* | pedi *R* | 7 corporis quae *om.* D^1 | spectad *R* exspectat D^2 espectat *M sed* e *eras.* | exortum *R*σμβ | alluere *X* | 8 Eridanus] Heridanus *MR* Aeridanus *B* Eridani D^1*FU om.* D^2β | cadit *FU*

---

*) *Hoc caput* D^2 *in rasura scripsit, u. ad* **15** 14. *sed eiusdem maior pars* (*a* partem *u.* 7) *a m. 1 scripta reliqua est (postea deleta) fol.* 84 *in.*

exoritur autem cum Tauro et Geminis. sed habet extrema cauda stellas II obscuras, ab eo loco usque ad reliquam corporis curuatur*a*m quinque, sub uentre sex. omnino tredec*i*m.

(sunt stellae XIII).

19. Eridanus. hunc alii Nilum, conplures etiam Oceanum esse dixerunt. *qui autem Nilum uolunt* uocare, propter magnitudinem eius et utilitatem aquosissimum esse demonstrant, praeterea quod infra eum quaedam stella sit clarius ceteris lucens nomine Canopos ap*p*ellata. Canopos autem urbs flumine *ad*luitur Nilo.

A sinistro pede profectus Orionis et perueniens usque ad Pistricem rursus diffunditur a*d* Le*p*oris pedes protinus *ad* antarcticon circulum tendens. huius figurationem hiemalis circulus diuidit. stellarum est XIII.

(sunt stellae XIII).

Schol. cod. *A.* ***18.*** 11 curuaturmm | uenttre | tredecem | 12 *extra fig. adscr. m. rec. (totidem sunt pictae).*

codd. *AK.* ***19.*** ERIDANVS *in marg. inf. A a m. rec., K* | 1 complures *K* 2 qui — uolunt *om.* | 3 aquosissi simum *A* | 5 canapos *K utroque loco* | apellata | abluitur | 8 ad Leporis — ad antarcticon] altioris pedisus prtinus at arcticon *A* altioris pedis sed protinus antarcticon *K* | 11 *extra fig. adscr. m. rec. in A, om. K. totidem stellae in A sunt pictae. accedit com. K (quarta decima magna. cui m. rec. adscripsit* stella Canopus.

Hyg. codd. ***18.*** 9 Tauro] Centauro *z* | extrema] in extrema (extraema D^1) *Hyg. cf. epit. et schol. Germ. apud z* | 10 stelias *om. z* | reliqui *Hyg.* 11 omnes *R* omnino est *G* omnino sunt *FU edd.* omnino est stellarum *P* tredecim] *sic U edd.* tresdecim *F* XVI D^1 XIIII *G* XIII *ceteri* 12 *om. Hyg.*

19. 1—6 = *Hyg.* II 32 1 Heridanus *MR* | nylum *DP* | complures *X* ?) | 2 quo D^1 | nylum *DP* | uoluit D^1 | uocari *om. B Hyg.* 3 aquosissimum] aequissimum *Hyg. u. not.* propterea D^2Bz | 4 eum] hunc D^2 *om. 1 uidetur habuisse* eum *z* | ceteris] a ceteris D^1BGz 5 canapos *R utroque l.* urbs] insula *X u. not.* | flumine D^1 | alluitur *MRP*za abluitur *DBG Stav.* aluitur *FU* 7—10 = *Hyg.* III 31. p. 94,24—95,1 7 Eridanus a *Hyg.* usque *om. R* 8 rursum *BG*za | difficitur R^1 | protinus] *sic R.* et protinus *ceteri* arcticum *D (sed ant superscr. m. eod.)* M^1R^1Pza antarcticum M^2R^2BGFUz 9 circulum tendit t. c. *FU* *X* cf. 15 17 circulus hyemalis *FU* | 10 diuidit] diuidit ab eo loco quo prope coniungitur Ceto *ep. Hyg.* | stellarum est] p. 95,5: omnino est stellarum orbis *R.* o. e. st. numerus *FU.* st. hic est *G.* o. st. e. *B*za o. e. st. *ceteri* | 11 *om. Hyg.*

20. Piscis qui notius appellatur. is uidetur aquam accipere a signo Aquario. qui laborantem quondam Isim seruasse existimatur, pro quo beneficio simulacrum piscis et eius filiorum, de quibus ante diximus, inter astra constitu*tum*. itaque Syri complures pisces non esitant et eorum simulacra inaurata pro deis penatibus colunt. de hoc C*t*esias scribit.

Inter hiemalem et antarcticon circulum media regione collocatus spectare a*d* exortum u*i*detur inter Capricornum et Aquarium, ore excipiens aquam quae profunditur ab Aquario. hic occidit oriente Cancro, exoritur autem cum Piscibus. *s*ed est omnino stellarum duodecim.

Exinde australem soliti quem dicere Piscem
Uoluitur inferior Capricorno uersus ad austrum.

(sunt stellae XII).

21. Ara. ad ha*n*c primum dei existimantur sacrificasse et coniurationem fecisse, cum Titanas oppugnare conarentur. eam autem Cyclopas fecisse. ab ea consuetudine homines dicuntur

---

Schol. cod. *A.* ***20.*** PISCIS *in marg. inf. a m. rec.* | 1 accipere *uel* recipere | 4 constitum | 6 clesias | 8 at | uedetur | 9 excipiens *uel* excidiens | 10 ed | 14 *extra fig. adscr. m. rec. — totidem stellae sunt pictae.*

21. ARA *in marg. inf. a m. rec.* | 1 aras | hac

Hyg. codd. ***20.*** 1—6 = *Hyg.* II 41 | 1 quo *B* | nothius *R* notus D^2 | hic *X* | aquam] ore aquam (a. o. *R*) *Hyg.* | excipere *Hyg.* | 2 a *om. R* | Aquarii *recte* MRD^2BGPσμβ *u. c. III adn. 1, in D fuit* a . . . quario (2 *uel* 3 *litterarum rasura,* nti?) | issim *R* ysim *BG* isin *PU*σμ | 3 simulachrum *DR* *(ut ubique)* | 4 inter diis astra *M sed* diis · *del.,* in astra D^1 | constituit *Hyg.* (*'epitome' neutri lectioni repugnat:* οὓς πάντας ἐτίμησαν καὶ ἐν τοῖς ἄστροις ἔθηκαν *p.* 180ρ, *cf. schol. Bas.)* | siri *DP* syrii *F* | quamplures M^2 conplures *D (sed* s *add. m. 2)* M^1Rβ | 5 hesitant *PF* ^{h}esitant *R* | aurata *U* | diis *X* | 6 poenatibus *P* | de — scribit *om. G* | Ctesias] *sic ex codd. suis recte iam Burs.,* etesias *D (sed* as *eras.) B,* ethesias *MR* etherias *P* et Hesyas *FU* et Hegesias σμ et Ctesias *coni. Modius Muncker* | scribit *om.* D^1 | 7—11 = *Hyg.* III 40 | 7 Piscis autem qui notius dicitur inter *Hyg.* | antarcticon] *sic M* antarcticum D^2FU *edd.* β antracticum *R* antarticum *P* arcticon D^1 areticon *B* arcticum *G* | collocatus *om. F* | 8 exspectare *D* | *idem quae sequuntur uerba hoc ordine exhibet:* inter Aquarium et Capricornum uidetur ad exortum | inter Capricornum et Aquarium] *sic FU recte,* inter Aquarium et Capricornum *ceteri u. cap. III sub f.* | 9 funditur *X* | 10 oritur *G* | sed *om. G* | est *om. R* | omnino stell.] *sic R,* st. o. *ceteri* | 12 *sqq. om. Hyg.* | 12/13 = *Cic. Arat. u.* 167 *sq., u. cap.* II § 3

21. 1—5 = *Hyg.* II 39 | 1 ad hanc] in hac *Hyg.* | plurimum *B* | dii *X* | estimantur *P* | sacrificasse et] sacra et (sacram D^1P)*X* | 2 tytanas *PU* | opugnare *P* | 3 ciclopas *B* | eaquo *G*

instituisse, ut, cum aliquam rem efficere cogitarent, prius sacrificarent.

Ara prope *ant*arcticum circulum tangens inter Hostiae caput et Scorpionis caudam extremam collocatur, occidens Arietis exortu, exoriens cum Capricorno. haec habet in summo cacumine circuli quo formatur stellas duas et in imo alteras duas. omnino stellarum quattuor.

De qua Cicero sic dicit

Inde Nepae cernes propter fulgentis acumen
Aram quam flatu permulcet spiritus austri.

(sunt stellae IIII).

22. Centaurus. hic, nomine Chiron, Saturni et Philyrae esse filius dicitur, qui non modo ceteros Centauros, sed homines quoque iustitia superasse et Aesculap*iu*m cum Achille nutrisse existimatur. pietate igitur et diligentia effecit, ut inter astra statueretur. apu*d* hunc *H*ercules cum deuerteretur et cum eo sedens sagittas consideraret, fertur una earum decidisse supra pedem Chironis et ita eum interfecisse. alii autem dicunt Centaurum miratum,

---

Schol. cod. *A.* ***21.*** 6 arcticum | 7 extrem mam | occide dens | 8 e exoriens | 14 *extra fig. adscr. m. rec. — totidem stellae sunt pictae.*

22. *Hoc schol. neglexit Vogels.* — CENTAVRVS *in marg. inf. adscr. m. rec.* | 3 iustitiae | aesculapem | 4 efficit | astraa | 5 aput | ercules

Hyg. codd. ***21.*** 4 instituisse] sibi *add. Hyg.* | ut *om.* D^1 | efficerem D^1 | conarentur *G* | sacrificarent] sacrificarent quam agere incepissent (incoepissent *BP*σμ coepissent *FU* incepiissent *D a m.* 2 *ex* incipiissent *correctum*) *Hyg.* | 6—10 = *Hyg.* III 38, *totum hoc caput om. G* | 6 prope *om. P*, *post* circulum *posuit U*σ, propter D^1μ | antracticum *R* antarticum *P* | 7 extremam caudam *P* | extremo *B* | 8 oriens *DF*β exoriens autem *R* | 9 circuli] turibuli *coni.* β *u. not.* | quo] quod *DMRBP*β ubi *FU edd.* | alt$\overset{e}{a}$ras *R* altaris μ | duas] *om. FU*σ | omnino stellarum] et ita est omnino stellarum *FU edd.*, omnino *DMBP*β omnes *R* | 11—14 *om. Hyg.* | 12/13 = *Cic. Arat. u.* 183 *sq.*

22. 1—14 = *Hyg.* II 38 | 1 hic] hic dicitur *X* | chyron *R* cyron *DP* | philurae *MR* filure D^2 filare D^1P filiairae *B* philyres *F* | 1/2 filius esse *X* | dicitur *om. X* | 3 supererasse *D* dicitur superasse *FU* | et — Achille] Aesculapium (escolapium *D* esculapiumque *G Modius 'ex membranis suis'*) et Achillem (acyllem *P*) *X* | 4 diligentiam D^1 | effecit *om. G* | in D^1 | statueretur] numeraretur (annumeraretur *G* numeretur DM^2P) *X*β | 5 aput *DB* | deuerteretur] *sic recte* β, diuerteretur DMR^1BFU *edd.*, diuerteret GPR^2 *'Voss. sec.'*, deuerteret *uoluit Staveren* | cum eo] simul cum Chirone (chyrone *MRP* cyronae *D*) *Hyg.* | 6 unam D^2 | super *G* | chyronis *RP* cyronis *D*

XXVIIII

quod tam breuibus sagittis *tam* magna corpora Centaurorum interficeret, ipsum contendere arcum conatum. itaque ex eius manu sagittam prolapsam in pedem decidisse. pro qua re Iouem miseritum inter sidera eum constituisse cum Hostia, quam supra Aram tenens immolare uidetur. hunc ali*i* Pholon esse Centaurum dixerunt eum qui haruspicio plurimum ualuerit. itaque a*d* Aram cum hostia uenire Iouis uoluntate figuratur.

*Cen*taurus autem ita figuratur, ut in antarctico circulo niti pedibus, umeris hiemalem sustinere uideatur, capite prope caudam Hydri coniungens, Hostiam dextra manu tenens supinam, quae pedibus et extremo ore circulum hiemalem tangit, inter eum et *ant*arcticon orbem conlocata. Centauri autem crura a reliquo corpore diuidit circulus qui lacteus dicitur. hic spectans ad ex*or*tum signorum totus occidit Aquario et Piscibus exort*is*, exoritur autem cum Scorpione et Sagittario. sed habet stellas supra caput III obscuras, in utrisque umeris singulas, in cubito sinistro una*m*, in manu una*m*, in medio pectore equino una*m*, in prioribus poplitibus sing*ulas*, *in* interscap*il*i*o* IIII, in uentre II,

Schol. cod. *A.* ***22.*** 8 in *pro altero* tam | 12 alii Pholon] calipholon | 13 at | 15 taurus, *syllabam* cen *initio uersus omisit librarius, cum eadem in fine praecedentis exstaret, uocis* Centaurum *u.* 12 | 16 humeris | 19 arcticon | 20 diuiditur | 21 exitum | totuss | exorto | 23 umeris s | 24 una *tribus his locis* | 25 prioriibus popllitibus sing intersscaplo

Hyg. codd. ***22.*** 8 tam breuibus] ita breuibus *P* | centaurum *R*¹ | 9 interfecerit *Hyg.* | conatum arcum *G* | 10 prolapsum *D*¹ | pedum *M*¹ | decidisse] eius incidisse *Hyg.* | Iouem miseritum] Iuppiter eius misertus *X* | 11 constituit *X* | super *G* | 12 ara *P* arcam *D*¹ | tenens *om. G* | imolare *F* | phonon esse *FU* pholen esse *P* philonense *D*¹ | 13 eum qui] eumque *RGU* | aruspicio (harusp. *F*) *X* | plurimum] praeter ceteros (ceteris *D*¹) plurimum *Hyg.* | ualuisset *DMRBGP*σμβ ualeret *F* ualere *U u. not. ad* **12** 9 | 14 figuratum *Hyg.* | *post hanc uocem in D est octo fere litterarum rasura, fuisse uidetur* ara in hac | 15—26 = *Hyg.* III 37, *p.* 96,17—97,2 | 15 autem] hic *Hyg. (om. GF)* | in *om. D*¹*G* | arctico *P* | 16 hiemalem sustinere humeris *P* | 17 Hydrae (hidrae *R*) *Hyg.* | contingens *G*σμ | dextra hostiam *G* | supinam quae] supinamque *D* | 18 et *om. RB* | extromo *D* | 19 antarcticum *X* | collocata *X* | autem] uero *G* | 20 dicitur] *sic G,* uocatur *ceteri* | exspectans *D* espectans *M* | 21 ortum *F* exortus *P* ortus *ceteri* | cum Aquario σ | eortis *R* exortus *D*¹*B* | 22 exoritur] *sic FU*σ oritur *ceteri* | sagittarios *D*¹ | sed habet] habet autem *X* | 23 capud *D* | singulas] claras *add. Hyg.* | 24 in manu unam *om. F* | 25 poblitibus *G* | *post hanc uocem* utrisque *inserunt D*¹*MBGFU edd.* β | in *om. X* | Inter scapillio *DF, in hoc cod. supra* illio *scriptum est* ulo | IIII] tres *R, in D m. 2 uidetur uoluisse* I | uentre] pectore *G* | II] duas claras *Hyg.*

in cauda III, in lumbo I, in genibus singulas †
(sunt stellae XLIIII).

23. Hydra. *hoc nomen in marg. inferiore codicis A subscripsit m. recentior. ipsum scholion corpori eius inscriptum paene totum euanuit. haec tantum legit Hilgardus: (cf. Hyg.* II 40, *p.* 76,3 *sqq.) in Hydrae tergo sub Cratere (septem stellis ornato)* usexis = positus existimatur *u.* 3, *sub Coruo, in quo et ipso septem stellae sunt pictae,* ansam coru = causam coruus *u.* 4 (?), *praeterea* earum (*u.* 7) exspectans (*u.* 9), *denique in uentre* diu moratus sit coruus, Apollo autem coactus mora corui . . . . uti ea ignominia eum defecit ut *cf. u.* 10 *sqq., quod enuntiatum a uulgata memoria manifeste recedens sic fere uidetur restituendum:* <pro quo admisso, quod> diu moratus sit coruus, Apollo autem coactus (*scil.* sit) mora corui < alia aqua > uti, ea ignominia eum <a>d[e]fecit, ut . . .

24. Procyon. **h*ic* ante minorem Canem exoriri uidetur. hac etiam de causa Procyon est appellatus. sed eisdem omnibus historiis quibus superior Canis adnumeratur.**

In lacteo circulo defixus pedibus aequinoctialem circulum tangit. *s*pectans ad occasum ut inter Geminos et Cancrum constitutus uidetur. qu*i* quod ante minorem Canem exoritur Procyon est appellatus. hic autem occidit exorto Capricorno, exoritur cum Leon*e*. sed omnino est stellarum trium.

Schol. cod. A. ***22.*** 26 l lumbo | singulass | 27 *extra fig. adscr. m. rec. — XLV stellae sunt pictae.*

24. ANTICANIS *in marg. inf. adscr. m. rec.* | 1 hante | 2 nominibus | 5 sectans | 6 qui quod] quod quod d | procion | 7 exorto *bis* | 8 leon

Hyg. codd. ***22.*** 26 lumbo] lumbo equino *Hyg.* | in genibus singulas] in g. posterioribus singulas, in poplitibus singulas. omnino XXIIII (XXVI *DMBGPV*, XXI *R*, XXIII *ed. Sanct.*). Hostia autem *eqs. Hyg.* | 27 *om. Hyg.*

24. 1—3=*Hyg.* II 36 | 1 procion *D* prochion *GU* prochyon *B* | ante] autem D^1 | maiorem *Hyg.* | uidetur] sed a nonnullis Orionis esse existimatur *add. Hyg. sed haec uerba potius post enuntiatum quod sequitur* hac — appellatus *transponenda sunt* et *pro* sed *scripto, ut iam* β *uoluit. cf. Pseuderatosth.* | 2 ac *P* | etiam] autem *G* | prochion appellatus *G* procyon esse appellatus *M* procyones se appellatus *D sed* es *ex* is *corr. m. 2,* procyonem (prochionem) appellatum *FU*σ | isdem *DRP*β hisdem *MG* iisdem *FU edd.* idem *B* | amnibus D^1 | 3 adnumeratur] *sic P,* annumeratur *ceteri, quod in D a m. 2 correctum est ex* obnumeratur | 4—8 = *Hyg.* III 35 | 4 Procyon hic in *Hyg.* | defixis D^1U fixus *G* | 5 spectat *X* | ab D^1 | ut *om.* RPD^2 | constitus *B* | 6 uidetur *om. X u. not.* | maiorem *Hyg.* | procion *D* prochion *G* | 7 appellatur D^1 | exortu Capricorni *U* extoto caprino R^1 | 8 sed — trium] sed o. e. st. ordo *(haec uox del. in cod. linea subducta)* III *R*, sed e. o. st. *(*st. *om. F)* numerus trium *FU*, sed e. o. st. III *P*, s. o. st. e. III *G*

Antecanem graio Procyon qui nomine fertur.
Haec sunt quae uisens nocturno tempore signa.

(sunt stellae III).

25. ***Planetae.*** Prima est Iouis nomine Phaethon, de qua Heraclides Ponticus scribit. ait enim, quo tempore Prometheus homines finxerit, in his et eum pulcritudine corporis reliquos praestantem fecisse. eumque cum supprimere cogitaret neque Ioui ut ceteros reddere, *Cupidinem Ioui nuntiasse. quo* facto missum Mercurium *ad* Phaethonta persuasisse, ut ad Iouem ueniret et inmortalis fieret. itaque eum ab Ioue in*ter* astra collocatum.

Secunda stella est Solis, quam ali*i* Saturni dixerunt. hanc Eratosthenes a Solis filio Phaethonta *appellatam dicit.* de quo

---

Schol. cod. *A.* ***24.*** 9 procion | 10 uisdens | 11 *extra fig. adscr. m. rec. — totidem stellae sunt pictae.*

codd. *AK.* ***25.*** 1 Planetae *addidi* | primae *A* prime *K* | phaet ·n *K* | 2 eraclides *K* | promet theus homin nes *A* | 3 pulchritudine *K* | 4 fecsse *K* | eumq *A* | neq. *A* | 5 Cupidinem — quo *om.* | 6 missusum *A* | at | phaeethonta *A* pheetnonta *K* | persuaisse *K* | 7 in | 9 ali *A* | dixexerunt *A* | 10 eratostenes *K* | phaetthontha | appellatam dicit] *u. Hyg.,* ali *A* alii *K*

Hyg. codd. ***24.*** 9 *sqq. om. Hyg.* | 9/10 = *Cic. Arat. u. 222 sq.*

25. 1—31 = *Hyg.* II 42 Reliquum (Relictum *D*[1]) est nobis (dicere *inseruit Burs.,* disputare *G*β) de stellis V, quas complures ut erraticas ita planetas Graeci dixerunt, quarum una est Iouis, nomine *eqs.* | phaeton *RFU* pheton *DM*[2]*BGP* photon *M*[1], Phaenon β *ex schol. Sangerm. (p.* 229,3 *Breys.), u. not.* | de qua] quam *D*[1] *om. B* quem *D*[2] *ceteri u. not.* | 2 eraclides *BU* eraclydes *R* heraclydes *G* erachides *D* eraclytes *F* | panticus *R,* pontisicus *D*[1] | scribit *om. X* | enim *om. X* | 3 finxerint *P* | in his et] in iis et *M*[1] inisset *D sed fuit* iniisset *uel* inusset (*pro* finxerit inisset *ut uidetur* finxisset *D*[2]), *ceteri om.* | eum] hunc *X* (hic *ed. Sanctandr.*) | pulchritudine *X* | reliquis *FU edd.* (reliquos σ) *u. not. ad u.* 24 | 4 eumque — cogitaret] *sic iam Modius coniecit* | cumque] cumque *BGFU*βρ | cum *om. X* | subprimere *D* | cogitare *MRD*[2]*BP*σμ | neque *om. U* atque *F*σμ | 5 Ioui *om. MBGPFU edd.,* Iouis *D*[1]*R*[1] | ut ceteros] ut certum *BPFU edd., idem habet M a m. 2 in ras. scriptum,* ut certam tum *G* | redderet *Hyg.* | 6 phetontha *D* phetonta *MBP* phaetonta *RF* Phaenonem β Phaenonta *Burs.* ρ | 7 immortalis *RBPU edd.* | itaque] itaquem *D*[1] | ab Ioue *om. X* | 8 collocatum] ferunt coll. *R u. not.,* locatum *G* collocauit *D*[2] | 9 est] dicitur *Hyg.* | alius *D*[1] | 10 erat hostenes *DB* erasthostenes *P* | phaetonta *FU* phetontam *MGP* phoetontam *B* phenontam *R* pheñtam *D sed* ñ *in ras. a m. 2,* phetonta *in marg. D*[2], *u. not. ad u. 1*

conplures scripserunt, ut patris curru inscienter uectus incenderit terras, quo facto ab Ioue fulmine percussus in Eridanum deciderit et a Sole inter sidera sit perlatus [Phaetho].

Tertia stella Martis, quam alii Herculis esse dixerunt, Ueneris sequens hac ut Eratosthenes *ait de causa,* quod, Uulcanus cum uxorem Uenerem duxisset *et* propter eius obseruantiam Marti copia non fieret, ut nihil aliud adsequi uideretur nisi sua stella Ue*n*eris sidus persequi, *id* a Uenere impetrauit. itaque, quam uehemente*r* amor eum incenderit *significans, e facto* Pyrois est appellatus.

Quarta est stella Ueneris, Lucifer nomine, quam nonnulli Iunonis esse dixerunt. hunc eundem Hesperum appellari. isque

---

Schol. codd. *AK.* ***25.*** 11 uecttus s *A* uecus *K* | cenoerit *K* | 12 decideret *K* | 13 et *om.* *K* | 15 ac *K* | Eratosthenes ait de causa] efratos athenensis dicat sic *A* efratos atueniensis dicte sit *K* | qod *A* | 16 cu *K* | uenere *K* | et *om.* | obseruantam *K* | 18 uereris *A* *(sed prior littera* R *non satis clara)* | id *inserui* | 19 uehement *A* uenem *K* | significans e facto *om.* | pirois *K* | 20 apppellatus *A* | 22 esperum *K* | apellarisque *K*

Hyg. codd. ***25.*** 11 plures *FU* cumplures *P* cumplure D^1 complures D^2 *ceteri* | scripserunt] dixerunt M^1RFρ | patris (pateris D^1) inscienter (inscientis σ) curru *Hyg.* | incenderit] *sic ex coniectura U edd.* β ρ incenderet *X* | 12 flumine *DP* | percussum *MRPFU* percursum *D om. G* | heridanum *MRP* | deciderit] *sic ex schol. Sangerm. (p.* 228,21 *sq. Breys.)* β, *quem secutus est* ρ *laudata Hyg. fabula* 152, *p.* 26,9 *ed. Schmidt,* deiecerit *DMRPFU* deiectus est *BG*σμ deiectus a Sole (*om.* et) *Micyll.* | 13 sit *om. BG*σμ | Phaetho *om. Hyg.* | 14 stella] est stella *Hyg.* (est *om. P*) | martis stella *RG* | erculis *D* | esse *om. X* | dixerant D^1 | 15 sequens] sequens stellam *Hyg.* (sequens est *F*), sequax *scholia Sangermanensia p.* 229,8 | ulcanus *D* uolcanus *B* | 16 quum *F* | Uenerem uxorem M^2 | et *om.* DM^1R | 16/17 mar^{c}iopia *R*, Marti eius copia *Micyll. Sanctandr.* | 17 assequi *MRBGPFU edd.* | suam stellam *Micyll.* | 18 Ueneris *om.* D^1 | id *quod etiam in X deest inserui* (hoc ρ) *meliore huius loci uix integri remedio destitutus* | non petrauit D^1 impetrarit *P* | quam] cum (eum D^1) *X*, quia *schol. Sangerm. p.* 229,11 *Br., de h. l. u. not.* | 19 eum amor *G*σμ eum amore *BFU* amore eum *D* *(sed prius* e *in rasura)* *P*β, amorem *R* | incenderet *X* | significans] rem significans μ id significans *Micyll.* | Pyrois est appellatus] Pyrois stella est appellata *sch. Sangerm. l. c. u.* 12, stellam pyriona (*sic MR codd. Starereni,* pyrionae *3 codd. Ulitiani,* piriona *B* phiriona *D quod m. 2 in* phirionam *correxit* phyriona *P* phrionia *G* periona *F* Hyperiona *U* Pyroenta *edd.* β ρ) appellauit (appellatum D^2) *X* | 21 stella est *X* | 22 hanc (hunc D^1) eandem *DRP*βρ *u. not. ad u. 1* | heperam D^1 | appellari isque] appellari multis traditum est historiis. hic (haec *R*) autem *Hyg.*

XXXIII

omnium siderum maximus uidetur. quem nonnulli Aurorae et Ce*ph*ali filium dixerunt pulchritudine multo*s* praestantem. qua re nimium · e*la*t*um* etiam cum Uenere certasse, ut etiam *E*ratos*s*thenes dicit, eumque hac de causa Ueneris appellari. qui quod exoriente Sole et occidente uideatur †

Quinta stella est Mercuri*i*, nomine Stilbon. se*d* haec est breuis et clara. quae Mercurio data existimatur, ideo quod primu*s* menses instituerit et siderum cursus. Euhemerus autem Uenerem primam ait sidera constituisse et Mercurio demonstrasse. quae stell*a*e planetae sunt dictae.

Schol. codd. *AK.* ***25.*** 23 aurore *K* | 24 cefali *A* | pulchritudine multo *A* pulchritud'inuito *K* | 25 elatum *scripsi*, epaphum *A* epafum *K* | uere *K* | etiaam *A* | aratothenes | 27 eū oriente *K* | 28 mercuri | set | 30 primum | 32 stelle *A*

Hyg. codd. ***25.*** 23 maxima *R* | uidetur] esse uidetur *Hyg.* | quem nonnulli] nonnulli (autem *inserunt FU edd.*) hunc *X* | 24 filiam *R*[1] | dixerunt] esse dixerunt *RPFU edd.* | pulchritudinem *D*[1] pulcritudine *G* | multis *FU edd.* (*sed Staveren* multos) *u. not.* | qua re nimium elatum] ex qua re *X*, *de toto h. l. u. not.* | 25 certasse] dicitur certasse *X* | 26 ait *P* | eumque] eum (cum *D*) *X* | de hac *P* | qui — uideatur] quod exoriente et occidente uidetur *G*, exoriente Sole et occidente (ex. et occ. sole *B*) uideri *ceteri codd. mei et edd.* et *ante haec uerba inserunt* β *(ex 'Voss. sec.'*, et oriente *iam Scheffer uoluerat)* ρ. *sequitur in Hygino* iure hunc et hedum (*sic DM*[1]*R*, Heoum *Bursian.* Luciferum *ceteri*) et Hesperum nominatum | 28 stirban *P* | hae *R* | 28/29 breuis est *P* | quae] haec autem (autem *om. B*) *X* | ideo *om. X* | 30 prius *P* | constituerit *B* | et] et peruiderit (praeuiderit *U*ο) *Hyg.* | cursus syderum *G* | 31 Uenerem — sidera] primam sit uenerem *F*, primam ait Uenerem astra *U edd.* | 32 quae — dictae *om. Hyg.*

---

non solum, ubi singuli singulorum siderum exortus, uel tempora eorum uel loca uel utrumque significantur, ab Hygino usurpatur, sic p. 108,5 *signorum et corporum exortus,* p. 105,25 *qui sint exortus et qui occasus,* p. 115,4 *lunam per alios ex. et occ.,* sed etiam, ubi in uniuersum regio caeli significatur, ut p. 91,2 *ad exortus spectantem,* p. 93,10 (**8** 9) *spectat ad exortus*[1]), p. 94,18. 19 (sch. **18** 6. 7) *spectans ad exortus (exortum DR)* et *spectat ad exortus (exortum R).* his locis is, a quo orsi sumus, uidetur adnumerandus. sed eadem notione singularis duplicis nostrae memoriae consensu probatur sch. **20** 8 *spectare ad exortum,* ita ut, quod p. 94,7 deficientibus scholiis X habet *spectantes ad exortum,* non liceat mutare; et ipsa uoce *signorum* addita eundem singularem X praebet p. 89,23 (deficientibus scholiis) et scholia p. 96,23 (**22** 21) pro eo quod X seruauit *ortus.* (u. adn. 1). recte autem singularis positus est — cum duobus his locis pluralem *exortus* certe malis — pag. 108,15 *ut exortus* (scilicet Draconis) *cum occasu permisceatur* (quod β habet *permisceantur* errori debetur), p. 120,15 *sol ab occasu ad exortum reuertatur*[2]).

---

[1]) Hoc pro *ad ortum* est scribendum, nam etiam simplex *ortus* offendit. quinquies enim cum in uulgata memoria Hygini occurrat, scholia tribus ubi exstant locis conpositum habent: hoc scholii **8** loco, **11** 7 *Uirginis exortu,* **22** 21 *ad exortum* pro *ad ortus.* duo igitur restant in X p. 21,6 *scripsimus in XII signorum ortu,* et ib. 10 *contra XII signorum ortus eat,* quibus et ipsis an conpositum restituendum sit dubites. — ut substantiuum ita uerbum conpositum multo saepius inuenitur quam simplex, cuius rei ex toto Hygini libro exempla h. l. congerere longum est. in ea autem parte, quae scholiis continetur, simplex (*oriente*) duobus tantum locis, sch. **15** 17 et **20** 10, codicum XY consensu probatur; **21** 8 (et p. 89,12) quod β scribit *oriens* ne X quidem praebet, denique **22** 22 in X ut uidetur fuit *oritur,* in Y conpositum.

[2]) Pro *ad solis exortus* p. 119,11 ex *DBGP a solis exortu* scribendum existimo, quod sententia postulare uidetur. pag. 62,12 *MRB¹GFNU edd.* habent *spectat autem ad exortum* (*ortum F*) *solem* (*solemus D¹*), quod prorsus a consuetudine Hygini abhorret, ita ut, quod β ex *D²* (*=B²P*) recepit, *solis* corrigendum uideatur. sed cum hic secundus liber et rebus et sermone a ceteris libris differat, licet fortasse suspicari Hyginum his uerbis *ad exortum solem* uertisse graecum πρὸς ἥλιον ἀνατέλλοντα (cf. *spectat orientem* sch. Bas. h. l.), cum *ad exorientem s.* exspectes. — substantiui autem loco participium *oriens* uidetur usurpatum in libro quarto, p. 105,26 ubi pro *contra orientem* (*D*β) ceteri codices *contra exorientem* perperam habent. sed ib. 23 iniuria *ex oriente* β ex correctura codicis *D* m. 2 scripsit pro *exorientes* (*exorientis D¹*).

huius igitur uocis pluralis cum frequentius ab Hygino uideatur usurpatus (cf. ἀνατολαί, πρὸς ἀνατολάς, sed definitur *exortus* [singularis] p. 23,22), *occasus* duobus tantum locis, ubi una cum uocabulo *exortus* coniungitur, pp. 105,25 et 115,4, numeri est pluralis, ceteris locis omnibus nullo notionis discrimine facto singularis.

1 14 **et exoriens infra Triangulum, quod supra diximus conlocatum,** quod Vogelsius codicem *A* secutus legendum proposuit, ferri nequit. nam *quod s. d. conl.* i. e. 'quod supra Arietem conl. esse diximus' abhorret ab Hygini consuetudine dicendi, cum quod in nostris codicibus legitur *quod supra diximus* saepissime sit usurpatum. neque *caput* deesse potest, cum huius signi exorientis positio et pedibus (u. 15) et capite significetur. scholiorum igitur librarii culpa et *tenens* et *caput* intercidisse mihi persuasum est, non a scholiasta data opera eiecta esse, quippe qui non is fuerit, qui tam scite et breuitati et sententiae consuleret.

1 22 **Athamanta** scholia, cum *X* et h. l. et infra, ubi scholia desunt, p. 60,24 latinam formam habeat *Athamantem,* cf. **13** 4 *Atlanta X, Atlantem Y,* quod *X* altero quo hoc uocabulum occurrit loco p. 33,23 seruauit (*Atlantem montem*). ita ex codd. certi quidquam de neutro uocabulo potest statui, neque, cum cetera quae in *as-antis* et *on-ontis* exeunt nomina graecum accusatiuum seruauerint omnia, *Carnabonta, Demiphonta*[1]), *giganta, Pareanta, Phaethonta, Phorbanta,* etiam *Athamanta* et *Atlanta* utroque loco licet restituere. nam etiam cetera nomina graeca similiter inter graecam formam et latinam fluctuare uidentur. sic nominum in *eus* desinentium accusatiui[2]) omnes ni fallor graecam habent formam in *ea,* et pleraque eorum, quorum stirps in unam litteram consonam exit, *a* habent pro *em.* sunt autem haec: *Catrea* (= schol.), *Cephea, Cetea, Cretea* (= schol.), *Hyriea,*

---

[1]) Hanc formam et *Demiphon Demiphontis* (gr. Δημοφῶν) iam Bursianus ex codd. restituit. u. F. O. Weise Die griech. Wörter im Latein pag. 60, Ritschl op. III p. 308 sq.

[2]) De acc. sing. — acc. plur. tertiae semper desinit in *as: Aethiopas, Curetas, Cyclopas, Dodonidas, Hyadas, Meropas, Nereidas, Pliadas, Titanas; aletidas, antipodas* — potissimum est agendum. genetiui nonnulli exstant graeci: *Callistus, Megistus* (acc. *Callisto, Megisto* cf. abl. *Celaeno,* sed dat. *Inoni* p. 62,19); *Panos, Minoos* et *Minois.* graeca sunt uerba *aidos, aegos, aletidos, dios.* — de nom. sing. et plur. u. infra.

Melissea, Nyctea, Orphea, Persea, Promethea[1]), *Salmonea* (haec enim forma in codicum corruptelis p. 60,10 latet), quibus accedit *Minoa; Aega, aegida, Arcada, Arctophylaca, Coronida, Tritonida* (de *Tritonidam* u. infra); *Aegipana, Ariona, Cedaliona, Chirona, Deucaliona* (hoc in Aquario est restituendum, *deucalion X*), *Iasiona, Ixiona, Oenopiona, Oriona, Paeona, Pana, Typhona, Uriona.* in *em* desinunt *Cecropem, Meropem,* quibus adde *lampadem,* et *Hammonem, Lycaonem.*

Duo quae occurrunt nomina in *ys* habent *yn* (u. Neue lat. Formenl. I p. 314): *Ischyn* (*scyn X*) masc. gen., et *Tethyn* (*tethim RP*) fem. sed uarie in codicibus nostris discrepant nominum in *is* accusatiui in *in* et *im* exeuntes (Neue l. c. p. 206 sq. 312): *eclipsin* (eadem uoce iam utitur Cornificius rhet. ad Her., u. Weise l. c. s. u.), *ornin* (sch. 7, hoc certe ut graecum nomen formam graecam retinuit); sed *Sagarim flumen, Thamyrim, Isim* (=schol. 15), *Thetim* (p. 62,17, idem ex codd. est restituendum p. 54,9, cum β ex D^2N scripserit *Thetin*); pro *Adonim MR* habent *Adonin,* sed scholiorum lectio, nisi uero ipsa uulgatae est praeferenda, *Adonium*[2]), magis fauet formae in *im;* pro *ibim R* et deteriores nonnulli *ibin* habent; denique, cum *X* habeat *Nemesin,* scholia (7) utroque loco *Nemesim* tradunt.

Etiam nominum in *es* exeuntium accusatiui uidentur fluctuare inter *en* et *em* (Neue I 308 sq.). codices habent *Anapladen* (p. 56,7, pro quo nomine alibi non tradito Bursianus proposuit *Anubin* uel *Anubidem*), *Cometen* (de hac forma communi paene usu firmata u. Neue I 34), *Euphraten* (sch. 3 2, u. Neue p. 336); pro *Iobaten D* et deteriores nonnulli *iobantem* uel *iubantem* habent; in accus.

---

[1]) pag. 54,21; idem p. 53,19 est restituendum ex *MR* contra *D*β. quod p. 46,3 exstat *Persea* (*Perseum* corr. D^2, cf. pag. 45,18 ubi *R* pro *Cephea* scripsit *Cepheum*), etiam p. 45,16 est scribendum = *D* (etiam h. l. correctum erat *Perseum.* sed v̄ rursus est erasum).

[2]) Exstitisse hanc formam *Adonius* apparet ex Probi uerbis (in append., Gramm. lat. IV p. 199,13), qui *Adon non Adonius* scribendum esse dicit. nec tamen alibi uidetur seruata. contra *Adoneus* a Plauto est usurpatum Men. 147 *ubi aquila Catameitum raperet, aut ubi Uenus Adoneum,* idemque Statius in Catullo restituit pro archetypi Ueron. corruptela *ydoneus,* c. 29,8 *ut albulus columbus aut Adoneus.* qui praeterea laudatur locus Ausonii p. 330, c. XLVIII 6 Peiper), huc non cadit, cum ille Adoneus sit graecus Ἀδωνεύς i. e. Ἀϊδωνεύς, cf. carm. seq. u. 2 Βάκχος ἐνὶ ζωοῖσιν, ἐνὶ φθιμένοισιν Ἀδωνεύς.

Bellerophontem consentiunt codices; *Ganymeden* duobus locis consensu scholiorum (**12**) et codicum *DM* commendatur, idem num tertio quo accus. exstat loco (sch. 8, quod solus *C* seruauit, qui etiam **3** 2 *Euphratem* habet) sit restituendum, dubites (Neue p. 309 sq.). denique *Booten* meliore auctoritate fulcitur quam *Bootem*, uno enim loco p. 110,17 Hygini codd. — in scholiis nusquam occurrit — omnes praeter *BP* habent *Booten*, reliquis sex locis *M* bis habet latinam formam, *D* semel (sed uno loco perperam nom. pro acc.), *R* ubique, quod quidem librarii studio emendandi, quo hunc codicem magis ceteris uetustioribus deturpatum esse uidimus, debetur[1]). ut autem latinae hae formae repudientur, id quoque uidetur suadere, quod etiam feminini primae decl. accusatiui in *em* (et genetiui in *is*) exeuntes non raro in codicibus uel uetustioribus occurrunt, quod sane uitium est librariorum, qui ad similitudinem latinarum graecas quas ignorarent formas mutauerint[2]). — his adiungendum uidetur *Triopas*, cuius cum gen. sit *Triopae*, acc. graecam formam seruauit *Triopan*.

Contra transierunt in linguam latinam nomina *Aeetae* regis (*Aeetam* **1** 6, cf. Neue p. 36 qui formarum *Aeetes-Aeeten* nonnulla exempla ex solo Ualerio Flacco profert) et *Semelae*, cuius accusatiuum *Semelam* p. 39,9 nostri codd. uidentur probare[3]). huic formae adde *ab Omphala, in Melanippa* et datiuos *Erigonae, Ariadnae,* (*Cretae?* u. sch. **12** 9), qui scil. ex codicis *X* lectionibus *erigone* (p. 37,5) et *ariadne* (p. 41,1) sunt restituendi. de acc. *Gorgonam* u. ad **4** 9.

Magis accommodata ad linguam latinam sunt uocabula secundae decl., quorum perpauca graecas formas seruauerunt:

[1]) Quod genetiuus etiam apud Hyg. est *Bootis* — formae *Bootae* ex poetis nonnulla profert exempla Neue p. 336 — non offendit. e. g. formis *Euphratis, Euphraten* ubique Tacitus utitur, Neue l. c.

[2]) u. Neue I 58. e. g. p. 36,7 D^1*MRBP* habent *Erigonem*, idem p. 36,18 *DRBP*, p. 68,9 *R*; *Erigonis* paene omnes p. 34,24; *Berenicem* p. 67,3 *DBG*, *Berenicis* p. 67,2 *DBP*, ib. 14 *DMRBP* (*Beronice* scribunt dett.); ib. 3 in *X* fuit *Aristonis* ex *Arsinois* mutatum; p. 44,7 *Calliopem* scholia (**6**) habent, p. 43,3 (**6** 5) *Eurydicis* uetustiores nostri. — non maioris fortasse est pretii, quod scholia (**4** 12) et *D* habent *Tritonidam* pro *Tritonida* (u. Neue I 325), cf. *Phaethontam*, quod in Hygini codd. paene omnibus legitur **25** 10. ceterum uide not. ad **4** 9.

[3]) sic *MRGPN*. idem est restitutum in *D*, in quo pro *semelam matrem* primum fuit aut *semel ad matrem* aut *semelē ad matrem*. *Semelem* habent *U edd.* (u. adn. praec.), *Semelen BF*.

umero, lateri alicuius iungi), eius qua Hyginus utitur alia exempla frustra circumspexi[1]. sed in eodem inuenitur passiua structura, quae actiuae qua utitur plane respondet. cf. pag. 85,8 *Andromedae caput equi Pegasi uentre* (*uentri RD²GFU edd.* β) *coniungitur* = Andromedae caput (accus.) equus uentre (suo sibi) coniungit. 86,21 *Heniochi dexter pes* (*p. d. D*β) *Tauri sinistro cornu stella coniungitur una* = Heniochi dextrum pedem Taurus sin. cornu (suo sibi) coniungit una stella (et pedi et cornui communi). adde pag. 105,3 *manus sinistra Bootis exteriore parte circuli peruenit coniuncta,* i. e. ad regionem signorum, quae inter arcticum circulum et polum sita sunt, *peruenit manus sinistra Bootis, quam circulus arcticus exteriore parte coniungit* uel *attingit,* scil. cum reliqua huius signi pars intra circulum arcticum et aestiuum posita sit, manus sinistra ultra arcticum circulum ad polum porrecta est. cf. pp. 82,6 et 110,9. de locis pp. 104,2 et 95,1 quorum simplicior est structura[2] u. adnot. 1. — falso β passiuum *coniungitur* scripsit Munckero (et tribus Ulitianis) adstipulatus pag. 82,22 ubi haec codicum lectio est restituenda: *qui autem Engonasin* <*uocatur*>[3] *dextri pedis calce coniungit* scil. *Coronam,* quod praecedit. sic codices mei omnes, in *R* a m. 1 *contingit* [hoc Bursianus probauit] in *coniungit* est correctum.

---

[1]) Simile uidetur, quod Dräger Hist. Synt. I p. 425 adfert ['der uulgären Sprache mag entlehnt sein'] Plaut. m. gl. 51 *communicabo semper te mensa mea.* quod idem (paullo infra) de participii *coniunctus* usu dicit huc uix pertinet. sed ni fallor huius usus uestigium reliquum est in francogallico *joindre qn.,* cui structurae prorsus respondet quod p. 94,13 uidetur restituendum *quo loco is circulus mesembrinos coniungit* (*coniungitur* codices, quod apto sensu hic caret) *et transit aequinoctialem circulum* [cf. quod sequitur *in ipsa coniunctione circulorum*] i. e. den Aequator erreicht und durchschneidet (*joint et traverse*). et eodem uidetur cadere p. 104,2 *Scorpionis extrema cauda eodem circulo coniungitur* i. e. *caudam idem circulus coniungit,* cum p. 95,1 *ab eo loco quo* (Eridanus) *prope coniungitur Ceto* dubites utrum ablatiuus sit *Ceto* (Eridanum coniungit Cetus), an datiuus (u. adnot. praec.).

[2]) Aliter res se habet pag. 94,4 (= sch. **3** ex.) *hi pisces quibusdam stellis ut lineola ab Arietis pede primo coniunguntur* i. e. inter se (cf. Arat. et sch. Germ.) coniunguntur quib. st. ut lineola, quae ab Ar. p. pr. proficiscitur, cf. u. 8 'horum coniunctionem *quae a pede Ar. pr. notatur*'.

[3]) Inuitis codicibus omnibus recte hanc uocem inseruit Bursianus (β Munckerum secutus *dicitur*). cf. pp. 29,8. [40,5.] 103,11. 105,2; 83,16. 84,2. 110,15.20.31. 111,19. [87,3 *Ophiucho et Engonasin occidentibus.*]

sententia igitur est haec 'Engonasin sui pedis calce Coronam sibi coniungit i. e. tangit.' Buntei uero lectio sic intellegitur (cf. pp. 85,8. 86,21): eum qui Engonasin uocatur dextri pedis calce coniungit — quis?

Denique cum passiuis formis etiam praepositionem *cum* Hyginus coniungit: pp. 84,5 (*Cygni*) *cauda iungitur extrema cum capite Cephei.* 90,2 (*Tauri cornu sinistrum*) *coniungitur cum dextro pede Aurigae.* contra p. 87,16 *ita tamen ut extrema cauda* (*anguis*) *circulum aequinoctialem cum Aquilae cauda iungat* (*iungatur R*) hoc significat: ut anguis sua cauda *una cum* Aquilae cauda circulum aeq. (sibi) iungat i. e. contingat.

19 3 aquosissimum in *Y* coniecturae librarii debetur, qui cum *aequissimum* quid sibi uellet non perspexisset, aquosissimum Nilum satis scite sibi uisus est appellare. dubitari autem potest, utrum uulgata lectio retinenda an *id* inserendum sit. sane illi epitomes uerba ἕτεροι δέ φασι δικαιότατον αὐτὸν εἶναι Νεῖλον (p. 178 ρ) egregie patrocinantur, quae exemplum graecum inscite ab Hygino translatum esse uidentur demonstrare. in scholiis Basileensibus hoc ipsum uerbum corruptum esse dolendum est, cf. Breysigium p. 98,8, in qua corruptela aut *aequissimum* aut *aequius eum* (fortasse legerat scholiasta δικαιότερον), quod utrumque Breysigius coniecit, latet.

19 5 urbs *Y*, **insula** *X*. duplex haec memoria ni fallor orta est altera utra uoce ut glossa adscripta. genuinam autem lectionem etiam hoc loco scholiis conseruatam esse suspicor, uulgatam inrepsisse per sciolum quendam lectorem, qui cum insulas Nili ostiis formari nosset illud *insula* adscripsit, simul ut aptius insulam quam urbem flumine allui diceretur.

21 8 in summo cacumine circuli quo formatur. loco ablatiui **quo** in *X* fuit *quod*, pro quo in *FU edd.* substitutum est *ubi* (*qui* uel *quid* Munckeri codd.?). huic codicis *X* memoriae, quae idoneo sensu caret, β frustra ita mederi conatus est, ut pro *circuli* scriberet *turibuli*, quo nomine Germanicus Aram appellat. sed neque apud Hyginum neque in scholiis Germanici haec uox usquam occurrit. et manet molestum illud *quod formatur.* immo scholiorum sententia explicatur uerbis p. 85,2 'in quadrato *quo* sella deformatur' et p. 95,18 (= sch. **14** 29) 'in eo *quo* gladius eius deformatur.' eandem lectionem Vogelsius quoque probauit.

qui codicis Lugd. B. imaginem apud Grotium expressam conferri iubet[1]).

24 6 spectans ad occasum ut inter Geminos et Cancrum constitutus uidetur. haec uberior scholiorum memoria Hygino reddenda est. particula **ut**, quae in nonnullis codicibus intercidit, *X* non caruit, et recte quidem. nam haec lectio prorsus consentit cum Hygini consuetudine, qui illa uoce, etiam ubi minus necessaria nobis uidetur, saepissime utitur. et cum iam in uulgata 'spect*at* ad occ. *ut* . . constitutus' aptum haec particula exhibeat sensum, egregie confirmatur ea quam ex scholiis protuli lectione.

25 1 **Phaethon** *XY*. sed recte β ex scholiis Sangermanensibus (u. infra) restituit *Phaenon*, cf. u. 7 *Phaenonta* pro *Phaethonta*. nam *Phaethonta* Solis uel Saturni stellam ab Hygino nominatam esse, Iouis de qua agitur Phaenonta, et epitomes et scholiorum Bas. consensu firmatur et nota illa Phaethontis fabula, quae de Saturni uel Solis stella ex Pseudo-Eratosthene ab Hygino narratur. sed exstant in nonnullis codicibus uestigia interpolationis, qua, cum prioris sideris nomen Phaethon in codicibus esset, Saturni stellae Phaenontis nomen daretur. cf. u. 10 (*DR*). desumptum autem est hoc nomen fortasse ex Martiano Capella (VIII 851, p. 315,21 Eyss., cf. Cic. nat. deor. II 52).

25 1 sqq. **de qua Heraclides P. scribit. ait enim quo tempore Prometheus homines finxerit in his et eum** eqs. sic molestum illud *quem* (*quam D*[1]) *H. P. ait* . . . *hunc* tollitur. quod uero primum **de qua** est dictum, tum masculinum sequitur **eum**, optime quadrat in masculini et feminini pronominum ad stellas et nomina earum pertinentium in hoc capite usu. de ipsa enim stella ubi dicitur, femininum est positum, ubi de eius ut ita dicam eponymo, masculinum. hoc igitur loco *prima stella est* . . *de qua*. tum ubi de Phaenonte pulcherrimo illo homine fabulam est narraturus, pergit *in his et eum*. de quinta stella tantum ut de stella agitur, non de homine. idem est u. 9. 10.

[1]) In ipso *A* ara quadratam habet formam, sed in globo Farnesiano figuram praebet columnae ambitu sursum crescente. cf. Mus. Borbon. V 52 = Baumeister Denkm. d. class. Alterth. I pag. 225 fig. 175; eadem sphaera ad calcem Manilii ab Ios. Merkel uersi (Des M. Man. Himmelskugel . . . übersetzt . . von Ios. Merkel, Aschaffenburg 1857 ed. 2) depicta est. — num ipsius Arati uerba διυωτοῖο Θυτηρίου (u. 439) in eandem sententiam cadunt?

tum masculinum sequitur *de quo* scil. de Solis filio Phaethonte. u. 14 recte *quam*, cum ei quod 19 scholia habent *Pyrois est appellatus* scholiorum Sangerm. lectio praestare uideatur *Pyrois stella est appellata* (u. not. ad l.). u. 21 *Quarta* ... *quam*, tum pergit *hunc eundem Hesperum appellari*, quod non debebat β codicem *D* (*hanc* a manu 2 ex *hunc* est correctum) secutus in *hanc eandem H. a.* mutare, nam ad Luciferi potius nomen (u. 21) haec pronomina respiciunt quam ad stellam. sed ex uerbis quae insequuntur etiam iis locis, ubi de ipsa stella agitur, nominis eius potius rationem habere scriptorem apparet. nam in *isque* (*hic X*) *omnium siderum maximus uidetur* quin recte traditae sint formae masculinae noli dubitare. feminino si uti maluisset, certe *siderum* uitasset, scripsisset *stellarum*. quod igitur solus *R* habet *haec* ... *maxima*, librarii studio, quo eiusdem generis formas restitueret, deberi manifestum est. idem est dicendum de ultimis huius planetae uerbis quae in scholiis interciderunt (p. 80,6), ubi idem unus *R hanc* et *nominatam* correxit.

25 7 **itaque eum ab Ioue inter astra collocatum** scholia, ita ut hanc Iouis propriam stellam ab ipso Ioue in caelo positam esse disertis uerbis apte commemoretur. contra codicis *R* lectionem *i. e. inter astra ferunt c.* non dubito spuriam iudicare, praesertim cum conexus orationis obliquae, qua tota haec fabula ab Heraclide Pontico sumpta narratur, illo *ferunt* turbetur.

25 18 sqq. **itaque quam uehementer amor eum incenderit Pyrois est appellatus** scholia, cum in *X* uideatur fuisse *itaque cum u. a. e. incenderet, significans e facto stellam Pyriona appellauit.* praeterea arcessenda sunt scholia Sangermanensia (p. 229,11 sq. ed. Breys., eadem in *D* seruata iam β in usum uocauit) in quibus locus ita est traditus: *et quia uehementer morsum* (sic *D* et codd. omnes Breysigii, *morsu* cod. Strozz., *amor eum* Breys. correxit) *incenderit, Pyrois stella est* (sic $G^a G^b$ Breys., ceteri omittunt *stella*, *sit* pro *est* Brux. Strozz. *G*) *appellata.* iam uides maiorem intercedere similitudinem nostris scholiis cum Sangermanensibus, in quibus maxima Hyginiani huius capitis pars, nec raro ad uerbum exscripta exstat (u. Breys. ad p. 185; Robert p. 204). codicem autem, ex quo haec excerpta sunt a magistello loquaci et insipido, codice *X* praestantiorem et similiorem codicis *Y* fuisse etiam ex aliis nonnullis locis potest concludi: pag. 228,21 = sch. u. 12 scholia Sang. recte habent *deciderit*, et in uersu

proxime praecedenti *conflauerit* (*conflauit* Fulgentius) = *incenderit Y*. de p. 229,17, ubi scholiorum uerba ei quam nostra scholia seruarunt memoriae patrocinari uidentur, uide pag. LXXI. denique moneo in solis Sangerm. Saturni et Iouis stellarum nomina recte distincta esse, cum in *XY* utroque loco exstet Phaethon (u. ad **25** 1), quamquam non plane est negandum posse haec nomina aliunde desumpta esse, cum Sangermanensium exemplum codicum *XY* simillimum[1]) tam graui re etiam codici *Y* praestitisse minus sit ueri simile. sed incerta profecto haec ratio est in hac exigua Hygini particula, quam cum Sang. licet conparare. — Iam eo de quo agitur loco uerba *significans e facto* et in nostris scholiis et in Sang. desunt, exstant in solo *X*. in quo quidem molesta sunt, sed apta, si in nostra scholia ea receperis[2]). nam in uulgatae memoriae conexu *significans* superfluum est, quod cum ueteres editores sensissent, alii *id*, alii *rem* ante illam uocem inseruerunt. in nostrorum autem scholiorum quam restituendam censeo lectione e participio *significans* apte pendent uerba '*quam* [hoc in Sang. in *quia* abiit leui mutatione, fortasse consulto facta] uehementer amor eum *incenderit*'. simul hoc modo efficitur, ut *e facto* ad id uerbum spectet, cum quo et sententia artissime cohaeret et fere semper ab hoc scriptore coniungitur, scilicet ad *appellare*[3]). etiam alia in re hoc loco inter nostra scholia et

---

[1]) **25** 17 eadem corruptela exemplum Sangermanensium uidetur laborasse qua *XY*. nam quod p. 229,11 dicit scholiasta ille *coitum Martem a Uenere inpetrasse* idem significat quod Hygini uerba *sua stella Ueneris sidus persequi* i. e. constellationem utriusque planetae. neque quidquam inde proficitur, quod *nihilque adsequi uideretur* idem habet, ita ut legisse uideatur *et nihil aliud a. u.* pro *ut* quod in *XY* est. quo modo huic loco sit medendum dubito; certe eo quod ρ temptauit *hoc* inserto (facilius est *id*) non uidetur persanatus.

[2]) Etiam *peruiderit* (Hyg. p. 80,9) in *AK* (**25** 30) et in Sang. (p. 230,1) excidit, cum recte exstet in *X*. nam et sententia postulatur — menses Mercurius primus instituit perspecto siderum cursu, cf. epit. p. 196,20 Rob. καὶ τῶν ἄστρων τὰς τάξεις . . μετρῆσαι — et Hygini dicendi consuetudine probatur, cui uox peruidendi quasi in deliciis est (prorsus eiusdem est notionis p. 32,10 β).

[3]) pp. 72,24 (sch. **14** 12 *ex facto*), 64,4. 39,20 [h. l. quod Schefferus et β receperunt *a facto* soli codd. *DBG* habent]. — cf. 33,24 *e facto* . . (in caelo) *perspicitur*, 45,6 (sch. **7** 12 *ex facto*) *Iuppiter e f. Cygnum . . . collocauit in mundo*, ubi quod *R* habet *hoc e facto* ut ceterorum codicum et scholiorum consensu, ita Hygini consuetudine dicendi redarguitur.

Sangermanensia exstat non contemnendus consensus. passiuam enim exhibent structuram, cum in uulgata memoria hoc enuntiatum sit actiuum. hac quoque in re ut scholiis adsentiar inprimis adducor eo, quod nominatiuus *Pyrois* in utroque scholio recte seruatus est, cum *X* accusatiui formam corruptam habuerit *pyriona.* in hanc formam *Pyroenta* deprauatum esse nemo sibi persuadebit. itaque melius sic rem explicare mihi uideor, ut *pyriona* leui errore exaratum sit pro *pyroina* uel (nam littera *a* uocis *appellauit* sequitur) pro *pyroin,* quam accusatiui formam non prorsus fictam esse liceat probare loco quodam Martiani Capellae, ubi quos Eyssenhardt contulit codices Bambergensis et Reichenauensis *pyroin* habent (p. 315,22), quod in *Pyroenta* Eyssenhardt correxit. *Pyroin* autem librario debetur, qui a genuina memoria regressus pro nominatiuo — quem et epitome et schol. Bas. habent et ipse Hyginus p. 120,5 — accusatiuum, et pro passiuo actiuum scripsit, fortasse adductus eo quod praecedit *significans,* e quo *stella* pendere ei uideretur. *significans* autem cum apud β de Uenere dictum sed plane sit superfluum, in hoc uerborum conexu id sibi uult, ut ipsa stella suo nomine significet, quanto Ueneris amore Mars exarserit. totum igitur locum sic constitutum Hygino reddam: *itaque quam uehementer amor eum incenderit significans e facto stella* (hanc enim uocem a scholiasta ut opinor omissam recte seruauerunt Sangermanensia) *Pyrois est appellata.* quod ita fere uertas: Daher wurde der Stern, zur Bezeichnung der heftigen Liebesglut des Gottes, nach dieser Begebenheit der Feurige genannt.

25 24 **multos praestantem.** accusatiuum quem *X* habet (*multis* codd. recentissimi et edd.) etiam quod in *A*(*K*) est *multo* indicat. eadem structura redit p. 45,10 (*ceteris U*) et 21, p. 57, 12 (*ceteris M*[1]), p. 79,2 (= sch. 25 3, *reliquis FU edd.*). datiuum seruauit *X* pp. 39,14. 49,1. 51,17. u. Dräger Hist. Syntax I 380.

25 24 sqq. **qua re nimium elatum etiam cum Uenere certasse, ut etiam Eratosthenes dicit, eumque hac de causa Ueneris appellari. qui quod exoriente sole et occidente uideatur** . . (reliqua in scholiis interciderunt). in *X* fuit *ex qua re etiam c. U. dicitur c., ut e. E. d. eum hac de c. U. appellari. exoriente sole et occidente uideri. quare ut ante diximus iure hunc et*

†hedum[1]) *et Hesperum nominatum.* in codicis *Y* igitur memoria sublatum est illud *ex qua re*, quod etiam in hoc scriptore est molestum, contra inserta sunt uerba ad sensum aptissima **nimium elatum** (nam in miro illo *epaphum* uix quidquam aliud delitescere iam supra dixi p. 24 adn. 23, aduerbii autem formam eandem habet Hyg. p. 68,8. cf. 69,10 *multum*); et ipsum enuntiatum — quod *X* habet *dicitur* iure deest — cum eo quod praecedit structura uerborum et sententia artissime cohaeret: nam iidem illi 'nonnulli' et pulchritudine eum praestantem fuisse narrant et hac re elatum cum ipsa Uenere certare esse ausum. sententiam sic incohatam **eumque**, quod in uulgata memoria ferri nequit, apte perficit. ceterum hoc loco inter uulgatam et codicis *Y* memoriam non multum interest. in illa enim cum Eratosthenis testimonio extrema tantum uerba *eum hac de c. U. a.* firmentur, in *Y* uerba *ut etiam E. d.* ad ea quae praecedunt respiciunt simulque quae sequuntur apte adnectunt. totam autem hanc fabulam, quae 'nonnullis' initio inputatur, ex 'Eratosthene' desumptam esse ex utraque lectione intellegitur et scholiis Bas., quae eandem fabulam quamuis misere foedatam exhibent, et Hygini consuetudine probatur. saepe enim eum quem sequitur auctorem — inprimis illum 'Eratosthenem' — de eius fabulae quam totam ex eo exscribit parte tantummodo laudat, uel ad extremum eius quoque testimonium adfert, cum initio 'nonnullos' uel 'conplures astrologos' etc. se sequi glorietur[2]). conf. e. g. p. 69,20 (sch. **9**), ubi prior fabula tota ex 'Eratosthene' fluxit, p. 51,14, ubi quod 'conplures astrologi finxerunt' Eratostheni debetur, quem non nisi u. 20 laudat. denique loco eius de quo agitur simillimo, sch. **10** 8, Sosithei totam de Croto fabulam esse,

---

[1]) Hoc uidetur habuisse *X*. legitur enim in DM^1R ('2 Voss.'). quod reliqui habent *Luciferum*, ex u. 21 pro hac uoce aperte corrupta interpolatum est. ei quam Bursianus (quem uide) proponit coniecturae *Heoum* (cf. p. 119,3) i. e. Ἑῷον, tamen id uidetur refragari, quod et epit. et Bas. Φώσφορον in graeco exemplo fuisse testantur.

[2]) Inania haec esse uerba etiam iis locis conprobatur, quibus auctoris nomine neglecto *nonnullos* se sequi ait, ut pag. 32,4 ubi Arati profert, cuius nomen et epitome et scholia Germanici adferunt. pretii, cum e. g. pag. 45,14 *Euripides cum ceteris* (solum Eu *epit. et sch.* Germ.) commemoretur, uel 56,13 *Eratosthenes Aratus et alii conplures*, 75,4 (sch. **17**) Aeschylus et nonnu

quam ex Pseudo-Eratosthene Hyginus desumpsit, sententia et epitome et scholiis Bas. conprobatur.

Quod sequitur in *Y* **qui quod exoriente sole et occidente uideatur** cum eo quod praecedit apte coniunctum est et cum sequentibus uerbis *ut ante diximus* (omittendum *quare*) *iure hunc et hedum et Hesperum nominatum*, quae quamquam in scholiis propter spatii inopiam interciderunt ex uulgata memoria supplentur, causalem indicat conexum. contra in *X* uerba *exoriente sole et occidente uideri* paene omni conexu sunt soluta. nam quod Schefferum (*et oriente*) secutus β temptauit *et exoriente* sententiam non restituit sed prorsus ineptam reddit. neque enim profecto quod Hesperus cum Uenere de pulchritudine certauit, eius stella et exoriente sole et occidente uidetur. denique codicis *Y* memoriae fauent quae in schol. Sang. pag. 229,17 (u. p. LXVIII) exstant *eo quod ui quadam nonnumquam oriente sole nonnumquam occidente uideatur*[1]), fortasse etiam quod codex *G* habet *quod ex. et occ. uidetur*, quem codicem solum nostrorum interdum archetypi *X* frustula seruasse uidimus (supra p. 53).

[1]) Falso scholiasta ille ad ea quae praecedunt cum haec referret — fortasse deerat codici quo utebatur Hyginiano quod *Y* habet *qui* — praeclarum illud *ui quadam* addidit, ut cur *Uenus* illa stella appellata esset egregio ueriloquio explicaret.

[EXCERPTUM PARISINUM.]

De ordine ac positione stellarum in signis.

Est quidem hic ordo et positio siderum, quae fixa caelo plurium concernatione stellarum in signum aliquod formata uel fabulose uariarum genera formarum in caelum recepta creduntur. quorum nomina non naturae constitutio, sed humana persuasio, quae stellis numeros et nomina fecit, adinuenit. sed quia iuxta Aratum numerus stellarum unicuique signo adscriptus est, eo quo ab ipso est ordine digesta descriptio in medium huiusmodi proferatur.

1. *Helice*, *Arcturus maior*, habet stellas in capite VII, in singulis umeris singulas, in armo I, in pectore I, in pede priori claras II, in summa cauda claram I, in uentre claram I, in crure posteriori II, in extremo pede II, in cauda III. sunt XXII.

2. *Cynosura*, *Arcturus minor*, habet stellas in uno latere IIII claras in quadro positas, in cauda claras III. sunt VII. sub his apparet sidus quod uocatur polus, circum quod putatur totus mundus uerti.

3. *Serpens*, qui inter Arcturos medius iacet, habet stellas in capite claras V, in corpore usque X. sunt XV.

[illegible]

4. **Hercules,** *qui et ingeniculo dicitur,* habet stellam in capite I, in brachio I, in umeris singulas claras, in sinistro cubito I, in ipsa manu I, in utrisque ilibus I, in dextro femore II, in pede I, supra dextram manum id est in claua I, in pelle leonis IIII. summa *XVI.*

5. **Corona** habet stellas *VIII* in orbem positas, quarum tres clarae, quae contra capud *Serpentis septentrionalis* sunt.

6. ***Serpentarius,*** *qui grece Ophiucus uocatur,* habet stellam in capite claram I, in singulis umeris claras, in singulis pedibus claras, in sinistra manu III, in dextra IIII claras, in cubitis singulis singulas, in singulis genibus singulas, in dextro crure claram. summa XVII. Serpens, *quem manibus tenet,* habet stellas in ore duas, in capite *paruas* IIII, usque ad manum *se tenentis* II, *in flexu corporis XV.* summa XXIII.

7. **Scorpius** habet stellas in singulis cornibus *uel potius labiis* binas, ex quibus priores clarae sunt, in fronte III, quarum media clarior est, in dorso III claras, in uentre II, in cauda V, in aculeo II. summa XVIIII. Ex his priores IIII, quae in cornibus *uel labiis* quae chelae appellantur positae sunt, Librae adsignantur. hic autem ob magnitudinem in duo domicilia, *id est in spatium duorum signorum,* partitur.

8. ***Bootes,*** *qui grece Artofilax uocatur,* habet stellas in dextra manu IIII, quae non occidunt, in capite claram I, in singulis umeris singulas, in mamillis singulas, lucidior est in dextra, sub mamma I obscuram, in dextro cubito claram I, inter genua utraque claram I, in singulis pedibus singulas. summa XIIII.

---

4. Bas. sch. pag. 61,2. 11—16 | ingeniclo *D* | capite] corpore *P* | hilibus *D* | foemore I *PS* | summa stellarum *PS*

5. Bas. p. 62,10 *sq.* | clare que *D* | Serpentis sept.] *cf. Sang. p.* 120,19 (= *Bern.*) Serpentis Arcturi | septentrionales *S*

6. Serpentarius] *cf. Sang. sch. initium et inscriptionem* (*p.* 120,20 *etc.*) | Ophiucus] *cf. Germ. u.* 75 | *Bas. p.* 62,19—63,6 | qui] uero qui *D* | IIII] III *P* | crure *om. S* | claram I *S* | paruas capite *D, corr. ead. m.* | XV] X *DS, sed in D sequitur rasura,* V *P* | XX *et rasura D,* XIII *P*

7. Bas. pp. 64, 6—12. 63,7 | stellas *om. D* | uel — labiis] *cf. Sang. p.* 123,18 in utroque labio | binis *P* | XVIIII] XVIII *S* | hic autem *eqs.*] *cf. init. sch. Bas.* | signorum *om. S* | partitus est *D*

8. Bootes] *cf. Bas. pag.* 64,24 *Sang. sch.* 8 *init. et inscr.* | arctofilax *P* artophylax *S, cf. Germ. u.* 91 | *Bas. p.* 65, 1—7 | dextera *S, sic et infra* | mamellis *D* mamillas *S* | obscura *D*

9. **Uirgo** habet stellam in capite obscuram I, in singulis umeris singulas, in sinistra ala obscuram I, in dextra *ala* I, in singulis cubitis singulas, in singulis manibus singulas, in sinistra clariorem, quae uocatur spica, in tunica obscuras VI, in singulis pedibus singulas. summa *XVIII.*

10. **Geminorum** unus, qui iuxta Cancrum est, habet stellam in capite claram I, in singulis umeris singulas claras, in dextro cubito I, in singulis genibus singulas, in pedibus singulis singulas. fiunt nouem. Alter habet in capite I, in mammis singulas, in sinistro cubito II, in *summitate* manus I, in sinistro genu I, in pedibus singulas, iuxta sinistrum pedem I, quae uocatur propus. fiunt X.

11. **Cancer** habet stellas in pectore II claras, quas appellant Asinos, *inter quas est nubicula quae candidi coloris apparet,* quam Praesepium uocant, in dextris pedibus singulas, quae sunt IIII obscurae, *in sinistra parte* in pede priori duas claras, in secundo II, in tertio I, in *quarto* *paruam* I, in dextro cornu *uel labio* III, in sinistro II. fiunt XVII, ex quibus duae, *quas in pectore Cancri diximus,* cum aliis duabus minoribus et obscuris Asini dicuntur. habent autem stellas IIII.

12. **Leo** habet stellas in capite III, in collo II, in pectore I, in spina III, in cauda media I, in *summitate* caudae claram I, sub pectore II, in pedibus prioribus claram I, sub uentre claram I, in medio uentre claram I, in *ilibus* I, in posteriori genu I, in propodia claram I. summa *XVIII.* uidentur et aliae iuxta caudam eius stellae obscurae VII.

[illegible] ala ala [illegible]

[illegible] claram [illegible] obscuram [illegible] in singulis pedibus [illegible] mamillis [illegible] quae [illegible] uocatur [illegible]

[illegible] nubecula [illegible] in [illegible] extremo [illegible] II. III. [illegible]

[illegible] in capite stellas [illegible] in medio uentre [illegible] VII VII [illegible]

13. ***Auriga*** uel Agitator, quem Erictonium dicunt, habet stellam in capite I, in singulis umeris singulas, in sinistro clariorem, quae appellatur Capra, in singulis genibus singulas, in *summitate* manus II, in sinistra manu II, qui uocantur Haedi. summa VIIII.

14. **Taurus** habet stellas in utroque cornu I, in utroque oculo I, in naso I. hae quinque stellae Hyades appellantur. in ungula III, in collo II, in dorso II, ultimam clariorem, sub uentre I, in pectore I claram. summa XV. sunt et septem stellae, quas Athlantides uel Pliades uocant, quarum VI uidentur, septima obscura est. *dicunturque in cauda Tauri positae.*

15. **Cepheus** habet in capite stellas claras II, in dextra manu claram I, in cubito obscuram I, in sinistra manu claram I, in sinistro umero I, in *balteo* III obliquas, in dextra coxa II, in sinistro genu II, in *summitate* pedis I, supra pedem III. fiunt XVII.

16. **Cassiepia** habet in capite stellam claram I, in singulis umeris singulas claras, in dextra mamilla claram I, in dextro *femore* claram I, in sinistro femore claras II, in genu claram I, in basi sellae qua sedet claras II. summa *X*.

17. ***Andromeda*** habet stellam in capite splendidam I, in singulis umeris singulas, in dextro cubito I, in manu claram I, in sinistro cubito claram I, in brachio I, in cinctu III, supra zonam IIII, in genibus singulis claras singulas, in dextro pede II, in sinistro I. summa *XVIIII*.

---

13. Auriga] *cf. Germ.* 174 | Agitator] *Bas. p.* 74,6 | quem Erictonium (erichonium *P*) dicunt] *cf. Bas. p.* 73,2 | *Bas. p.* 74, 7—10 | sinistri *D* | qui] stellae *add. P* | hedi *D*, edi *P*

14. Bas. p. 76,13—77,3 | occulo *P* | stellae *om. DP* | III] IIII *D* | adthlantides *P* athlantidas *D* | plyadas *P* (*cf. Bas. p.* 76,5)

15. Bas. p. 77,10—15 | stellas claras in capite *S* | umero] uentro *S*

16. Bas. p. 78,2—7 | Casiephia *D* Casiepia *P* Cassiephia *S* | claram stellam *D*, stellam *om. P* | sellae] stelle *D cf. sch. Bas.* | XIIII *schol. Bas. et idem* D^2 *correxit.*

17. Nomen ex carm. Germ. u. 201 | *Bas. p.* 78, 14—19 | I *post* dextro cubito *om. S*

18. *Equus*, quem Pegasum uocant, habet stellas in facie claras II, in capite I, in coxa I, in auribus singulis singulas claras, in collo IIII, proximam capiti claram, in armo I, in pectore I, in umbilico claram I, in utroque genu I, in ungulis singulas. fiunt XVII.

19. Aries habet stellam in capite I, in naribus III, in collo II, in *summitate* pedis dextri claram I, in dorso IIII, in cauda I, in *summitate* pedis sinistri I. fiunt XIII.

20. *Triangulus*, *quem Greci Deltoton uocant*, habet stellas III, in singulis angulis singulas.

21. *Pisces duo*, quorum unus qui borius *id est aquilonalis* appellatur habet stellas XII, notius autem *qui et australis uocatur* XV. Linea quoque sub quibus coniuncti *sunt* habet stellas ad partem borii III, ad notii III, ad occidentem III. summa stellarum XXXVI.

22. Perseus habet stellas in singulis umeris singulas claras, in dextra manu claram I, in sinistra manu in qua caput Gorgonis tenet III, in uentre I, in dextro latere claram I, in genu I, in pede claram I, in sinistro femore claram I, in tibia II, circa caput Gorgonis claras III. caput autem et harpe singulis stellis [illegible]

[illegible]

24. Lyra, *quae et fidis,* habet stellas in utroque pectine singulas, in cacuminibus cornuorum singulas, in umeris singulas, in fundo I, in dorso I. fiunt VIII.

25. Cignus habet stellam in capite claram I, in utraque ala quinas, in corpore I, in cauda I. fiunt XIII.

26. Aquarius habet stellas in capite obscuras II, in umeris singulis claras singulas, in sinistro cubito I claram, in dextro cubito I et in manu I, in mammis singulas, in dextro crure I, in pedibus singulas claras. summa *XII.* effusio aquae *notata est* ex stellis *XXX,* ex quibus duae clarae, ceterae obscurae sunt.

27. Capricornus habet stellas in singulis cornibus singulas, in naso claram I, in capite II, sub collo I, in pectore II, in pede priori I, in *summitate* pedis I, in dorso VII, in uentre V, in cauda II claras. summa XXIIII.

28. Sagittarius habet stellas in capite II, in [c]acumine sagittae II, in dextro *cubito* I, in manu I, in uentre I claram, in dorso II, in cauda I, in genu priori I, in summo pede I, in posteriori genu I. fiunt XIII.

[*23.* Pliades *cf.* 14]. *eos qui sequuntur catalogos paene omnes habent scholia Sangermanensia codicum K et D* (Δ) *u. epim. p.* 82 *sq.*

24. (*non habet K*) | Lira *D* | *Bas. p.* (83,21) 84,15—17 | Lyra — fidis om. Δ | quacuminibus Δ | cornearum *schol. Bas.*, chordarum *ex Urbinate Breys.*, cornuum *Robert* [cornorum? *cf. Neue lat. Formenl.* I 347] | umeris singulis Δ | dorso uno Δ | VIIII *DP*Δ

25. (*non habet K*) | *Bas. p.* (84,19) 85,4—6 | Cignus habet *om.* Δ | in capite stellam *D*, stellam *om.* Δ | clara una Δ | utroque ala Δ | fiunt] fiunt omnes *P*

26. Bas. p. 86,18—87,2 | Aquarius *om. K*Δ | in capite stellas *D* | in singulis humeris cl. s. *D*, in humeris (umeris Δ) singulas claras singulas *K*Δ, in umeris singulis claras *P* | sinis *P* | cubito *om. K* | in dextro cubito I *om. D* | in mammis] et in mammis *D* in mammis singulis *P* | suma *K* | effusio quae *P* effusio que *K* | obscures (sunt *om.*) *K*

27. (*non habet K*) | *Bas. p.* 89,12—16 | Capricornus *om.* Δ | in pectore I Δ | summa] sunt *P*

28. Bas. p. 91,1—5 | Sagittarius *om. K*Δ | cacucmine *D* | I *om. K* | manu] mamma *D* | I clara Δ, claram I *P* | in genu — pede I *om. K* | prioris *S* | posteriore *S* | renu Δ | XIIII Δ

29.30. Aquila habet stellas IIII. ex his media clara est. **Sagitta** habet stellas IIII, in summo I, in medio I, *in alia summitate* II.

31. Delphinus habet stellas in ore I, in *cornu* II, in uentris pennulis III, in dorso I, in cauda II. omnes VIIII.

32. Orion habet stellas in capite III claras, in singulis umeris singulas claras, in dextro cubito I obscuram, in *dextra* manu I, in balteo III, in echiridion III claras, in genibus singulas claras, in pedibus singulas. fiunt XVII.

33. Canis habet stellam in lingua I, quam Caniculam appellant, claram, in armis singulis singulas obscuras, in pectore II, in pede priori III, in uentre II, in sinistro femore I, in extremo pede I claram, in cauda IIII. fiunt *XVI*.

34. Lepus habet stellas in oculis singulas, in corpore II, in *extremitate* caudae I, in posterioribus pedibus singulas. fiunt VII.

35. Nauis, *quae apud Grecos Argo nominatur*, habet stellas in puppe IIII, in *latere* V, in summo mali III, sub carina V. summa XVII. quae non tota caelo, sed a gubernaculo usque ad malum figuratur.

36. ***Coetus*** habet stellas in cauda claras II, et a cauda usque ad flexum eius V, sub uentre VI. fiunt XIII.

29.30. *Bas. p.* 91.22.13—15 | Aquila *om.* *KΔ* | ēst clara est *Δ*, clara est et *K* | IIII stellas *D* in media I *Δ*, *om.* *K* | alia *om.* *P* | sumitate *K*

31. *Bas. p.* 92.11—14 | Delphinus (*cf. Bas.* 92,6) *om.* *KΔ* | pinnulas *S* omnes] sunt omnes *KΔ* summa stellarum fit *P*

32. *Bas. p.* 94.1—5 | Orion *om.* *KΔ* claras tres *KΔ* | oscuram *K* baltheo *K* in echyridion *S* in echeridion *Δ* incheridion *K* iecheritson *D*, *qui post* claras *addit* uel ethyridion IIII *K* *ante* singulas *utroque loco* singulis *inserit* *P* | fiunt stellae XVII *P*

33. *Bas. p.* 95.11—15 Canis — appellant claram *om.* *KΔ* | singulis] singulas *D* | obscufas *K* claras *D* | priore *S* foemore *P* IIII] III *S* | fiunt] summa stellarum omnium fit *P*, XV *S*

34. *Bas. p.* 97.9—11 Lepus (*cf. Bas. Sang. Germ.*) — in oculis singulas *om.* *KΔ* | singulas in oculis singulis *P* posteribus *K* paedibus *K*. *om.* *D*

35. *Bas. p.* 97.17.18 | Nauis (*cf. Bas. p.* 97.14) — stellas *om.* *KΔ* quae — nominatur (*cf. Germ. u.* 345) pupe *DK* iuppe *Δ* puppi *P* | sub] in *D* summa] sunt *KΔ* | sub — XVII *post* figuratur *exhibet* *Δ* quae — figuratur *om.* *K* (*cf. Bas. u.* 15 *sq.*) quae] que *D* quia *PSΔ*

36. Coetus (Caetus *D*) *cf. Sang. p.* 178.17, *om.* *KΔ* · *Bas. p.* 98.3—4 | stellas *om.* *D*

37. ***Fluuius,*** quem Heridanum dicunt, habet stellas in primo flexu III, in secundo III, in tertio VII, quae dicuntur ora Nili. summa XIII. huic subest stella, quae Canopus appellatur.

38. ***Piscis magnus*** habet stellas XII *in ordine positas a capite usque ad caudam.*

39. ***Ara*** *siue Sacrarium* habet stellas IIII, duas *in igne, qui ei impositus ardet,* et in basi II.

40. **Centaurus** habet stellas in singulis umeris singulas et in cubitis binas, in pectore IIII, in reliquo corpore X, in pedibus II, in ueste *II,* in thyrso *quem portat II,* in bestia quam manu tenet X, in ipsa manu II, in capite V. fiunt XLIII.

41. ***Serpens,*** *quem Hydrum nominant,* habet stellas in *capite* III claras, in prima flexura VI, in secunda III, in quarta II, in quinta usque ad caudam VIII claras. fiunt *XXVI.* Coruus in cauda spectans occasum habet in *oculo* stellam I, in pennis II, in cauda II, in pedibus singulas. fiunt VII. Crater *siue Urna* posita ultra primam flexuram Serpentis habet in lab*io* stellas II obscuras, in *uentre* III, in fundo II. fiunt *VII.*

42. ***Anticanis*** habet stellas III.

---

37. (*non habet K*) | Fluuius] *cf. Sang. p.* 174 | quem — dicunt] *cf. Bas. p.* 98,7 *Germ. u.* 367 | Fluuius — dicunt *om.* Δ | *Bas. p.* 98, 11—14 | primo flexu] prima acie Δ | in *tribus his locis unus habet P* (*ante* primo *idem in* Δ *est*) | VII] VI *S* | hora Δ | nihi *D* | summa stellarum fit *P* fiunt *D* | huic — appellatur] *cf. Bas. p.* 98, 9.10 | Kanopus Δ

38. Piscis magnus] *cf. Sang. p.* 176 | *Bas. p.* 99,5: habet stellas XII | st. h. *P* | Piscis — XII *om. K*Δ | *quae sequuntur fortasse ex figura conpilator adiecit, ut saepius* | ad capite Δ | usque ad caudam *om. K*

39. (*non habent K*Δ) | Sacrarium] *cf. Sang.* | *Bas. p.* 99,14.15: h. st. IIII, duas in carbonibus et in base duas. | IIII] III *P* | impositus ardet et] inpositus est uidentur *D*

40. *Bas. p.* 100,6—10 | Centaurus h. st. *om. K*Δ | pectore IIII] capite VII *D* | uestibus II *D* | tyrso *K*Δ tirso *D* thirso *S* | quem] quam *P* | quam] quem *S*, quam in *K*, que in Δ | fiunt] summa stellarum *P* | XLIIII *P*

41. quem Hydrum (ydrum *D* hydram *P*) nominant] *cf. Germ. u.* 426 hydros, Ydra *Sang.* | *Bas. p.* 101,7—16 | Serpens — stellas *om. K*Δ, *ubi post uerba Sangerm.* (*p.* 181,23) habet igitur hoc signum stellas *in K additur:* I serpens, *in* Δ: serpens ille | III] IIII *S* | claram *K* | *pro* prima, secunda, quarta, quinta *K habet* I. II. IIII. V. | II] III *K* | VIII] VIIII *D* = *sch. Bas.* | claras] d? *K* | fiunt XXVI *om. S* | *Corui catalogum post Craterem habet P* | caude Δ[1] | spectas *K* | oculos *et rasura* Δ, ouilas *K* | stella *D* stellas *K* | pinnis *K*Δ = *schol. Bas.* | rater *D* (*omissa rubra littera initiali*) | labia *K* | II stellas *D*

42. (*non habent K*Δ) | nticanis *D*, *cf. Sang. p.* 181 Antecanis | *Bas. p.* 102,4 | summam stellarum *P* | IIII *D*

INDEX CAPITVM.

INDEX LOCORVM HYGINI.

	pag.
p. 20,18 ed. Bunte . . .	XLV
21,5	XLIIII
26,14.26	XLV
32,15	51
35,5	52
—19	52
—20	51
36,7.18	XXXVIIII
37,18.	51
38,5	12
39,9	XXXVIIII
—20	LXVIII
42,4	14
—24 = schol.Harl. **6** 1*)	51
(43,1) **6** 3	49.66
(—3) **6** 4.	20.66
(—12) **6** 14.	21.LVII
(—14) **6** 16.	54
(—14) **6** 17.	LVII
(44,7 **6** 29) Adonium.	XXXVIII
p. 44,7 (**6** 30)	XXXVIIII
—11	LVI adn. 2
(45,6) **7** 11	51
(—6) **7** 12	51.LXVIII
(—10) **7** 16.	48
—15.	51
—16.	XXXVIII
(46,6) **4** 1	LVII
(—18) **4** 12. .	XXXVIIII.XLVIII
—21.	XLVII
49,5	15
—10	XLIIII
—15	L
52,5	50
(—9) **11** 2	22
53,19.	XXXVIII
54,9	XXXVIII
55,11.	51
(—12) **12** 1 Ganymeden	XXXVIIII
(—12 sq.) **12** 1 . . .	19

*) Eos scholiorum locos, qui in 'Notis ad scholia' tractantur, hic non enumeraui.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

p. 20 adn. 13 u. 5 sq. dele uerba: et Isidorus uidetur legisse (orig. III 21) et. cf. p. 66 adn. 13.

ib. u. 6 l. applicuisse

p. 22 u. 12 l. iocinera

p. 30 u. 3 l. Hyginum integris

p. 34 u. 27 l. ex-

ib. u. paenult. l. 'taleratus'

p. 45 u. 17 dele prius comma.

p. 47 adn. 5 u. 3 l. col. 54

p. 65 u. 2 l. 'annum

ad p. 76 adn. 37 u. 7 sq.: conspectum huius libelli Bedae adscriptis plerisque Plinii et Isidori locis praebet C. Werner Beda der Ehrwürdige und seine Zeit Wien 1875 p. 107 sqq.

ib. ad adn. 38 u. 6: praeter initium Pliniani excerpti in *A* interierunt tres hae commentationes in apographis eius seruatae et ab Ottleio l. c. p. 159 et Vogelsio l. c. (progr. Crefeld. a. 1887) p. IV expressae: I De concordia solaris cursus et lunaris [incipit: Nouem horis in luna pro quinque diebus in sole computatis]. II Item de eadem ratione [incipit: Luna lucere dodrantis semuncias dicitur]. III De concordia maris et lunae [incipit: Unius semper horae dodrante et semuncia transmissa]. quae adduntur, ad explicanda prima uerba addita esse apparet, in prima et tertia commentatione praemissa uocula *idem,* pro qua *id est* legendum esse nemo non uidet. primae autem commentatiunculae initium est Bedae de natura rerum libelli capitis 21 finis; tertiae initium in eiusdem libelli capite 39 inuenitur; secundae initio haec capitis 20 uerba respondent: quam (scil. lunam dicunt) lucere dodrantis semuncias horarum. — haec scholia ad Bedam eadem exstant in codice Sangallensi 250, u. Heydenreich l. c. p. 20 sq.

p. 84 u. 15 l. solent'

p. III ***Hygini codices*** u. 15 l. ^{t}ortum pro ^{t}*ortum*

p. IV ***Hyg. codd.*** u. 10 post σμ insere: caput coniungens Pistricis β

p. VI **3** 6 l. his

p. IX ***Hyg. codd.*** u. 10 dele uerba *Isidor. orig.* III 21,

p. X ***Hyg. codd.*** u. 19 l. testudine

p. XI **7** 1 l. cygnum

ib. 3 l. appellauerunt. de

p. XVII u. 1 l. Aquilae

ib. ***Schol. cod.*** u. 2 l. *u.* pro *n.*

ib. ***Hyg. codd.*** u. 15 post *N* adde: complures *ut uidetur ceteri codd. praeter D*

p. XX ***Hyg. codd.*** u. 14 post uocanum D^1 adde: uolcanum M^1
p. XXI " " u. 8 ante cubito insere: cubito dextro *FU* |
p. XXIII " " u. 3 post *sic* insere: *ed. Paris. a. 1517 et*
p. XXIV " " u. 5 ante haec insere: conplures *D*β |
p. XXVIIII **22** 14 l. Hostia
p. XXXIII ***Hyg. codd.*** u. 6 ante qui insere: ueneres D^1 |
p. XXXVIII u. 15 pro **15** l. **20** 2
ib. adn. 2 u. 7 l. (p.
p. XLII adn. 2 l. **3** 10
p. XLVIII u. 15 l. 77,21
p. LIIII u. 3 l. *scapula*
p. LVI u. 1 l. 56,17 (**13** 3)
p. LVII u. 9 l. **2** 8
ib. u. 26 l. **6** 17

Typis societatis typographorum Vratislauiensium.

DATE DUE			
STANFORD LIBRARIES			
SEP 23 1988			
I. L. L.			

